

OMAOHJAAJUUDEN TALOA RAKENTAMASSA!

Omaohjaajuustyön mallintaminen Nikkilän lastensuojelun
toimintayksikössä

Tiivistelmä

Tekijä(t) Virkkunen, Katri	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika Kevät 2020
	Sivumäärä 77	
Työn nimi Omaohjaajuuden taloa rakentamassa! Omaohjaajuustyön mallintaminen Nikkilän lastensuojelun toimintayksikössä		
Tutkinto Sosionomi (YAMK)		
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö on työelämlähtöinen kehittämishanke, jonka tavoitteena oli mallintaa Nikkilän toimintayksikön omaohjaajuustyö. Mallinnuksen tarkoituksena oli yhtenäistää toimintatapoja sekä edistää asiakkaiden osallisuutta ja tasalaatuisemman palvelun saamista.</p> <p>Kohdeorganisaatio oli Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän (PHHYKY) alaisuudessa toimiva Nikkilän toimintayksikkö, joka tuottaa kodin ulkopuolisia avohuollon palveluja. Nikkilässä käytetään omaohjaaja- menetelmää, joka on lastensuojelutyössä yleisesti käytetty toimintakäytäntö. Sosiaali- ja terveystieteiden toimintakäytäntöjä ja työmuotoja kehitetään jatkuvasti vastaamaan paremmin perheiden tarpeisiin. Palvelujen parantaminen on kirjattu myös nykyiseen hallitusohjelmaan, johon osaltaan myös lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla (LAPE) pyritään. LAPE:n hengessä myös Nikkilässä tehtävää työtä kehitetään jatkuvasti tukemaan paremmin lapsia ja perheitä.</p> <p>Kehittämishanke toteutettiin toimintatutkimuksena yhteistyössä Nikkilän henkilöstön kanssa. Yhteisellä työskentelyllä kehitettiin omaohjaajuudelle mallinnus, jonka avulla omaohjaajuustyölle luotiin yhteinen punainen lanka, sekä rakenteet. Rakenteisiin kirjattiin näkyväksi olemassa oleva osaaminen, kokemustieto sekä työtehtävät. Mallinnus pitää sisällään työn keskeisen sisällön sekä kuvauksen omaohjaajuusprosessista vaiheittain.</p> <p>Kehittämishankkeen tuloksena syntyi omaohjaajuuden talo- malli, jonka avulla voidaan perheitä osallistaa vahvemmin mukaan omaohjaajuusprosessiin. Malli toimii työntekijöille työvälineenä omaohjaajuustyön suunnittelussa, että prosessin työvaiheissa muistin tukena. Omaohjaajuuden talo toimii myös uudelle työntekijälle perehdyttämisen pohjana. Talo-malli otettiin käyttöön kehittämishankkeen aikana.</p>		
Asiasanat omaohjaajuus, osallisuus, lastensuojelun perhekuntoutus		

Abstract

Author(s) Virkkunen, Katri	Type of publication Master's thesis	Published Spring 2020
	Number of pages 77	
Title of publication Building a house of personal instruction work! Modeling a pattern for the personal instruction work at the Nikkilä unit of child welfare.		
Name of Degree Master of social services		
<p>Abstract</p> <p>This Thesis is a working life-based development project. The aim of it is to model a pattern for the personal instruction work at the Nikkilä unit of child welfare. The purpose of the pattern is to unite the procedure and further the involvement of the customers and them getting more homogeneous service.</p> <p>The organisation in case is the Nikkilä unit of child welfare which operates underneath the incorporation of Päijäthäme Welfare. It provides noninstitutional social care outside the home by doing personal instruction work which is done commonly in the child welfare. The procedures and methods of social and welfare services are constantly developed to better correlate the needs of the families. The betterment of these services is documented in the current government programme and that is also the aim of the programme to address reform in child and family services. In the spirit of this Programme also the work at the Nikkilä unit of child welfare is constantly developed to better support the children and their families.</p> <p>The development project was executed as an activity analysis in co-operation with the personnel of the Nikkilä unit of child welfare. The pattern of personal instruction work was developed by working together and establishing a collective way of doing things and a common structure. The know-how, the experience based knowledge and the tasks were documented to the structures. The pattern includes the crucial content of the work and a description of the personal instruction work process in stages.</p> <p>The result of this development project is a pattern of The house of personal instruction work which helps the stronger involvement of the families in the process. The pattern is a tool and a support of the memory for the personnel planning the process. It is also a base for the introduction of a new employee. The pattern of The House of personal instruction work was exercised during the development project.</p>		
Keywords personal instruction work, involvement, familial rehabilitation		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA.....	3
2.1	Hankkeen kohdeorganisaatio Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä	3
2.2	Nikkilän toimintayksikkö	4
2.3	Hankkeen lähtökohta	8
3	KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE JA TARKOITUS	11
4	LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON SIJOITUS JA (PERHE)KUNTOUTUS.....	12
5	LAPSEN JA PERHEEN OSALLISUUS LASTENSUOJELUSSA	16
6	OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELUN TOIMINTAKÄYNTÄNTÖNÄ.....	21
7	TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT	26
7.1	Laadullinen tutkimus	26
7.2	Toimintatutkimus.....	26
7.3	Aineiston keruumenetelmät.....	29
7.3.1	Osallistuva havainnointi	29
7.3.2	Kysely.....	29
7.3.3	Learning- cafe.....	30
7.4	Aineiston analysointi	31
8	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS.....	33
8.1	Kehittämishankkeen eteneminen	33
8.2	Suunnittelu – yhteistä kehittämistä kohti	35
8.3	Toiminta – toiveista ja tuloksista tositoimiin.....	37
8.4	Havainnointi – omaohjaajuuden talon käyttöönotto.....	51
8.5	Arviointi – käyttöönoton seuranta ja palaute.....	52
9	KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSENA OMAOHJAAJUUDEN TALO- MALLI.....	55
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	60
11	POHDINTA	63
11.1	Kehittämishankkeen eettisyys ja luotettavuus	63
11.2	Kehittämishankkeen arviointi sekä hyödynnettävyys.....	64
11.3	Kehittämishankkeen jatkokehittämisehdotuksia	67
	LÄHTEET	69
	LIITTEET	78

1 JOHDANTO

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE (2016-2019) oli yksi edellisen hallituksen kärkihankkeista. Tavoitteena hankkeessa oli lasten, nuorten ja perheiden palveluiden uudistaminen asiakaslähtöisesti integroiduksi palvelukokonaisuudeksi maakuntien ja kuntien toimintaympäristöissä. Palveluiden painopistettä siirretään kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Muutosohjelman lähtökohtana olivat lapsen oikeudet, perheiden monimuotoisuus, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä voimavarojen vahvistaminen. Perheiden osallistuminen ja kokemusasiantuntemus otettiin tiiviisti uudistuksen suunnittelussa ja toimeenpanossa huomioon. Muutosohjelmassa painotettiin matalan kynnyksen palveluiden verkostoimista perhekeskustoimintamallin mukaisesti, erityistason palveluiden asiakaslähtöistä integraatiota sekä vaativinta erityisosaamista edellyttävien palveluiden varmistamista niitä tarvitseville lapsille ja perheille. (Aula ym. 2020.) Vuosi 2019 oli hankkeessa ns. tulosten juurruttamisen vuosi ja vuoteen 2025 mennessä uskotaan hankkeessa tehdyn työn kantavan satoa, jolloin koko maassa toimii perheystävällisempi perhepalveluiden kokonaisuus. (Aula 2020). Muutosohjelman toimeenpanoa jatketaan vuosina 2020-2022 Sanna Marinin hallitusohjelman linjausten mukaisesti. (Valtioneuvosto 2020a).

LAPEN tavoitteena on siis edistää lasten suotuisaa kasvu- ja oppimisympäristöä sekä tukea perheen hyvinvointia. Tämä tarkoittaa maassamme laajaa uudistumista hallinto- ja ammattikuntakeskeisyydestä lapsi- ja perhelähtöisyyteen. Lapsen ja perheen hyvän elämän tukeminen vaatii kaikkien toimijoiden yhteistyötä. Tämän vuoksi LAPE-muutosohjelmaa ohjaavat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä. Jotta muutostyö onnistuu, edellyttää se eri alojen ammattilaisten, johtajien, päättäjien sekä lasten ja vanhempien yhteistyötä. Mukana on siis oltava lukuisa määrä lasten ja perheiden kanssa toimivia tahoja. Esimerkkinä näistä; varhaiskasvatus, koulu, sosiaali- ja terveystalvet, harrastusjärjestöt ja seurakunnat. (Pulkkinen 2020, 3.)

Myös lastensuojelua kehitetään koko ajan enemmän asiakaslähtöisemmäksi, joten lastensuojelutyön kehittäjiksi ovat nousseet myös lastensuojelun asiakkaina olleet lapset, kokemusasiantuntijat. Myös lasten vanhemmat ovat olleet entistä vahvemmin osallisina kehittämisessä. Yhteisötasolla osallisuus tarkoittaa valmistelu- ja päätöksentekoprosesseissa mukana olemisesta. Yksilötasolla osallisuus syntyy tunteesta, että "olen mukana, voin vaikuttaa". Dialogisia, osallisuutta tukevia ja voimavarakeskeisiä lähestymistapoja tarvitaan, jotta työskentelyn lähtökohdaksi saadaan asiakkaiden omat kokemukset ja heidän elämäntilanteensa kokonaisvaltaisuus. Lapsilähtöiseen ja osallistavaan lastensuojeluun on

myös kehitetty menetelmiä, jotka eivät kuitenkaan vielä ole muodostuneet koko lastensuojelun kenttää ohjaaviksi yhteisiksi orientaatioiksi. (Kananoja ym. 2020, 30.)

Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatustyötä maassamme ohjaa ja määrittää eri lait ja asetukset (mm. lastensuojelulaki ja sosiaalihuoltolaki), mutta yhteisiä raameja toimintakäytäntöihin ei ole luotu. Lastensuojelulaitoksissa on toki yhteneviä työkäytäntöjä- ja muotoja, mutta jokainen yksikkö itse laatii toiminnalleen yksilöllisten tarpeiden ja profiloitumisen mukaan kehykset, joiden mukaan työskennellään. LAPE- muutosohjelmassa syksyllä 2016 toteutettiin työpajatyöskentelynä mallinnuksia, joissa on työstyetty lastensuojelun sosiaalityön, perhetyön ja perhekuntoutuksen, lastensuojelun laitoshoidon ja perhehoidon sekä sijaishuollon valvonnan uudistamistarpeita. Mallinnustyöskentely oli lastensuojelua koskevien tavoitteiden ja kehittämissuuntien määrittelyä, mutta myös ensimmäinen vaihe prosessissa, jossa kokeiltiin lastensuojelun kehittämistyön organisointia kansallisesti koordinoituna, tutkimusperustaisena ja verkostomaisesti toimivana rakenteena. Tavoitteena oli kerätä muutosohjelman aikana kokemusta sellaisesta rakenteesta ja toimintatavasta, jossa asiakkaat, työntekijät, tutkijat, johto ja yhteistyökumppanit tuottavat yhdessä tietoa ja syventävät ymmärrystä laadukkaasta lastensuojelusta. (Timonen-Kallio ym. 2020, 3.) Toiveena on, että nämä rakenteet löytävät myöhemmin paikkansa kentällä, arjen työssä.

Tästä toiveesta sai alkunsa myös tämä kehittämishanke, jonka tavoitteena on mallintaa Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän alaisuudessa toimivan Nikkilän lastensuojelun toimintayksikön omaohjaajuustyötä. Tarkoituksena on kerätä kokemuksesta syntynyt hiljainen osaaminen työtä ohjaavaksi näkyväksi mallinnukseksi. Mallintamisen lähtökohtana oli myös perheiden osallisuuden lisääminen, tasalaatuisemman palvelun saaminen sekä ennistä perheystävällisempi työote omaohjaajuuden toteuttamisessa.

Kehittämishankkeessa puhutaan lapsista tarkoittaen kaikkia alle 18 -vuotiaita sekä vanhemmista, tarkoittaen lapsen huoltajia.

.

.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTA

2.1 Hankkeen kohdeorganisaatio Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä

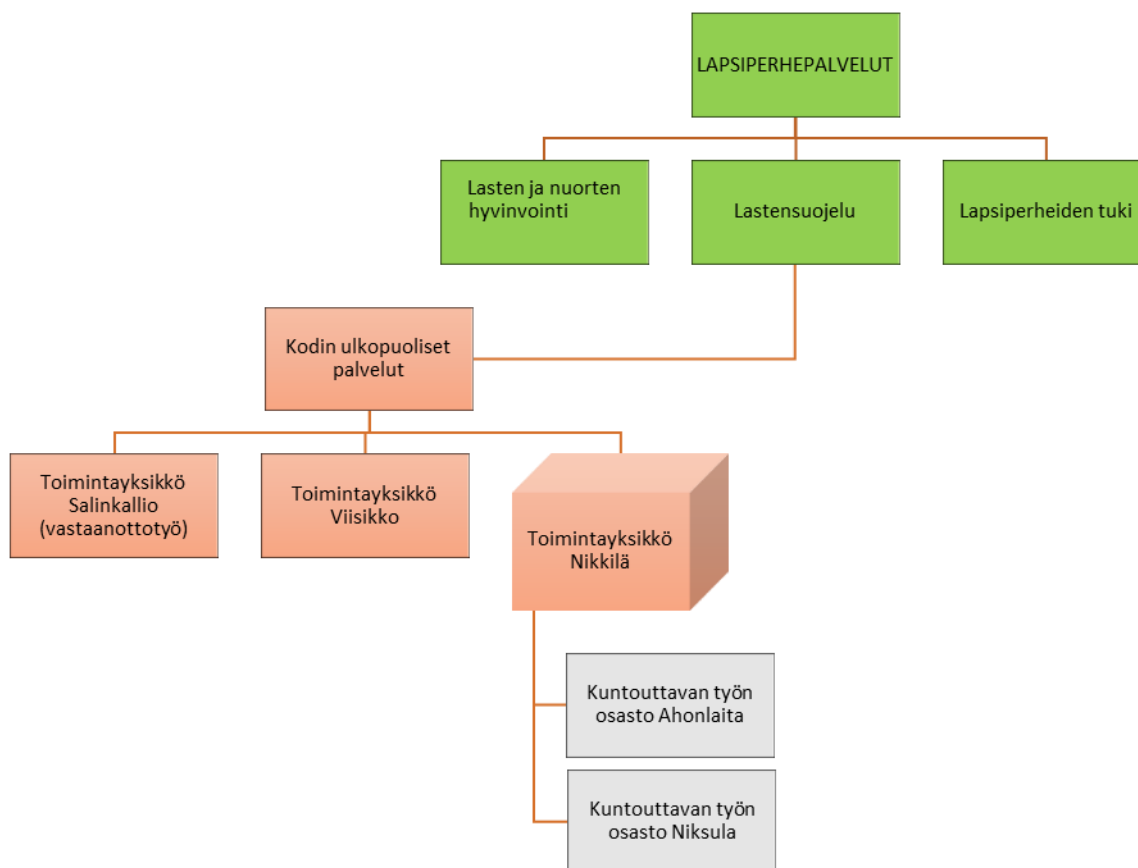
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä (PHHYKY) on vuoden 2017 alusta alkaen tuottanut sosiaali- ja terveydenhuollon sekä ympäristöterveyden palveluja 212 000 asukkaan Päijät-Hämeessä. PHHYKY on maakunnan suurin alan toimija ja työnantaja. Päijät-Hämeen kuntien sote-palveluiden järjestäminen siirtyi uudelle kuntayhtymälle vuoden 2017 alussa ja se on kuntien omistama julkinen organisaatio. Mukana Päijät-Hämeen kunnista ovat Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitti, Kärkölä, Lahti, Myrskylä, Orimattila, Padasjoki, Pukkila ja Sysmä. (Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä 2020.)

Hyvinvointiyhtymässä on laadittu lastensuojelulain (417/2007,12§) mukainen Päijät-Hämeen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma lastensuojelun järjestämiseksi sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Suunnitelman yhtenä tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva keskeisistä Päijät-Hämeen lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä toimista ja palveluista sekä kuvata niiden muodostamaa palvelurakennetta. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmalle on asetettu maakunnalliset tavoitteet lasten- ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi vuosille 2018–2021. Päijät-Hämeen omia tavoitteita ovat mm:

- Lasten, nuorten ja perheiden tukeminen heidän kasvuympäristöissään oikeaan aikaan
- Lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen
- Luoda edellytyksiä hyvinvointiin, terveelliseen elämään, itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin.
- Vahvistaa lasten ja nuorten kanssa toimivien voimavaroja ja kasvatuksellista osaamista. (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021, 3, 6, 13.)

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä toimii kolme lastensuojelun toimintayksikköä, joissa tuotetaan erilaisia lastensuojelun palveluja. Laitoksista Salinkallion yksikköön on keskitetty vastaanottotyön, Viisikkoon perhekuntoutuksen ja Nikkilään kuntouttavan työotteen osaa-
minen. Yksiköt toimivat ympärivuorokautisesti.

Toimintayksiköt kuuluvat yhtymässä lapsiperhepalveluihin ja ovat kodin ulkopuolista laitoshoidtoa tarjoavia lastensuojelulaitoksia. (Kuvio 1) Tämän kehittämishankkeen kohdeorganisaationa on Nikkilän toimintayksikkö.



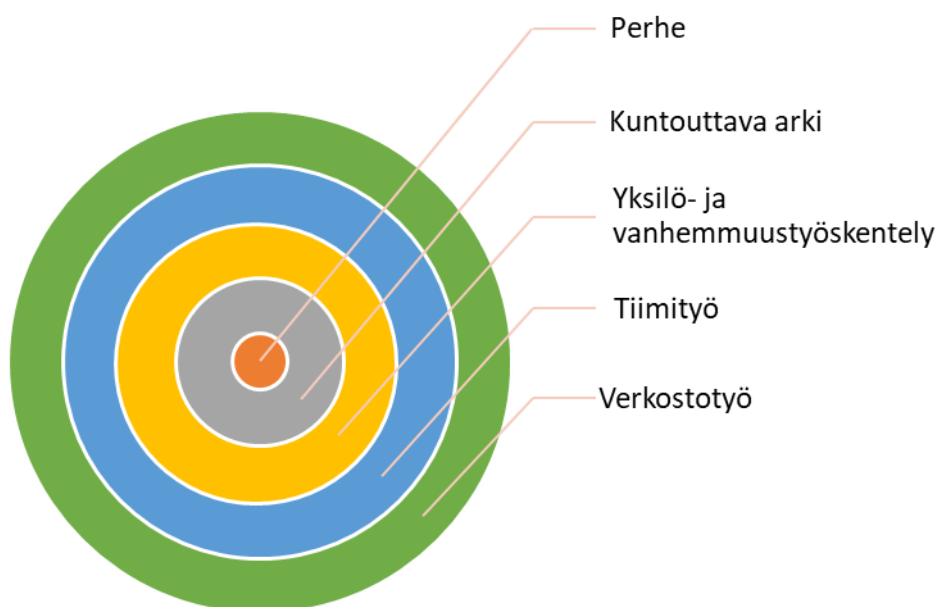
KUVIO 1. Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperhepalvelut

2.2 Nikkilän toimintayksikkö

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän (PHHYKY) alaisuudessa toimiva Nikkilän toimintayksikkö tuottaa kodin ulkopuolisia avohuollon palveluja. Lastensuojelulaitoksessa toimii kaksi kuntouttavan työn osastoa Ahonlahti ja Niksula, joihin 6-17 vuotiaita lapsia sijoitetaan avohuollon tukitoimena. Nikkilän kuntouttavat jaksot ovat kestoaltaan noin 3-6 kuukauden pituisia. Osastoilla työskentelee yhteensä 14 ohjaajaa sekä vastaava ohjaaja, joka vastaa Nikkilän asiakasprosessista ja toimii ohjaajien lähiesimiehenä. Työtä tehdään ympärivuorokautisesti, kolmessa vuorossa. Kuntouttavan jakson aikana työskennellään

tavoitteellisesti yhdessä koko perheen kanssa. Vanhemmuustyöskentelystä Nikkilässä vastaa perhekuntoutusohjaaja, joka tapaa perhettä säännöllisesti yhdessä omaohjaajan kanssa. Nikkilän hoito- ja kasvatustyössä käytetään omaohjaajuus- työmenetelmää. Omaohjaaja vastaa lapsen kanssa tehtävästä yksilötyöskentelystä. Omaohjaajan ensisijainen tehtävä on muodostaa turvallinen suhde lapsen kanssa, sillä Timonen- Kallion (2020, 26.) mukaan pysyvät myönteiset muutokset voivat tapahtua vain turvallisessa vuorovaikutuksessa ja lapsen aidossa kohtaamisessa. Omaohjaaja tarjoaa lapselle tukea ja suojelua, mahdollistaa koulunkäynnin sujumisen, sosiaalisten taitojen oppimisen ja kiinnittymisen mahdollisimman normaaliin lapsuuteen sijoituksen aikana. Kuntouttavaa työtä tehdään vahvasti yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa.

Seuraavasta kuviosta (Kuvio 2) nähdään mistä kuntouttava jakso Nikkilässä koostuu.



KUVIO 2. Kuntouttavan jakson sisältö (mukaillen Nikkilän toimintayksikön kuntouttava palvelu 2020)

Nikkilän kuntouttava työ on suunnitelmallista ja pohjaa aina perheiden omiin tarpeisiin sekä tavoitteisiin. Nikkilän **kuntouttava arki** on lasta osallistavaa, turvallista ja ikätason huomioivaa. Lasten tarpeisiin pyritään aina vastaamaan yksilöllisesti ja jokaisen lapsen arki rakennetaan aikuislähtöisesti helposti ennakoitavaksi. Näin turvataan lapselle selkeä ja turvallinen olo sijoitusjakson aikana. Mahdollisuuksien mukaan lapsi jatkaa jakson aikana tutussa koulussa tai päiväkodissa sekä omat harrastuksetkin pysyvät kuntouttavan arjen mukana. (Nikkilän kuntouttava palvelu 2020.) Kuten Siparin (2008, 71-72) tutkimuksessa todetaan, päämääränä kuntouttavassa arjessa on hyvän elämän toteutuminen ja

osallistuminen. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteinen päämäärä on lapsen selviäminen mahdollisimman omatoimisesti arjen toiminnoissaan ja osallistumisen mahdollisuuksien luominen. Elämässä tarvitaan omatoimisuus- ja arkielämän taitoja. Hyvän elämän määritelmän tuottaa yksilö itse, mutta arjessa siihen voidaan tarjota apua, tukea ja ohjausta. Arki itsessään ei kuntouta vaan siihen tarvitaan myös arjessa toimivat ihmiset ja heidän välisensä yhteistoiminta. Kuntoutus ei ole erillistä toimintaa vaan se painottuu arkeen. Arjen toiminnot eli harrastukset, koulu ym. eivät ole toisiaan poissulkevia vaan toisiaan tukevia asioita.

Kuntouttavalla jaksolla lapselle nimetään kaksi omaohjaajaa, jotka tavoitteellisesti tapaavat lasta viikoittain **yksilötyöskentelyn** eli omaohjaajatuokion merkeissä. Omaohjaaja vastaa lapsen perusarjen sujumisesta yhdessä vanhempien sekä muiden ohjaajien kanssa. Omaohjaaja tapaa myös lapsen vanhempia säännöllisesti jakson aikana, jolloin pureudutaan lapsen arkeen liittyviin asioihin ja niiden hoitamiseen yhteistyössä. Tällöin mm. sovitaan lapsen kotona olemisesta jakson aikana, josta Nikkilässä puhutaan kotiharjoitteluna.

Perhekuntoutusohjaaja, joka on Nikkilässä koulutukseltaan perheterapeutti, tapaa lapsen perhettä kerran viikossa yhdessä omaohjaajan kanssa **vanhemmuustyöskentelyn** merkeissä. Nämä tapaamiset ovat perheen omista tavoitteista lähtevää, mutta kaikkien perheiden kohdalla tapaamisissa käsitellään myös kaikille yhteisiä teemoja, kuten parisuhdetta, vuorovaikutusta, turvallisuutta, arjen hallintaa, taloutta sekä päihteiden käyttöä jne. Vanhemmuustyöskentely on siis terapeutin viitekehyksen omaavaa, säännöllistä työskentelyä vanhempien ja koko perheen kanssa. Tapaamiset voivat tapahtua joko Nikkilässä, perheen kotona tai olla toiminnallisia, jolloin ne voivat sijoittua yhdessä sovittuun toimintaympäristöön. (Nikkilän kuntouttava palvelu 2020.)

Lastensuojelulaki osaltaan jo määrittää, että lapsen vanhempien kanssa tulee olla sijoituksen aikana yhteistyössä lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki L417/2007, 52§). Kanth (2016, 22) kuvaa tutkimustyössään perhetyön lastensuojelulaitoksessa olevan vanhemmuuden sekä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemista. Vanhemmuuden tukeminen on lapsen kasvattamisessa tukemista. Sijoituksen ajan lasta kasvatetaan yhteistyössä vanhempien rinnalla. Kanthin työssä tutkittiin sijoitetun lapsen perheen kanssa tehtävää työskentelyä lastensuojelulaitoksessa. Tutkimukseen haastateltujen kasvatusjohtajien ja ohjaajien mielestä perheiden kanssa tehtävän työn sisältö on intensiivistä ja riippuvaista monista tekijöistä. Työn sisältöön ja rakenteeseen voi vaikuttaa lapsen tilanne ja tarpeet, perheen tilanne ja tarpeet, sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet. Myös perheen motivaatio, perheen rakenteelliset tekijät ja vuorovaikutus,

vanhempien oma problematiikka, laitoksen resurssit, laitoksen ohjaajien ja vanhempien suhde, lapsen ja vanhempien yhteydenpito ja tapaamiset, lapsen motivaatio sekä yhteistyö muun verkoston kanssa vaikuttavat työn sisällön rakentumiseen. Pitkänen (2011, 114) käytäntötutkimuksessaan puolestaan tutki vanhempien tukemista huostaanoton aikana. Tuloksia voi rinnastaa myös avohuollon sijoitukseen. Kummassakin vanhemmuuden toteuttaminen näkyy rinnakkaisena sijaishuollon kanssa. Lapsen kasvatusvastuu on sijoituksen ajan sijaishuollolla jo siitäkin syystä, että lapsi viettää arkeaan lastensuojeluyksikössä. Mutta lapsen ja vanhemman välinen keskinäinen, emotionaalinen suhde on edelleen ainutlaatuinen ja yksityinen. Tätä suhdetta Nikkilän jaksolla pyritään tukemaan monin eri tavoin ja menetelmin. Tutkimuksen mukaan vanhemmille oli tärkeää, että huoltajina he pystyivät edelleen vaikuttamaan lasta koskeviin ratkaisuihin. Tärkeänä asiana tutkimuksessa korostui myös toimiva yhteistyö vanhemman ja sijaishuoltopaikan välillä, jonka avulla vanhemman omaa tilannetta pystyttiin parhaiten tukemaan.

Nikkilässä tehtävä työ perustuu perhevalmennusopin mukaiseen ajatteluun ja työtapaan, johon koko Nikkilän henkilöstö on koulutettu. Tässä työtavassa ohjaaja auttaa perhettä löytämään omat keinonsa ja voimavaransa sekä ohjaa heitä löytämään oman potentiaalin. Yhdessä perheen kanssa pyritään löytämään ne tavoitteet, joiden parissa sitten jakson aikana työskennellään. Tällä työtavalla pyritään siihen, että perheen oma kyvykkyys saa tilaa löytyä ja kehittyä. (Huotari ym. 2019, 6-7.)

Nikkilän kuntouttavan työn pohja rakentuu vahvaan **tiimityöhön**. Hyvin suunnitellulla ja määritellyllä tiimityöllä saavutetaan tavoitteita ja ideoidaan uutta. Tiimi koostuu ihmisistä, jotka jakavat yhteisen tavoitteen työlle ja tavoitteiden toteutumisesta vastataan yhdessä. Toimiessaan tiimityö edellyttää pitkäjänteistä yhteistä työnsuunnittelua ja avointa vuorovaikutusta. Tiimissä työtä tulee suunnitella ja tavoitteita työlle määritellä yhdessä. Tiimin sisällä tehtäviä sekä vastuita jaetaan ja tiimin työtä tulee myös johtaa. Onnistuneessa tiimityöskentelyssä vuorovaikutus on avointa ja viestintä tiimin kesken on tärkeää. Tiimissä tunnustetaan sen vahvuudet ja niitä pystytään myös hyödyntämään. (Humalto 2020.) Perttulan (2020) artikkelin mukaan yhteiset puhumisen hetket ovat vähentyneet sosiaali- ja terveysalalla. Useissa työpaikoissa on siirrytty hiljaiseen raportointiin, jolloin istutaan aiempaa harvemmin alas yhdessä. Myös henkilökunnan vaihtuvuus ja vuorotyö vaikuttavat tähän. Työelämän muutokset koskettavat kaikkia, sillä mitä monimutkaisemmiksi työtehtävät menevät ja tekninen puoli kehittyy, sitä tärkeämmäksi tulee, että tiimi pystyy pelaamaan yhteen. Parhaimmillaan tiimityö auttaa yksilöä tunnistamaan vahvuutensa, kehittämään heikkouksiaan, oppimaan muilta ja sietämään työssä muuttuvia tilanteita.

Nikkilässä tehdään myös verkostojen kanssa vahvaa yhteistyötä yhdessä perheen kanssa. **Verkostoyhteistyötä** tehdään muun muassa koulujen, päiväkotien, psykiatrian, terveydenhuollon ja perheneuvolan kanssa. Myös perheen lähipiiri (suku, ystävät) tarvittaessa pyydetään mukaan yhteistyöhön. (Nikkilän kuntouttava palvelu 2020.) Isoherranen (2012, 154) väitöskirjassaan toteaa, että toimivassa moniammatillisessa verkostoyhteistyössä vastuu perheiden kanssa toimimisesta ymmärretään yhteisenä. Kontio (2010) puolestaan kiteyttää TUKEVA- hankkeen julkaisussaan hyvin sitä verkostoyhteistyötä, joka myös Nikkilän työskentelyyn vahvana osana kuuluu. Julkaisu oli osa TUKEVA-hankkeen (2009-2013) moniammatillisen/monialaisen yhteistyön edistämistä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämisessä.

Ihmisten monimuotoisten ongelmien kohtaaminen edellyttää varsin usein eri työnteekijöiden yhteistyötä. On asiakkaiden etu, että eri viranomaiset kokoavat voimansa ja hakevat yhdessä asiakkaiden ja toistensa kanssa ratkaisuja sekä menettelytapoja vaikeisiin tilanteisiin. Puhutaan moniammatillisesta yhteistyöstä, joka saa yhä enemmän sijaa eri työskentelykulttuureissa. Tällaiset moniammatilliset yhteistyörakenteet voivat olla työn kohteesta riippuen joko jatkuvia tai tarvittaessa käynnistyviä. Peruseriaatteina niiden taustalla ovat yhdessä sovitut menettelytavat, yhteiset pelisäännöt sekä avoin vuorovaikutus. Lähtökohtana toimintamallissa on yhdistää toimijoiden osaaminen sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

TUKEVA- hanke oli osa KASTE-ohjelmaa, jonka aloittama kehittämistyö jatkuu LAPE-hankkeessa. Hankkeen systemisen lastensuojelun toimintamallin tuella moniammatillista tiimityötä uudistetaan parhaillaan myös PHHYKY: kin. Mallin ydinelementtinä on säännöllisesti viikoittain kokoontuva tiimi, jossa asiakastilanteita käsitellään konsultoivan sosiaalityöntekijän ja perheterapeutin tuella. Tiimeihin kutsutaan asiakkaita, heidän verkostoihinsa kuuluvia ammattilaisia ja läheisiä. Työskentelyssä keskitytään vahvistamaan lapsen ihmissuhteita, mutta sen avulla myös monitoimijaisen verkoston yhteistyön sujuvuus ja vaikuttavuus paranee. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020a.)

2.3 Hankkeen lähtökohta

Lape-hankkeessa lastensuojelua pyritään kehittämään enemmän asiakaslähtöiseksi toiminnaksi. Lastensuojelun työmuotoja kehitetään ja laatua vahvistetaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020b.)

Kehittämisessä tukena on ollut edellä mainittu systeminen toimintamalli, jonka perustana on systeminen ja perheterapeuttinen ajattelutapa. Tämä tarkoittaa sitä, että kiinnitetään huomio ihmisten välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen sen sijaan, että ongelma

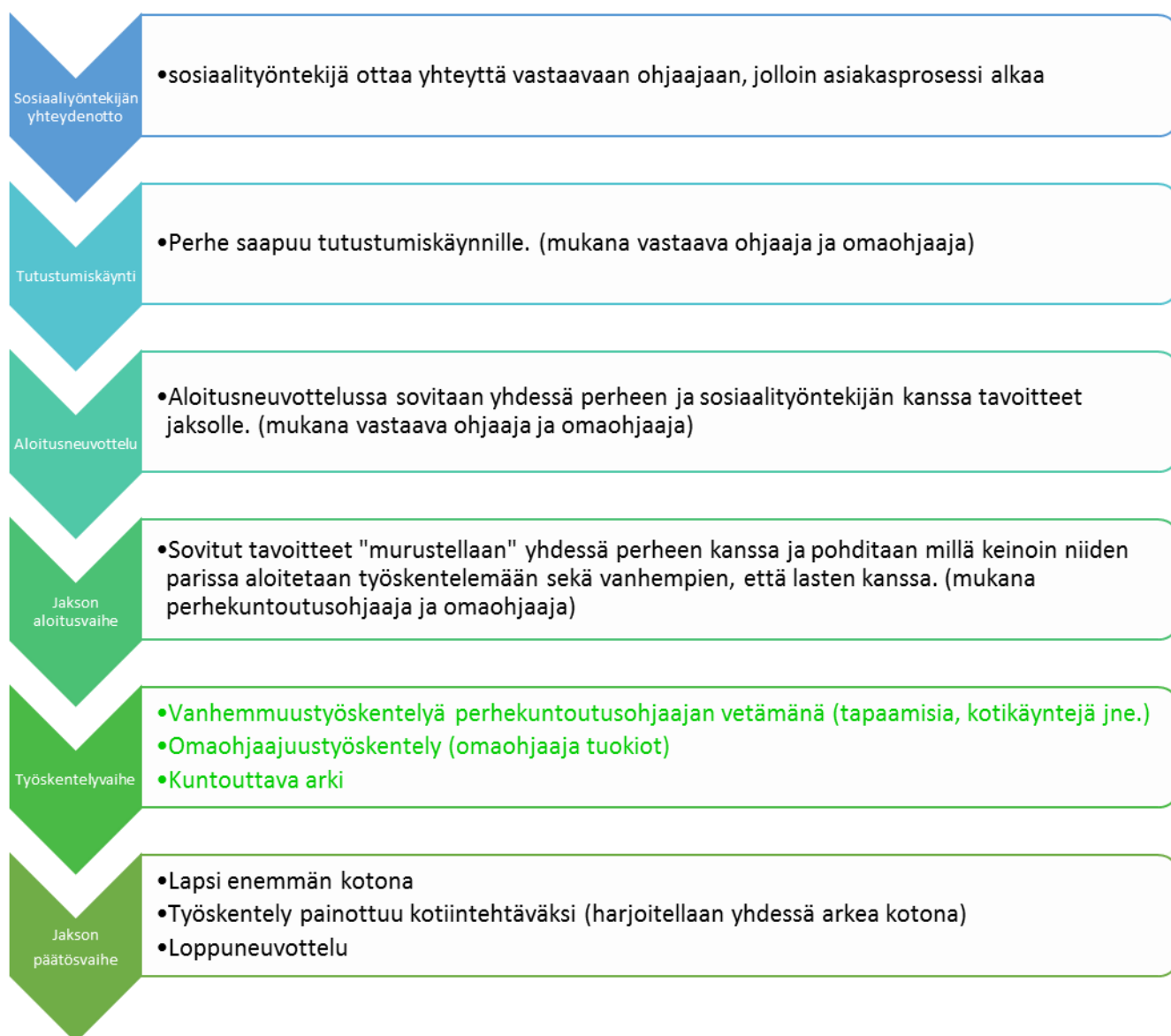
nähtäisiin yksittäisessä perheenjäsenessä. Työskentelyn keskiössä on kunnioittava, dialoginen ja ratkaisukeskeinen vuorovaikutus sekä perheen omat kokemukset. Keskustelu perheiden kanssa on avointa, kysyvää ja kuuntelevaa. Tiiviin asiakastyön avulla pyritään lapsen ja perheen tilanteen syvällisempään ja yhteiseen ymmärtämiseen. Tavoitteena on, että lastensuojelutyön vaikuttavuus lisääntyy. Tavoitteena on myös työntekijöiden osaamisen ja työhyvinvoinnin vahvistaminen ja lisääntyminen, sekä moniammatillisen yhteistyön vahvistuminen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020c.)

Näistä lähtökohdista myös PHHYKY:n ja näin ollen myös Nikkilänkin toimintaa ja työmuotoja kehitetään jatkuvasti vastaamaan paremmin perheiden tarpeisiin. Nikkilään on vuonna 2017 tehty kehittämishanke, jonka tarkoituksena oli lisätä asiakaslähtöisyyttä ja vanhempien osallisuutta Nikkilän toimintayksikön kuntouttavilla osastoilla. Tämän kehittämishankkeen myötä uudistettiin Nikkilän perhepalvelukeskuksen kuntouttavien osastojen asiakasprosessi. Asiakasprosessia kehitettiin yhdessä asiakkaiden ja osastojen henkilöstön kanssa. Kehittämishankkeen myötä nousi esille myös omaohjaajuus-työmenetelmä, jolla koettiin olevan positiivisia vaikutuksia perheille prosessin aikana. Omaohjaajuustyötä on Nikkilässä tehty pitkään ja se on kehittynyt nykyiseen muotoonsa ajan saatossa käytännön muokkaamana. Omaohjaajatyötä on tehty kirjavasti kunkin ohjaajan omaa ammatitaitoa hyödyntäen. (Laitinen 2017, 11.) Työlle on kokemuksesta ja niin kutsutusta hiljaisesta tiedosta muodostuneet laveat raamit, joita ei ole aiemmin syvemmin tarkasteltu ja avattu. Työskentelen itse ohjaajana kuntouttavan työn osasto Ahonlaidassa ja toimin myös omaohjaajana. Sekä Laitisen kehittämishankkeen, että arjen työn kautta nousi esille tarve omaohjaajuustyön prosessin mallintamiseen. Mallintamiselta toivottiin selkeyttä omaohjaajuusprosessin kulkuun ja sisältöön. Selkeä struktuuri toisi mukanaan asiakasnäkökulmasta tasalaatuisemman palvelun kaikille asiakasperheille sekä ohjaisi työntekijää omaohjaajuustyön toteuttamisessa sijoituksen aikana. Mallintamisen lähtökohtana oli myös perheiden osallisuuden lisääminen sekä entistä perheystävällisempi työote omaohjaajuuden toteuttamisessa. Mallinnus toimii myös lakisääteisen hoito- ja kasvatussuunnitelman hengessä, havainnollistaen perheiden kanssa jaksolle asetetut tavoitteet ja keinot millä niihin pyritään Nikkilän kuntoutujakson aikana. Omaohjaajuusmallinnuksen avulla koko perhe pyritään osallistamaan kuntouttavan jakson prosessiin ja pääsemään näin yhteiseen ymmärrykseen siitä, miten prosessissa edetään ja miten yhdessä työskennellään. Mallinnuksen avulla omaohjaajuustyön tarkoitus avautuu perheille entistä paremmin. Omaohjaajatyön mallinnus toimii myös yhtenä uusien työntekijöiden perehdyttämisen välineenä sekä avaa Nikkilän toimintaa yhteistyötahoillekin.

Nikkilän asiakasprosessi kertoo, miten kuntouttava jakso Nikkilässä etenee (Kuvio 3). Lähtökohta kehittämishankkeelle eli miten omaohjaajuutta määritettiin ennen uutta

mallinnusta, kuvataan asiakasprosessin yhteydessä vihreällä värillä työskentelyvaiheen kohdalla. Omaohjaajuustyöskentelyä kuvattiin viikkotasolla, kertoen sen mihin omaohjaaja viikon aikana osallistuu; vanhemmuustyöskentelyyn, omaohjaajuustyöskentelyyn ja kuntouttavaan arkeen. Omaohjaaja on osallisena vanhemmuustyöskentelyssä perhekuntoutusohjaajan työparina sekä järjestää viikoittaista yksilötyöskentelyä lapsen kanssa. Omaohjaaja tapaa perhettä myös viikoittain, vanhemmuustyöskentelyn lisäksi. Kuntouttava arki kulkee näiden tapaamisten ympärillä, jossa omaohjaaja huolehtii lapsen hyvinvoinnista ja arjen sujumisesta.

Uuden mallinnuksen avulla pyritään myös omaohjaajuustyö kuvaamaan asiakasprosessin kaltaisesti kattamaan koko kuntouttava jakso.



KUVIO 3. Omaohjaajuustyön kuvaaminen ennen mallintamista asiakasprosessin avulla (muokailen Nikkilän asiakasprosessi 2017.)

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITE JA TARKOITUS

Kehittämishankkeen tavoitteena on luoda Nikkilän toimintayksikön omaohjaajuustyöskentelystä yhteinen toimintamalli.

Tarkoituksena on yhtenäistää toimintatapoja sekä edistää asiakkaiden osallisuutta ja tasalaatuisemman palvelun saamista.

Toimintamalli kehitetään yhteistyössä Nikkilän henkilöstön kanssa. Henkilöstölle tehtävän kyselyn avulla omaohjaajuustyöskentelylle luodaan yhteinen punainen lanka, sekä yhteiset rakenteet. Malli kuvaa omaohjaajuustyön keskeisen sisällön sekä omaohjaajuusprosessin vaiheittain. Nikkilässä on tehty omaohjaajuustyötä pitkään. Mallin avulla tämä työ saatetaan näkyväksi.

4 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON SIOITUS JA (PERHE)KUNTOUTUS

Vuonna 2018 lastensuojeluilmoitus tehtiin 78 875 lapsesta. Ilmoitusten määrä kasvoi 5 prosenttia vuodesta 2017. Kiireellisesti sijoitettiin 4 390 lasta, mikä on 6,9 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Kodin ulkopuolelle oli vuoden 2018 aikana sijoitettuna kaikkiaan 18 544 lasta ja nuorta. Lukumäärä kasvoi 2,6 prosenttia edellisestä vuodesta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 54 883 lasta ja nuorta eli 4,2 prosenttia väestön 0–20-vuotiaista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020d, 1.) Tämä vuoden 2018 tilastoreportti kertoo, kuinka montaa lasta ja myös heidän lähipiiriään lastensuojelun toimet maassamme koskettaa.

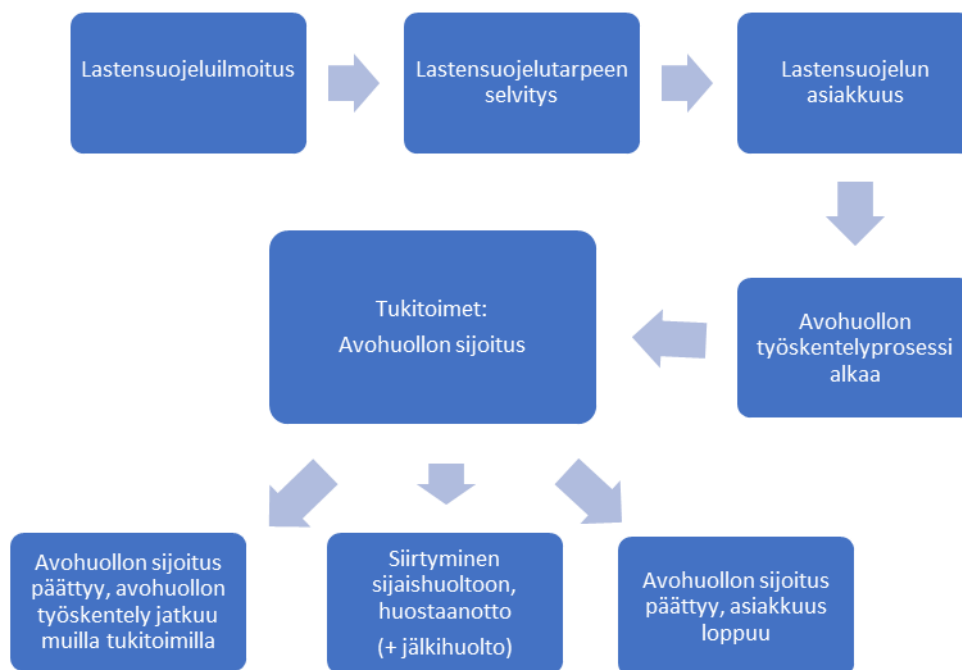
Lastensuojelutyö on kokonaisvaltaista ja siihen kuuluu lasten materiaalisista perustarpeista huolehtiminen, mutta ennen kaikkea immateriaaliin tarpeisiin vastaaminen. Lapsen identiteettiin, kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvistä tarpeista on huolehdittava. (Heino 2008, 17.) Lapsen vanhemmat ja muut huoltajat ovat ensisijaisesti vastuussa lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta, mutta tähän tehtävään he ovat oikeutettuja saamaan apua yhteiskunnalta. Yhteiskunnan tavoitteena onkin tukea apua tarvitsevia perheitä jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta vanhemmat kykenisivät itse suorittamaan lastensa kasvatustehtävästä. Jos syystä tai toisesta vanhemmat eivät kykene lapsensa hyvinvoinnista huolehtimaan, on Suomen yhteiskunnalla lastensuojelulain mukainen oikeus puuttua perheen tilanteeseen ja turvata lasten hyvinvointi. Aina avun vastaanottaminen ei ole vapaaehtoista, vaan lastensuojelulaki määrää, että lastensuojeluviranomaisten täytyy ryhtyä tietyissä tilanteissa toimiin lapsen suojelemiseksi. Laki määrittää sen, miten menettelyssä edetään. (Lastensuojelu.info 2020a.)

Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa niin, että vanhemmat/muu huoltaja tai itse lapsi ottaa yhteyttä lastensuojeluun ja pyytävät apua. Voi myös olla niin, että esimerkiksi päiväkodin tai koulun henkilökunta ovat yhdessä perheen kanssa yhteydessä sosiaalitoimeen tehden lastensuojeluilmoituksen, jolloin perheen tilannetta voidaan yhdessä arvioida. Asiakkuus voi alkaa myös ns. ulkopuolisen ihmisen tekemällä lastensuojeluilmoituksella; huoli lapsen hyvinvoinnista on syntynyt. Lastensuojeluilmoituksen tekee aina myös poliisi, jos alaikäinen on tehnyt rikoksen, käyttänyt päihteitä tai tilanne lapsen kotona sen vaatii. Tämä voi esimerkiksi tarkoittaa sitä, että kotona vanhemmilla on runsasta päihteidenkäyttöä, psyykkisiä ongelmia tai käytös on väkivaltaista. Avun tarpeelle voi olla monia muitakin syitä, kuten vanhempien uupumus, perheen tilanteessa on tapahtunut suuri muutos, (esim. vakava sairastuminen) joka vaikuttaa kaikkien elämään, lapsella on haasteita koulunkäynnissä tai lapsella on psyykkistä oireilua. Sosiaalihuollon työntekijä arvioi jokaisen ilmoituksen ja yhteydenoton ja alkaa kartoittamaan lapsen/perheen tilannetta. Kartoitus voi olla joko

sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi tai lastensuojelun tarpeen selvitys. Useimmiten työntekijä kutsuu vanhemmat ja lapsen keskustelemaan tulleesta ilmoituksesta ja syntyneestä huolesta. Lapsen ja perheen tilannetta arvioitaessa tapaamisia voi olla useita ja ne voivat olla esimerkiksi sosiaalitoimessa, päiväkodissa, koulussa tai perheen kotona. Selvityksen aikana työntekijä tapaa lasta usein myös ilman hänen vanhempiaan. Jos lapsen/ perheen tilanne vaatii tuekseen lastensuojelun apua, alkaa lapsella lastensuojelun asiakkuus, jolloin lapselle nimetään hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä yhdessä perheen kanssa laatii suunnitelman, johon kirjataan mihin apua tarvitaan ja millaista annettava apu on. Suunnitelma laaditaan aina kirjallisesti ja sitä kutsutaan asiakassuunnitelmaksi. (Lastensuojelu.info 2020b.)

Sosiaalihuollon työntekijän on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on lastensuojelulain 34 § mukaan edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyyä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan aina mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (Lastensuojelulaki L417/2007, 34§.)

Yksi avohuollon tukitoimista on lastensuojelulain 37 § mukainen avohuollon sijoitus, jonka piiriin tämä kehittämishanke fokusoituu. Tällöin lapselle voidaan järjestää asiakassuunnitelman mukaisella tavalla avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa. Jos lasta ei voida sijoittaa lapsen edun mukaisesti yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa, voidaan lapsi sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti myös yksin. Sijoituksen edellytyksenä on, että **sijoitus on tarpeen: 1) lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, 2) lapsen kuntouttamiseksi tai 3) lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi.** Sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. (Lastensuojelulaki L417/2007, 37§.) Alla olevaan kuvioon (Kuvio 4) olen hahmotellut yksinkertaistetun mallin siitä, miten avohuollon sijoitusprosessi voi kulkea.



Kuvio 4. Avohuollon sijoituksen prosessi

Nikkilään sijoitetaan avohuollon tukitoimena lapsia edellä mainittujen kolmen tarpeen vuoksi, mutta yleisemmin jakson tarkoitus on kuntouttava. Nikkilän avohuollon sijoitusjaksoista käytetäänkin nimeä kuntouttava jakso. Kuntoutus sanana voidaan mieltää yleisnimekkeeksi tavoitteelliselle toiminnalle ja tukitoimenpiteille, joilla pyritään parantamaan perheiden toimintakykyä ja osallistumismahdollisuuksia. Kuntoutukseen liitetään näkymä tulevaisuudesta, voimavarojen ja ratkaisujen löytymisestä sekä muutostoive paremmasta. Kuntoutus perustuu aina johonkin suunnitelmaan, lastensuojelussa esimerkiksi asiakassuunnitelmaan ja se pyritään toteuttamaan moniammatillisena yhteistyönä. (Törrönen & Pärnä 2010, 41.) Kuntoutusta voidaan järjestää eri tavoin toteutettuna ja puhua siitä eri nimin, lastensuojelussa siitä usein käytetään myös termiä perhekuntoutus. Lastensuojelun perhekuntoutusta voi olla myös avohuollon tukitoimena tehty koko perheen sijoitus laitokseen tai perhehoitoon. Laitokseen voidaan sijoittaa myös lapsi ilman vanhempiaan, jolloin perhekuntoutusta voidaan tehdä esimerkiksi siten, että perhe käy säännöllisesti laitoksessa erilaisissa perhetapaamisissa. Tarkkaa määritelmää ei lastensuojelun perhekuntoutukselle ole vaan se on jätetty yläkäsitteeksi, jonka alle jäsentyy lähes kaikki perheiden kuntoutukseen tähtäävä toiminta lastensuojelu- ja terapiatyössä. (Heino 2008, 22.)

Perhehoitokumppanit (2019) kuvaa kuntouttavan sijoituksen olevan lapsen ja hänen perheensä erityistarpeisiin suunnattua. Kestoltaan sovittu kuntouttava jakso, jonka aikana lapsi tai nuori on sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Lapsen kuntouttavan sijoituksen aikana työskennellään lapsen ja hänen perheensä kanssa tavoitteellisesti ja muutosta vahvistaen. Työskentely on tiivistä, pitkäjänteistä ja prosessinomaista ja sitä tehdään tiiviissä

yhteistyössä lapsen vanhempien ja kunnan sosiaalityöntekijän kanssa. Koska kuntoutuksella halutaan saavuttaa asetettuja tavoitteita, on niiden oltava lapselle itselleen tärkeitä, jotta lapsi haluaa niiden parissa työskennellä. Lapsen kuuleminen ja hänen ajatustapaansa tutustuminen on ensisijaisen tärkeää. Lapsen ensisijainen toive on tulla hyväksytyksi ja rakastetuksi itsenään. Jokaisella lapsella on oikeus elää mahdollisimman normaalia elämää, joten kuntoutus tulisi mahdollisuuksien mukaan integroida osaksi tämän arkea. Motivoinnin kannalta tavoitteiden tulisi olla lapsen mieltämässä ajassa saavutettavissa. Kun lapsi itse osallistuu tavoitteiden tekoon, on hän myös motivoituneempi pääsemään tavoitteeseen. (Autti-Rämö 2008, 481.)

Lapsen yksilöllisesti suunniteltu hoito koostuu monista eri osatekijöistä ja edellyttää asiantuntevaa, kokenutta ja moniammatillista yhteistyötä koko perheen kanssa. Mukana on (tarpeen mukaan) hyvä olla myös muita lapsen asioissa toimivia tahoja, kuten terveydenhuolto, sosiaalitoimi, koulu, päiväkotia sekä vapaa-ajan toiminta. (Autti-Rämö 2008, 480.) Yksilöllisen hoidon lisäksi myös koko perheen yksilölliset tavoitteet ovat tärkeitä. Pohjalaisen väitöskirjassa (2019, 96) perhetyötä tekevät työntekijät kuvaavat hyvän yksilöllisen työn perhetyön näkökulmasta olevan suunnitelmallista, tavoitteellista ja määräaikaista. Tutkimukseen osallistuneet perhetyöntekijät korostivat yhteissuunnittelun tärkeyttä perheenjäsenten, sosiaalityöntekijöiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa etenkin työskentelyn aloittamisvaiheessa. Pyrkimys on aina löytää yhteinen näkemys työn tarkoituksesta ja tavoitteesta. Tutkimuksessa haastatellun työntekijän sanoin; ”Ku perheen kanssa tehdään sävelet seleväksi, kun perhetyö alkaa, niin on hirveen helppokin työskennellä”. Vaikka tämä tutkimus oli tehty lastensuojelun perhetyöstä, kuvaa se yhtä lailla sitä samaa kuntouttavaa työtä, jota kaikissa lastensuojelun työtehtävissä tehdään.

5 LAPSEN JA PERHEEN OSALLISUUS LASTENSUOJELUSSA

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on aina vaikea ja raskas asia koko perheelle, vaikka päätös sijoituksesta olisikin syntynyt perheen omasta toiveesta. Etenkin sijoituksen alkuvaiheessa on tärkeää se, miten lapsi ja perhe kohdataan ja pidetään osallisina uudessa tilanteessa. Lapsen ja perheen osallisuuden varmistaminen työskentelyn aikana on vahvasti työntekijän vastuulla. Perhe ei välttämättä osaa tai uskalla olla aktiivinen toimija asiassaan. Tai kriisi, joka lapsen sijoittaminen usein aina perheelle on, vaikuttaa omaan toimijuuteen ja osallisuuteen. Osallisuuden tukeminen varsinkin työskentelyn alkuvaiheessa vaikuttaa perheen omaan selviytymisen prosessiin. Meriluodon ja Marila-Penttisen (2015) mukaan kun, asiakkaalle annetaan heti alusta asti aktiivinen rooli omassa prosessissaan, toimijuuden on mahdollista kasvaa toipumisen edetessä. Asiakas on nähtävä kyvykkäänä kriisistään huolimatta. Avun hakeminenkin ja vastaanottaminenkin on vaatinut voimavaroja, joten on oletettavaa, että niitä riittää jatkossakin. Voimavarojen huomaaminen antaa tilaa asiakkaan oman toimijuuden kasvulle.

Lapsen oikeuksien toteutuminen on lastensuojelutyön perusta. Työn lähtökohtana on aina lapsen etu. Lapsen oikeuksista on säädetty eri laeissa ja sopimuksissa. Yleisesti lapsen oikeutta osallisuuteen turvaa perustuslaki, jonka mukaan lapsen tulee saada vaikuttaa asioihinsa kehitystasoaan vastaavasti. Lastensuojelulaki turvaa tämän oikeuden kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja toiveensa ja ne on otettava huomioon lapsen kanssa toimittaessa. Lainsäädännön lisäksi oikeus osallisuuteen taataan lukuisissa kansainvälisissä sopimuksissa, joista tärkein on Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus = YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Se on Suomessa voimassa lakitasoisena ja on osa sitä lainsäätöä, jota ammattilaiset työssään noudattavat. (Hyvärinen ym. 2018, 74.) YK:n lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan 2.9.1990 ja sen tavoitteina on muun muassa turvata lapsen oikeudet ja huolenpito niin, että yhteiskunta ottaa vastuun lapsen hyvinvoinnista tilanteissa, jolloin vanhempien voimavarat eivät riitä sitä turvaamaan. Sopimus turvaa myös lapsen oikeuden osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaan itseään koskevaan päätöksentekoon ja yhteiskuntapolitiikkaan. Lapsia tulee kohdella yksilöinä, joilla on muista ihmisistä riippumattomat tarpeensa ja oikeutensa. (Pajulammi 2014, 164-167.)

Lastensuojelun Keskusliiton 2018 julkaisemassa selvityksessä (Hipp. ym. 2020a, 11) osallisuudella ajatellaan tarkoitettavan lasten todellisia vaikuttamismahdollisuuksia; vallan jakamista yhteisistä asioista päätettäessä ja mahdollisuutta muuttaa yhteiskuntaa. Osallisuuden toteutumisen kannalta olennaista on myös yksilöllinen kokemus osallisuudesta. Lapsen tulisi tuntea, että häntä on kuultu, hän on tullut kohdatuksi ja ymmärretyksi sekä

hänen mielipiteensä on huomioitu. Hipp. ym. (2020b, 4) myös kuvaavat osallisuutta seuraavasti Lasten osallistumisen etiikka- julkaisussaan:

Osallisuus- käsitteelle ei ole olemassa yhteisesti jaettua määritelmää. Osallisuus on käsitteenä monimerkityksellinen ja sen määrittely vaihtelee paljon riippuen ajasta, paikasta ja siitä, kuka sitä milloinkin määrittelee. Osallisuuden käsite on vahvasti sidoksissa lapsen tai nuoren omaan kokemukseen kuulemisesta ja huomioiksi tulemisesta. Osallisuutta on myös kokemus siitä, että voi olla yhteisön ja yhteiskunnan jäsenen omana arvokkaana itsenään. Osallistuminen on aktiivista toimintaa, jolla edistetään lasten ja nuorten tasavertaista asemaa yhteiskunnan jäsenenä, sekä ennen kaikkea toimintaa, joka edistää lasten ja nuorten omaa kokemusta osallisena olemisesta. Osallistuminen on toimintana siis myös osallisuutta edistävää, sen edistäminen on tärkeää myös monista muista syistä. Syiden ja perusteluiden tulee kuitenkin kiinnittyä aina ensisijaisesti lapsiin ja nuoriin itseensä.

Lapsella on myös oikeus olla osallistumatta. Hän voi kieltäytyä kertomastaan mielipidettään tai olla osallistumatta viranomaistapaamiseen ilman, että siitä on hänelle negatiivisia seurauksia. Lapsen mielipiteiden tulee olla omaehtoisia ja lapsesta itsestään lähteviä.

Lasta ei tule painostaa osallistumaan, tai olemaan osallistumatta. Osallistuessaan lapset usein tarvitsevat aikuisen tukea ja lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella tuen tarve voi olla korostunut. Lapsen osallisuus oikeuksien turvaaminen on aina lapsen vanhemman vastuulla. Koska lastensuojelussa lapsen vanhemmuudessa voi olla monenlaisia puutteita, on lasten osallisuuden toteutuminen myös työntekijän vastuulla. (Hyvärinen ym. 2018, 76.) Osallisuus on siis mahdollisuus, ei velvollisuus. Haavoittuvissa olosuhteissa elävillä lapsilla on usein ohitetuksi tulemisen ja näkymättömyyden tunteita. Aikusten käyttämä valta ja auktoriteetti on voinut jättää lapselle häpeän ja arvottomuuden kokemuksia. Tämän vuoksi tärkeää on, että lapsi voi kieltäytyä osallistumasta ja olla silti hyväksytty ja arvokas.

Aikuisen suhtautuminen lapseen toimijana on ensiarvoisen tärkeää etenkin lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille. Voi olla, että lapsen luotto aikuisen kykyyn tukea ja suojella on heikkoa. Esimerkiksi kuntouttavan jakson aikana omaohjaajan tapa tukea lasta myös osallisuuden mahdollistajana on ensisijaisen tärkeää.

Ervast & Tulensalo (2006, 28) julkaisussaan kokoavat lapsikeskeisyyden ydinasioita, joiden avulla on lasten kanssa työtä tekevän työntekijän oivallista tarkastella myös omaa tapansa toimia lapsikeskeisesti. Näitä ydinasioita seuraten varmistetaan lastensuojelutyösäkin lapsikeskeisyyden toteutuminen. Ydinasioita Ervastin ja Tulensalon mukaan ovat:

 Lapsi on työskentelyssä ensisijainen asiakas ja avunsaaja.

- ✚ Työskentelysuhde luodaan aina myös vanhempiin, mutta siten että lapsi ja hänen arkensa on työn keskiössä.
- ✚ Työntekijä työskentelee aktiivisesti ja systemaattisesti lapsen kanssa kaikissa työvaiheissa.
- ✚ Lapsi huomioidaan erityisesti myös perheen yhteisissä tapaamisissa tai neuvotteluissa.
- ✚ Lapsen ei tarvitse aina olla paikalla tapaamisissa.
- ✚ Lapsen ei edellytetä käyttäytyvän aikuisten tavoin.
- ✚ Lapsen kanssa ollaan vuorovaikutuksessa lapselle ominaisilla tavoilla.
- ✚ Tavoitteena on lapsen auttaminen sekä suoraan että välillisesti vanhempien ja muiden aikuisten avulla.
- ✚ Vanhemmuutta arvioidaan suhteessa asiakkaana olevaan lapseen ja lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.

Nämä ydinasiat kuvaavat sen, että lapsen aseman keskiössä varmistaa aina aikuinen. Aikuisen tehtävänä on huomioida myös ne tilanteet, jolloin lapsen ei tarvitse olla keskusteluissa tai tapaamisissa läsnä. Aikuisen tehtävänä on suojella lasta sellaisilta asioilta, joita hänen ei ikätasoisesti tarvitse olla kuulemassa tai päättämässä. Lapsella ei ole samanlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä kuten aikuisilla. Lapsen osallisuus syntyy ja mahdollistuu vain aikuisen avulla. Siten se on myös aikuisten vastuulla. Tämä edellyttää työntekijöiltä lapsilähtöistä työtettä kaikissa toimissaan. Lapsen voimavarojen ja yksilöllisten kykyjen huomioon ottaminen työskentelyssä vahvistaa lapsen toimijuutta. (Mattiikka 2015, 11.) Onnistuneessa lastensuojelutyössä ammattilaiset varmistavat, että lapsi tietää mitä seuraavaksi tapahtuu, hänelle on selitetty asiat ikätasoa vastaavasti, ja hän tietää keneltä voi kysyä, jos joku asia jää mietityttämään. Lasta autetaan itsensä ilmaisussa, turvallinen aikuinen käy hänen kanssaan asioita läpi ja tukee lasta kertomaan omista toiveistaan ja tarpeistaan. Ammattilaiset eivät ohita näitä toiveita ja tarpeita vaan pysähtyvät niiden äärelle. Näin toteutuu lapsen oikeus osallisuuteen, joka syntyy tiedosta ja mahdollisuudesta itse kertoa tilanteestaan. (Kananoja ym. 2020.)

Lasten osallisuudesta puhuttaessa tulisi puhua myös kaikista lapsen kanssa toimivista aikuisista. Lasten arkeen kuuluu paljon aikuisia, päiväkodissa, koulussa kuin harrastuksissakin. Usein ajatellaan, että lapset osallistetaan toimintaan kysymällä heidän ajatuksiaan

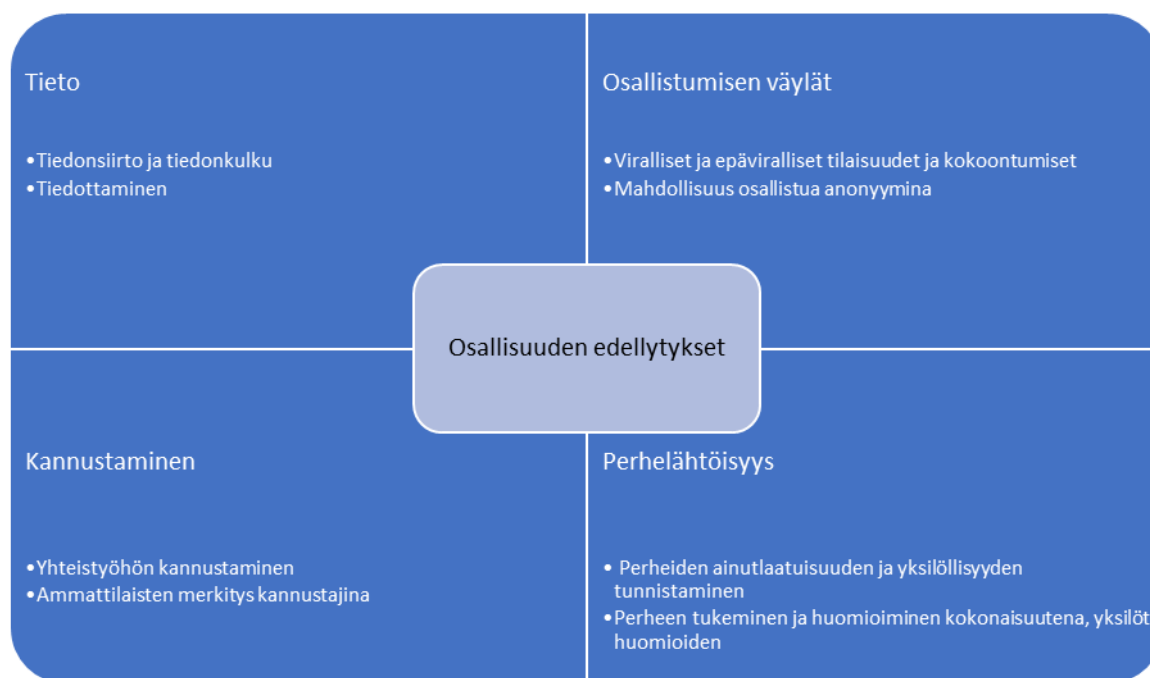
ja toiveitaan. Monesti voi kuitenkin käydä niin, ettei kukaan kuitenkaan ryhdy toimeen, kun lapset toiveita esittävät. Aikuinen on sekä rajojen asettaja, että mahdollistaja. Gretsvel (2002, 167) tutkimuksessaan herättelee pohtimaan laajemman arvokeskustelun käymistä siitä, kenelle aikuisen tukijan rooli tässä yhteiskunnassa kuuluu. Gretscher toteaa tutkimuksessaan, että erityisesti nuoret kaipaavat projekteihinsa ja niiden toteuttamiseen enemmän aikuisia tukijoita. Kiili (2006, 198) esittelee tutkimuksessaan avaintekijöitä lasten osallistumisen mahdollistumiseen. Kiilin mukaan esimerkiksi sukupolvien väliset valtasuhteet ja yhteistyö ovat isossa roolissa siihen, miten lapsi kokee voivansa osallistua omiin ja elinympäristönsä asioihin. Se miten aikuinen ajattelee lapsesta ja tämän kyvyistä vaikuttaa, on tärkeää. Jos aikuinen ei vähättele lasten ajatuksia ja hylkää heidän ehdotuksiaan heti ensikättelyssä on se osallistumisen tunteeseen suuresti vaikuttavaa. Lasten tuottamaa tietoa tulee arvostaa.

Myös lasten vanhemmat tarvitsevat tukea osallisuuden toteutumiseen. Elämäntilanteiden tuomat haasteet voivat vaikuttaa heidän kykyynsä huolehtia oikeuksistaan. Mcleodin ja Sherwinin (2000, 267) kirjoittamassa artikkelissa käsitellään heidän tutkimustaan autonomian ja itseluottamuksen suhteesta terveydenhuoltoon, asiakkaiden kohdalla, joiden kapasiteetti asioidensa huolehtimiseen on heikentynyt. Heidän mukaansa myös niillä asiakkailla, joilla on kyvykyys huolehtia autonomiansa toteutumisesta, voi olla haasteita päästä osalliseksi kaikkeen hänelle kuuluviin palveluihin. Näin ollen heillä kenen autonomiset taidot ovat heikentyneet on osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta hankalampi saavuttaa. Myös Halmeen ja kumppaneiden (2004, 100-101) raportin mukaan vanhempien osallisuuden ja voimavarojen vahvistamista ihmisarvoon kuuluvana oikeutena tulisi lisätä osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Vanhemmilla on oikeus tulla kuulluksi, ilmaista mielipiteensä ja osallistua itseään koskevaan päätöksen tekoon tasa-arvoisena. Osallisuuden vahvistaminen nähdään myös ehkäisevänä toimintatapana. Erityisen tärkeää on niiden vanhempien osallisuuden vahvistaminen, joiden elämässä esiintyy kuormittavia tekijöitä. Arjen toimivuutta, vanhemmuustaitojen riittävyttä ja tunnetta vanhempana pärjäämiseen on tuettava.

Kuparisen (2020, 57) tutkimuksen mukaan lastensuojelun asiakkaana olevat nuoret olisivat kaivanneet enemmän tietoa omista oikeuksistaan ja lastensuojeluprosessin eri vaiheista. Tietoa olisi toivottu annettavan myös vanhemmille. Kun saa riittävästi tietoa ja mahdollisuuden osallistua itseä koskevien asioiden päätöksentekoon, on helpompi myös toimia sovitun suunnitelman mukaisesti. Nuoret kokivat, että asioista saatettiin puhua keran, jonka jälkeen asia saattoi unohtua, eikä työntekijä enää uudestaan ottanut asiaa esille. Kuparisen tutkimuksen mukaan nuorten oli vaikea pysyä omassa asiakkuusprosessissaan mukana, koska asioista tiedottaminen ja niistä puhuminen jäi vaillinaiseksi.

Varsinkin asiakkuuden alussa, kun koko lastensuojelun tarkoitus oli vieras, olisi tarvittu enemmän tietoa ja tukea kärryillä pysymiseen. Tämän vuoksi esimerkiksi omaohjaajan tapa ottaa lapsi ja perhe osalliseksi omaan prosessiin ja olla tukena siinä on merkittävä. Kun perhe ymmärtää jo yhteisen työskentelyn alussa, miten olla omana toimijana mukana yhteistyössä, helpottaa se asioiden kulkua myös jatkossakin.

Kallinen ym. (2018, 19-20) ovat määritelleet neljä tekijää, jotka ovat edellytyksenä lasten ja perheiden osallisuuden toteutumiselle. Nämä tekijät huomioiden voi perheiden kanssa työtä tekevien työntekijät varmistaa osallisuuden toteutumisen työskentelyssä. Nämä neljä tekijää on kuvattu seuraavassa kuviossa (Kuvio 5). Osallisuuden edellytyksenä on, että perheet saavat tietoa palvelusta ja osallistumisen mahdollisuuksista. Osallistumisen väylien mahdollistaminen ja niistä kertominen on tärkeää. On myös ensisijaista, että osallistumiseen lapsia ja perheitä kannustetaan ja tuetaan. Toimivan tuen saaminen arkeen voi mahdollistaa kuulluksi tulemisen kokemuksen ja voimaantumisen arjessa, mikä on usein edellytys osallisuuden onnistumisessa. Perhelähtöinen, mutta yksilöt huomioiva työtapo edesauttaa tässä.



KUVIO 5 Osallisuuden edellytykset (mukaillen Kallinen ym. 2008)

6 OMAOHJAAJUUS LASTENSUOJELUN TOIMINTAKÄYNTÄNTÖNÄ

Lastensuojelussa asiakkaana olevalla lapsella on siis jokaisella yksilölliset taustat, elämäntilanteet sekä tarpeet. Työntekijältä vaaditaan paljon osaamista, herkkyyttä, että erityistä vastuuta asettua suhteeseen lasten ja nuorten kanssa. Lapsen huomioiminen yksilönä saa aikaan kokemuksen itsestään ainutkertaisena ja merkityksellisenä yksilönä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.) Lastensuojelussa työskentelevää ammattilaista ohjaa laki sekä työlle asetetut yhteiset laatusuositukset. Sosiaalihuollon ammattihenkilölain tarkoituksena on edistää asiakasturvallisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään sosiaalihuoltoon ja kohteluun. Lailla varmistetaan, että sosiaalihuollossa työskentelevällä ammattilaisella on ammattitoimikunnan edellyttämä koulutus, riittävä ammatillinen pätevyys ja ammatin edellyttämät valmiudet. Lailla mahdollisesta myös ammattitaidon kehittäminen ja sen ylläpitäminen. (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015, §1.) Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton laatusuositukset puolestaan ovat tarkoitettu ohjaamaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tekemistä ja järjestämistä. Suosituksissa kuvataan lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet sekä itse suositukset jaettuna eri osioihin, jotka ovat; osallisuus, palvelujärjestelmä, lastensuojelun ammattilaiset ja työyhteisöt, palvelutarpeen arviointi sekä sijaishuollon laatuksiteerit ja valvonta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 3.)

Työtä ohjaamaan on laadittu myös keskeiset sosiaali- ja terveysalan eettiset periaatteet, joita jokaisen lastensuojelutyötä tekevän ammattilaisen tulisi oman työtehtävänsä pohjalta tarkastella. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta (ETENE) on listannut eettiset periaatteet viideksi työtä ohjaaviksi yleisperiaatteeksi. Työssä tulisi aina huomioida 1. asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet. 2. Lapsen etu, joka pitää sisällään oikeudenmukaisuuden, turvallisuuden ja luotettavan avoimen kohtaamisen. 3. Vuorovaikutus. 4. Ammattihenkilöstön työn laatu sekä 5. Vastuullinen päätöksen teko. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 3,12.) Koska lastensuojelussa tehdään töitä ihmisten kanssa, perustuu se vahvasti inhimillisyyteen, kohtaamiseen ja yhteyksien rakentamiseen. Lastensuojelutyö on kaikilla eri tasoillaan suhdeperustaista, kuten lapsen suhde vanhempiinsa, vanhempien keskinäiset suhteet sekä lapsen suhde ammattikasvattajiin. Lastensuojelutyö on myös vahvasti moniammatillista, jolloin myös suhteet ammattikasvattajien sekä palvelujen järjestämisestä vastuussa olevien välillä näyttäytyvät tärkeinä. (Heino 2008, 17.)

Lastensuojelutyön arjessa keskeisinä asioina esiin nousee aina lapsi ja hänen vahvuuksiensa tukeminen, elämässä kohdattujen asioiden käsittely, elämäntaitojen opettelu ja toimijuuden vahvistaminen. Lastensuojelussa tämä usein tapahtuu tietoisien, ammatillisten ja julkisen omaohjaajasuhteen kautta. (Timonen-Kallio ym. 2017, 24.) Kun lapsi sijoitetaan,

lastensuojeluyksiköiden käytäntöihin kuuluu tavallisesti, että lapselle nimetään heti sijoituksen alkaessa oma aikuinen, josta arjessa käytetään nimeä omaohjaaja. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu jäsentää lapsen arkea, huolehtia lapsen arjen käytännön sujumisesta sekä olla yhdyshenkilönä esimerkiksi sijoituspaikan ja varhaiskasvatuksen/koulun välillä. Omaohjaaja työskentelee myös koko perheen parissa ja toimii viranomaisyhteistyössä ollen myös näin tukena koko perheelle. Omaohjaaja on perillä mm. lapsen elämän aikaisemmista vaiheista ja merkittävistä tapahtumista sekä on tietoinen mahdollisista muistatuen piireistä. Tämä on välttämätöntä jo arjen sujumiseksi, mutta sillä on myös suuri psykologinen merkitys. Lapsi tietää, että joku vastaa hänen asioistaan, pitää häntä mielessä. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015.)

Omaohjaajasuhde muodostuukin usein tunnesuhteeksi, jota kuitenkin säätelee tietoiset päätökset, jotka perustuvat asiakassuunnitelmaan sekä yhteisiin sopimuksiin. Omaohjaajasuhde määräytyy työnluonteen vuoksi yhteisesti sovituin perustein ja ammattilaisilla on erityinen vastuu asettua suhteeseen lasten ja nuorten kanssa. Tämän vuoksi se ei perustu mieltymyksiin, eikä sitä tällöin heti pureta, vaikka suhde ei heti alkuun toimitakaan. Omaohjaajasuhteessa joutuu monenlaisten tunteiden ja odotuksienkin kohteeksi, jolloin on amatillisesti kyettävä tarkastelemaan omaa ja lapsen vuorovaikutusta. Ymmärrys lasta kohtaan mahdollistaa lapsen yksilöllisen hoidon ja kasvatuksen toteutumisen. Omaohjaaja on työryhmän jäsenenä velvollinen pitämään myös muut työntekijät tietoisina lapsen asioista. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

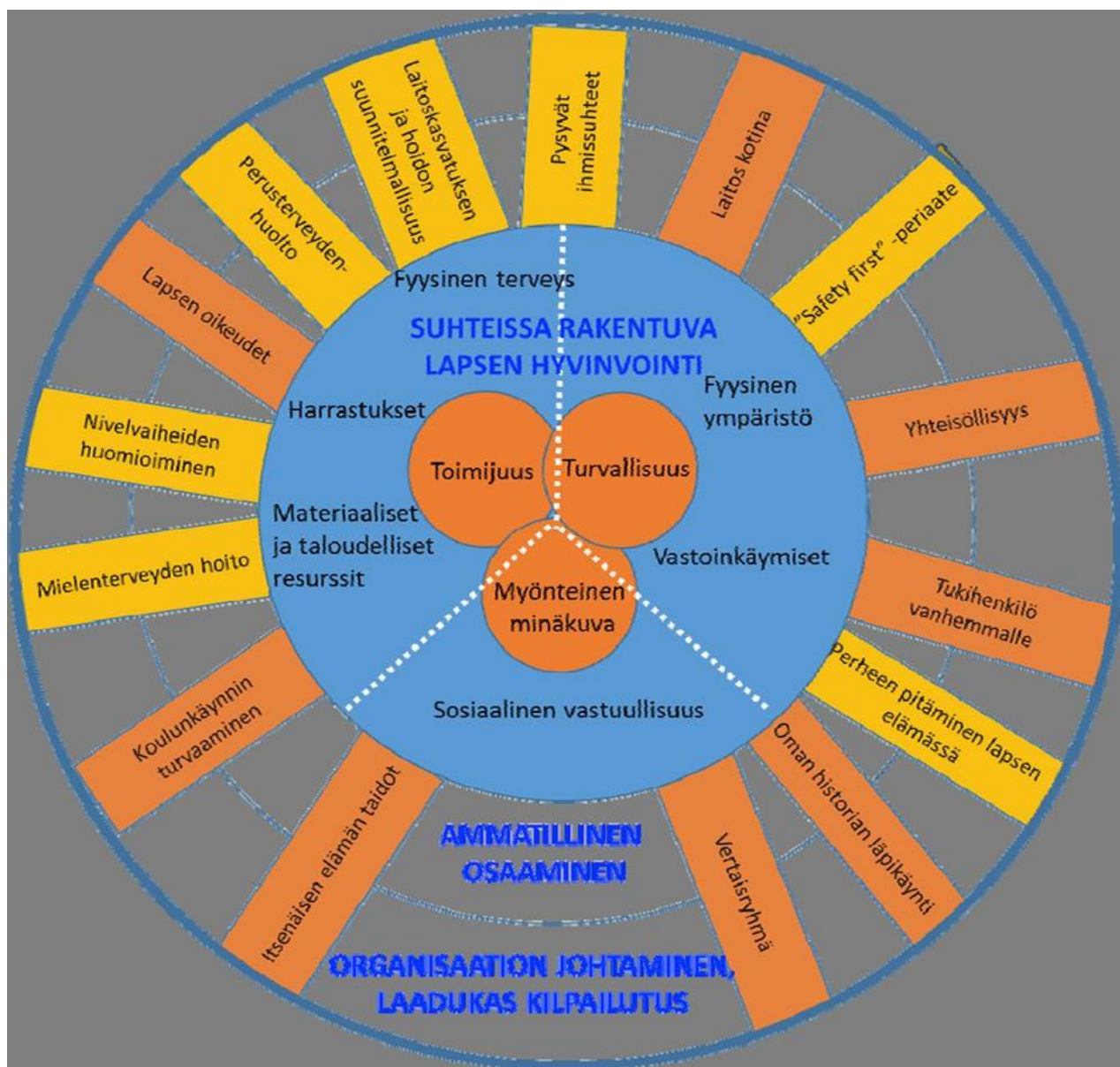
Cameron ym. (2020) tulkitsevat kirjoittamassaan artikkelissa sosiaalipedagogi Klaus Molenhauerin luomaa kasvatusteoriaa, joka selvittää mitä tulisi ottaa huomioon, kun kasvatelijana on viranomainen biologisen perheen rinnalla/sijaan. Keskeinen tekijä on kasvatuksen ymmärtäminen niin, että se on riippumatonta sosiaalipoliittisista tavoitteista, perustuen vain lapsen jokapäiväiseen arkielämään. Artikkelin mukaan tärkeintä kasvattajana on viettää lapsen kanssa aikaa, koska vain tällöin lapsen ja työntekijän suhde voi rakentua. Näin tehden lapsen elämäntaitojen opettelu ja lapsen vahvuuksien näkeminen ja niiden tukeminen mahdollistuu. Kasvattajan on myös pystyttävä antamaan aidosti itsestäänkin suhteessa lapseen, eikä vain toimia ”ammattiroolinsa” takaa. Kasvatustyössä keskiössä on aina lapsen hyvinvointi, joka vaatii työntekijöiltä sitoutumista ja yhteisvastuullisuutta. Työntekijänä omaohjaaja on monesti se aikuinen, joka antaa rohkaisevia halauksia ja lämpimiä kosketuksia lapselle, jotta lapsi voi tuntea olevansa ja kasvaakseen turvassa. Ilman hyviä vuorovaikutustaitoja ei voi toteutua lapsen aito, oikea, empaattinen ja kunnioittava kohtaminen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26-29.)

Omaohjaajatyö on myös monitoimijaista, kulkien perheen rinnalla eri palveluissa niiden horisontaalisella, että vertikaalisella tasolla. Perheillä on usein samanaikaisia kontakteja mm. psykiatrian poliklinikalle, perheneuvolaan, päiväkoteihin, kouluihin jne. Omaohjaaja kulkee perheiden mukana näissä palveluissa ja tekee moniammatillista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Omaohjaaja toimii myös lapsen ”äänenä ja asianajajana” lasta koskevassa päätöksenteossa. Timonen- Kallio ym. (2017, 31) mukaan moniammatillisella yhteistyöllä palvelujärjestelmää voidaan hyödyntää, kun kaikkien yhteistyökumppaneiden asiantuntemus ja osaaminen saadaan käyttöön. Hyviä yhteistyön käytäntöjä saadaan aikaiseksi, kun eri ammattiryhmät tuntevat toisensa ja toimivat tiiviissä yhteistyössä. Jotta tähän päästään tarvitaan kentälle enemmän yhteistä vuoropuhelua sekä tietoa ja käytännön kokemusta toisten työkäytännöistä. Tämän vuoropuhelun huomioon ottamisen lisäksi tulisi enemmän järjestää yhteistä moniammatillista koulutusta.

Omaohjaajuus on vahvasti työntekijän omalla persoonalla tehtävää työtä. Persoonallisuudesta voidaan puhua ammatillisessa mielessä työvälineenäkin. Persoonallisuus määritellään yksilön ominaisuudeksi, jota työntekijä voi tietoisesti kehittää suhteessa työnsä tavoitteisiin. Omaohjaajuustyö perustuu aina vuorovaikutukseen. Työntekijä vastaa työssään vuorovaikutuksesta, koska se on hänen työtänsä. Työntekijän on käyttäydyttävä ammattitaitoisesti, riippumatta siitä miten vastapuoli vuorovaikutuksessa käyttäytyy. Vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet tulkitsevat vastaanottamiaan viestejään oman kokemus- ja merkityspohjansa kautta. Vuorovaikutustilanteessa molemmat osapuolet voivat vaikuttaa sen kulkuun ja tärkeää on vastapuolen todellinen kuuntelu, asioiden tiivistäminen ymmärrettäviksi sekä reflektiivinen työskentelytapa. (Järvinen ym. 2012, 227-228.) Jokainen lapsi ja perhe on huomioitava yksilönä ja jokaisen kanssa on luotava omanlaisensa suhde.

Omaohjaajan työn sisältöä on vaikea, melkein pä mahdotonta kuvata niin, että se avautuisi sen kaikissa muodoissaan. Tämän vuoksi se muotoutuu usein niin kutsutuksi hiljaisen tiedon työmetodiksi. Voisikin sanoa, että omaohjaajuus syntyy kokemuksen, ammattitaidon ja persoonallisen työotteen kautta, teorialla sille voidaan vain piirtää kehukset. Ehkä tästäkin syystä omaohjaajuutta on tutkittu ja siitä on kirjoitettu verrattain vähän, suhteessa siihen miten käytetty työmuoto se on. Timonen- Kallion (2019, 69-70) väitöskirjassaan sekä kumppaneidensa kanssa (2017, 15, 28.) tekemässään julkaisussa esittelee laitospäiväkasvatuksen osaamisprofiilimallin ”laitospäiväkasvatuksen osaamisviuhkan” sekä terapeutin laitospäiväkasvatuksen keskeiset elementit -mallin (Kuvio 6), joita voidaan hyödyntää työssä sekä sijaishuollon moniammatillisen henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksissa. Laitospäiväkasvatuksen viuhka hyödyntää jo käytössä olevia mallinnuksia sekä tuo yhteen aiempia määritelmiä lastensuojelun sijaishuollon sisällöstä ja osaamisesta. Niin viuhka- kuin elementtimallissa on kuvattu niitä asioita, joita jokaisen lapsen kohdalla on työskentelyssä otettava

huomioon. Tässä työssä tarkempaan tarkasteluun otan elementtimallin, jonka osa-alueet löytyvät Timonen-Kallion viuhkamallistakin.



KUVIO 6. Lastensuojelun terapeuttisen laitostkasvatuksen keskeiset elementit -malli (Timonen- Kallio ym. 2017)

Suhteissa rakentuvaan hyvinvointiin kuuluu lapsen turvallisuuden, toimijuuden ja minäkuvan mahdollistuminen. Ammatillinen osaaminen puolestaan kuvaa niitä asioita, jotka on ammattilaisen otettava työssä huomioon, jotta tähän päästään. Lastensuojelussa laitostyön pätevyysvaatimukset ovat väljästi määritellyt. Henkilöstön eri koulutustaustat ja työntekijöiden vaihtuvuus ovat olleet kriittisiä tekijöitä laitoshoidon laadun kehittämisessä, eikä näin ollen pitkäjänteiseen yhteistyöhön perustuvia toimintakulttuureja pääse syntymään. Yhteinen orientaatio ja tehdyt mallit voivat vahvistaa ja tukea monella koulutustaustalla

toimivan henkilöstön ammatti-identiteettiä ja parhaimmillaan edistää monitoimijaista yhteistyötä muiden sektoreiden työntekijöiden kanssa. Kuvio 5 esittää mielestäni hyvin myös sen miten laaja-alaista osaamista lastensuojelutyö vaatii.

Kehittämistyöni osaltaan avaa lastensuojelutyötä Nikkilän toimintayksikössä tehtävän omaohjaajatyön kautta, laadullista toimintatutkimusta apuna käyttäen.

7 TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT

7.1 Laadullinen tutkimus

Kehittämistyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, joka on tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti (Jyväskylän yliopisto 2018). Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa. Aineistoa kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Lähtökohtana ei ole teorian testaaminen vaan kerätyn aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Kvalitatiivinen tutkimus suosii sellaisia tutkimusmetodeita, joissa tutkittavien ääni pääsee esille. Tällaisia metodeja ovat esimerkiksi ryhmähaastattelu ja osallistava havainnointi, jossa myös tutkija on itse mukana kehittämistyössä aktiivisena toimijana. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavien joukko valitaan tarkoituksenmukaisesti ja tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä ja sitä myös voidaan muuttaa olosuhteiden ja tarpeen mukaan. Kvalitatiivinen tutkimus suosii ihmistä tiedonkeruun kohteena. Tällöin tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2014, 162- 164.) Kvalitatiivisella tutkimuksella on monta eri suuntausta. Kehittämistyössäni hyödynnän erästä niistä, toimintatutkimusta. Työn tarkoituksena ei ole tuottaa määrällistä tietoa vaan perehtyä työn sisältöön ja sitä mukaa sen laatuun.

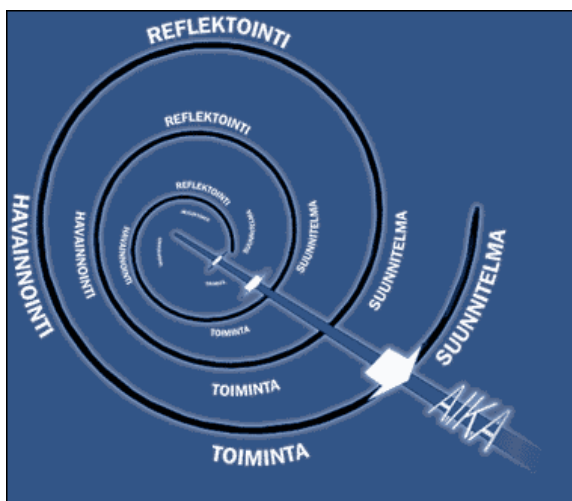
7.2 Toimintatutkimus

Toimintatutkimus ei ole niinkään varsinainen tutkimusmenetelmä, vaan tutkimusstrategi-
nen lähestymistapa/suuntaus. Toimintatutkimuksen päämäärä ei ole vain tutkimisessa,
vaan myös toiminnan samanaikaisessa kehittämisessä. Teoriaa ja käytäntöä ei nähdä
erillisinä, vaan saman asian eri puolina. Toimintaan liittyvä tieto on usein luonteeltaan ää-
netöntä ja piilevää. Toimintatutkimuksen tarkoitus onkin nostaa nämä ns. ääneen sano-
mattomat säännöt ja tavat tietoiselle tasolle. Tietoa tuotetaan käytännön kehittämiseksi
entistä paremmaksi, sitä järkeistämällä. Toimintatutkimus on yleensä ajallisesti rajattu tut-
kimus- tai kehittämisprojekti. Pienimuotoisimmillaan se on oman työn kehittämistä. (Heik-
kinen 2010:16-17; 2018: 215– 216.) Toimintatutkimuksen avulla pyritään työyhteisössä
ratkaisemaan erilaisia käytännön ongelmia, parantamaan sosiaalisia käytäntöjä sekä ym-
märtämään niitä paremmin (Metsämuuronen 2000, 28). Syrjälän (1994) mukaan (Metsä-
muuronen 2000, 28-29) toimintatutkimus on tilanteeseen sidottua, yleensä yhteistyötä
vaativaa, osallistuvaa ja itseään tarkkailevaa. Käytännössä tutkimuksella pyritään vastaa-
maan johonkin käytännössä havaittuun ongelmaan tai kehittämään jo olemassa olevaa
käytäntöä paremmaksi. Yleensä toimintatutkimukseen osallistuu koko työyhteisö ja se on

yhteinen muutosprosessi, jossa tarvitaan kaikkien toimijoiden sitoutumista projektiin. Toimintatutkimuksen lähtökohta on reflektiivinen ajattelu, jonka avulla pyritään pääsemään uudenlaiseen toiminnan ymmärtämiseen ja sitä kautta toiminnan kehittämiseen. Esimerkiksi vakiintuneet toimintakäytännöt otetaan tietoisesti harkinnan ja tarkastelun kohteeksi. Tavoitteena on löytää reflektiivinen tapa tarkastella asioita ja nähdä olemassa olevat käytänteet uudessa valossa. Onnistunut reflektiivisyys on tärkeä toimintatutkimuksen laadun varmistaja. (Heikkinen 2010:16-17; 2018: 215– 216.)

Toimintatutkimuksen prosessi ja spiraalimalli

Tutkimus hahmotetaan tavallisesti vaihe vaiheelta johdonmukaisesti etenevänä prosessina. Kirjallisuuskatsauksen jälkeen seuraa tutkimussuunnitelma, tutkimusongelman asettaminen (tavoite ja tarkoitus), aineiston keruu, analysointi sekä niiden esittäminen ja lopulta laajempi pohdinta ja päätelmät. Toimintatutkimus puolestaan hahmotetaan usein syklinä, johon kuuluu konstruktioivia sekä rekonstruoivia vaiheita. Konstruktioivassa vaiheessa rakennetaan uutta sekä suunnataan tulevaisuuteen. Rekonstruoivassa vaiheissa painopiste on taas toteutuneen toiminnan havainnoinnissa ja arvioinnissa eli uudelleenrakentamisessa. Syklin vaiheet vuorottelevat kehämäisesti (Kuvio 7) Ensin suunnitellaan uusi tapa toimia, minkä jälkeen sitä kokeillaan käytännössä. Kokeilun aikana toimintatapaa havainnoidaan ja siitä kerätään havaintojen perusteella aineistoa. Tämän jälkeen toimintaa arvioidaan ja reflektoidaan. Arvioinnissa syntyneet ajatukset ovat uuden kokeilun eli syklin pohjana. Sykli voi alkaa mistä vaiheesta tahansa ja sen alkua on haastavaa paikantaa. Useat peräkkäiset syklit muodostavat toimintatutkimuksen spiraalin, jonka avulla toiminta ja ajattelu liittyvät toisiinsa peräkkäisinä toiminnan, havainnoinnin, reflektion ja uudelleensuunnittelun kehinä. Spiraalimallia on arvosteltu sen kaavamaisuudesta, mutta malli jäsentää tutkimusprosessia ja kuvaa sen vaiheet pelkistetyksi ja vaiheittain. (Heikkinen ym. 2010a, 78-85.)



KUVIO 7. Toimintatutkimuksen spiraali (Suojanen 2019)

Toimintatutkimuksen vaiheet todellisuudessa lomittuvat toisiinsa. Ja joskus jostain muusta pienestä ongelmasta tai sivukysymyksestä voi alkaa uusi suunnanavaus, sivukäänne. Työyhteisön toiminnassa tapahtuu monia erilaisia prosesseja samanaikaisesti, eikä niitä kaikkia voida tiivistää yhteen spiraaliin. (Heikkinen 2018, 224.) Sykliä ei ole tutkimusprosessin arviointikriteeri vaan tutkimukselle ominainen jatkuvuus ja spiraalimainen kehittäminen voi sisältyä yhteenkin sykliin (Heikkinen ym. 2010a, 78-85).

Toimintatutkimuksen tavoite on kehittää yhteisön toimintaa ja näin ollen tutkijalta edellytetään kiinnostusta havainnoida, ymmärtää ja analysoida tutkimuskohdettaan. Tutkimus käynnistyy usein tutkijan omasta halusta kehittää omaa työtään tai yhteisöään. (Heikkinen ym. 2016a, 94.) Tutkija toimii toimintatutkimuksessa yhteisön aktiivisena jäsenenä. Tämä rooli on erilainen kuin muissa perinteisemmissä tutkimusmenetelmissä. Toimintatutkimuksessa koko yhteisö toimii tasavertaisina koko prosessin ajan. Perusolettamuksena on, että ainoastaan itse osallistujat voivat parhaiten tutkia ja kehittää omaa toimintaansa. Tutkija ei voi jättäytyä kokonaan ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, koska siten ei tutkija pysty näkemään tutkimuksen keskeisiä ongelmia. Vain asianomaiset pystyvät täysipainoisesti sitoutumaan tutkimuskohteen kehittämiseen. (Suojanen 2019.) Suunnitteluvaiheessa tutkija hahmottelee tutkimustehtävää koskevia kysymyksiä ja ideoi. Tässä vaiheessa tutkija myös tutustuu kirjallisuuteen ja täsmentää tutkimusasetelmaa. Tämä tärkeä vaihe on tutkijan näkökulmasta käytännön toimiin vastaamista; tutkimusluvan hankkimista, toiminnan suunnittelua kentällä aikatauluineen sekä aineiston hankkimista tutkimuksen käyttöön. Tutkija valitsee käyttämänsä tutkimusmenetelmät ja ratkaisee, hankkiiko aineistonsa havainnoimalla, haastatteleamalla vai jollakin muulla tutkimusmenetelmällä. Huolellinen valmistautuminen paljastuu kenttätöyövaiheessa. (Heikkinen ym. 2016a, 96-97.)

7.3 Aineiston keruumenetelmät

7.3.1 Osallistuva havainnointi

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä on monia. Toimintatutkijan yksi tärkeimpiä menetelmiä on osallistuva havainnointi. Kentällä tutkija on samanaikaisesti osallinen ja ulkopuolinen. Välillä tutkija vetäytyy ulkopuoliseksi tarkkailijaksi ja välillä taas toiminnan keskipisteessä toimijaksi. Havainnointi voi siis olla aktiivista tai passiivista. Aktiivisessa havainnoinnissa tutkija voi aktiivisesti vaikuttaa tutkittavaan asiaan tai ilmiöön. Passiivisessa havainnoinnissa tutkija osallistuu tilanteeseen ilman vaikuttamisen mahdollisuutta, usein esimerkiksi toimintatutkimuksessa käytetään tätä lähestymistapaa. Tarkkailijana muistiinpanoja voi tehdä, mutta osallistuttaessa muistiinpanot on tehtävä jälkikäteen. Muistiinpanojen tukena voi käyttää esimerkiksi videointeja tai keskustelujen nauhoittamista. Myös päiväkirjan pitäminen voi olla paikallaan. (Heikkinen ym. 2006a, 104-106; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Havainnoinnilla voidaan saada välitöntä ja suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien tai organisaatioiden toiminnasta. Sen sanotaan olevan todellisen elämän tutkimista, joka näin ollen sopii kvalitatiiviseen tutkimukseen. Osallistavassa havainnoinnissa tutkija osallistuu toimintaan tutkittavien ehdoilla. Osallistavassa havainnoinnissa tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tiedon arvostaminen on ensisijaista ja sen ymmärtäminen, että jokaiseen asiaan on olemassa monia eri näkökulmia ja, että kaikki ne ovat yhtä tärkeitä. Tutkijan kunnioittava asenne tutkimukseen osallistuvia sekä heidän näkemyksiään kohtaan on myös tärkeää. Tutkija on yhteisissä tilanteissa fasilitaattorin roolissa, kooten ja koordinoiden ihmisiltä tulleita ideoita. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 82; Hirsjärvi ym. 2014, 213.) Osallistavan havainnoinnin avulla aineistonkeruuseen saadaan tarvittaessa myös muita aisteja mukaan, näön ja kuulon lisäksi. Se mahdollistaa myös tunteiden hyödyntämisen ilmiöiden tai asioiden tarkastelussa. (Grönfors 2015, 152.)

7.3.2 Kysely

Kyselyn ajatus on yksinkertainen, kun haluamme tietää, mitä työntekijä ajattelee, on sitä häneltä kysyttävä. Kyselyn erottelu haastattelusta ei aina ole tarpeenmukaista, vaikka ne käsitteinä eivät täysin synonyymisiä olekaan. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 72.) Kysely metodina toimii hyvin, kun tutkittavaa asiaa halutaan täsmentää hankkeen edetessä. Saatujen vastausten perusteella halutaan esittää mahdollisia lisäkysymyksiä, koska etukäteen ei vastauksia voida tietää. Kysely toimii myös silloin kun halutaan kysyä laadusta kuvailtavina asioina tai halutaan kerätä kokemustietoa. (Routio 2020a.) Kyselyyn voidaan etukäteen valita aihepiiri tai teema-alue. Toimintatutkimuksessa yleisesti käytetään

teemoittelua, jossa tutkija rakentaa kysymysrungon kenttätyössä keskeisiksi havainnoimistaan aihealueista. (Heikkinen ym. 2006, 110.)

Kyselyssä tutkija kokoaa vastattavat kysymykset yhteen, kaikille vastaajille samanlaiseen lomakkeeseen, johon vastaukset myös kirjoitetaan. Tutkija jakaa lomakkeet vastaajille sopivalla katsomallaan tavalla. Kysymys voi olla joko suljettu, etukäteen määrättyine vastausvaihtoehtoineen tai avoin, jolloin vastaaja saa itse päättää miten vastaa. Molempia kysymyslajeja voi sekoittaa samaan kyselyyn, jolloin siitä on se hyöty, että lomake saadaan vähemmän yksitoikkoiseksi. Kiinteät vastausvaihtoehdot helpottavat vastausten tilastollista käsittelyä, mutta niiden vaarana on se, että tutkijalta jää huomaamatta jokin muu mahdollinen vastausvaihtoehto. Avoimia kysymyksiä saattaa puolestaan olla vaikea muotoilla niin, että vastaaja ymmärtää kertoa kaikki ne asiat, joita tutkija tutkimuksessaan tarvitsee. (Routio 2020b.) Lomakekyselyn avulla tietoa voidaan kerätä esimerkiksi; toiminnasta, tiedoista, arvoista, asenteista, käsityksistä ja mielipiteistä. Kyselyä jaettaessa tutkijan on hyvä samalla kertoa tutkimuksen tarkoituksesta. (Hirsjärvi ym. 2014, 197.)

7.3.3 Learning- cafe

Erilaiset ryhmissä käytävät keskustelut ja ryhmätyöt lisäävät yhteistyökykyä, sosiaalisia vuorovaikutus- ja kommunikointitaitoja. Myös reflektointi ja kriittinen ajattelu kehittyvät, kun omia näkemyksiä voi ryhmässä heijastaa toisten näkökulmiin. (Suomen ympäristöopisto 2020.) Learning- cafe eli oppimiskahvila on tapa ideoida ja oppia ryhmässä. Oppimiskahvila-menetelmä on prosessina yksinkertainen ja siinä keskitytään joidenkin teemojen tai kysymysten ratkaisuun ryhmässä. Lähtökohtana on jakaantua pienryhmiin pöytäkunnittain. Prosessin edetessä pöytäryhmien jäsenet vaihtavat pöydästä toiseen, jolloin ryhmä pohtii aiempia tuotoksia ja ideoi niitä eteenpäin. Keskustelu on menetelmässä tärkeää, jotta voidaan selittää omia näkemyksiä sekä löytää yhteinen ymmärrys asioihin. Menetelmä opettaa näin myös yhteisten ratkaisujen tekemistä. Toisten selityksiä voi kommentoida ja kyseenalaistaa, mutta tärkeätä on myös konsensukseen pyrkiminen eli ryhmän yhteisen mielipiteen löytäminen. Learning cafeen prosessi on yksinkertainen. Siinä keskitytään joidenkin teemojen tai kysymysten ratkaisemiseen ryhmässä. Lähtökohtana työskentelyssä on jakaantua pienryhmiin pöytäkunnittain eri teemojen äärelle. Työskentelyn teemat tai kysymykset, joihin halutaan ideoita ja näkökulmia voidaan pöytiin valita jo ennalta valmiiksi. Etukäteen valituilla teemoilla säästetään aikaa ja näin ollen voidaan keskittyä pohtimaan vain tärkeimmiksi koettuja asioita. Jokaiselle teemalle nimetään oma pöytänsä tai pöydissä voi olla etukäteen nimetty teema jo esillä. (Innokylä 2020.)

7.4 Aineiston analysointi

Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa tutkimusaineistoa voidaan kerätä monella tavalla. Kaikki ihmisten tuottama materiaali kertoo jostakin, mitä ihmiset eläessään ovat kokeneet. Laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimusaineistoiksi soveltuvatkin niin ihmisten puheesta kerätty aineisto, esineet, kuva- ja tekstiaineistot kuten, kuvanauhoitteet, monimediatuotteet, dokumenttiaineistot, päiväkirjat, kirjeet, elämänkerrat, kirjoitelmat, sanomalehdet, aikakausi- ja ammattilehdet, arkistomateriaali ja valokuvat. Kun tutkimusaineisto on kerätty, tulee se muuttua sellaiseen muotoon, jossa sitä voidaan tutkia. (Vilkkä 2020.)

Kvalitatiivisissa tutkimuksissa aineiston analysoinnissa käytetään sisällönanalyysimenetelmää. Useimmat eri nimillä kulkevat analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, silloin kun kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysit nähdään väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein aineistoa kerätään siis monin eri tavoin ja eri vaiheissa, joten analyysia ei tehdä vain yhdessä prosessin vaiheessa vaan pitkin matkaa. Aineistoa voidaan siis analysoida monilla eri menetelmillä, mutta analysointitapa voidaan jakaa selittämiseen ja ymmärtämiseen pyrkivään ajattelutapaan. Selittävässä tavassa käytetään yleensä tilastollista analysointia ja päätelmien tekoa, mikä sopii hyvin kvantitatiiviseen tutkimukseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa useimmin käytetään ymmärtämisen ajattelutapaa, jolloin tilastojen sijasta aineistoa analysoidaan laadullisesti, sisällöstä päätelmiä tehden. (Hirsjärvi ym. 2014, 222-224.)

Aineiston analysointi voidaan aloittaa litteroimalla eli puhtaaksikirjoittamalla materiaalia. Litteroinnin taso riippuu tutkijan omasta päätöksestä ja aineistolle asettamista tavoitteista. Litterointi kannattaa tehdä mahdollisimman kattavasti ja puhtaaksikirjoittaa myös ne asiat, jotka litterointia tehdessä tuntuvat epäolennaisilta. Litterointi referoiden tarkoittaa aineiston, kuten äänitteen purkamista esimerkiksi ranskalaisin viivoin. Tällöin vain satunnaisia lainauksia tai puheen osia kirjataan ylös. Tässä kohtaa litteroijan omalla tulkinnalla on suuri rooli, koska tutkija itse päättää mikä puheesta on litteroinnin arvoista. Sanatarkkaa eli eksaktia litterointia käytetään silloin, kun kaikki puhuttu/kirjattu kirjataan puhekieltä noudattaen, eikä mitään jätetä pois. (Tietoarkisto 2020.) Aineiston analysoinnissa käydään läpi koko aineisto, josta erotetaan ne asiat, jotka tutkijaa erityisesti kiinnostavat. Tämän jälkeen erotettu aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään, jonka jälkeen siitä kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92-93.) Teemoittelussa aineistosta etsitään sitä yhdistäviä (tai erottavia) aiheita, jotka sitten järjestetään teemoittain eli kootaan kunkin teeman alle kustakin aineistosta ne kohdat, joissa ko. aiheesta puhutaan. (Saaranen-

Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Kyselyä käytettäessä voivat vastaajien vastaukset olla sisällöltään hyvinkin kirjavien ja eri pituisia eikä niiden luokittelu ole tällöin useinkaan helppoa. Tutkijan tehtävänä on kuitenkin luokitella ja jakaa vastaukset erikseen päätettäviin teemoihin. Teemat voivat olla ennalta määrätty, esimerkiksi kyselyssä kysyttyjen asioiden mukaiset, mutta tavanomaisinta on laatia teemat saatujen vastausten pohjalta. (Borg 2020.) Laadullisessa tutkimuksessa analysointivaiheen tekee mielenkiintoiseksi aineiston runsaus ja elämänläheisyys. Aineiston runsauteen vaikuttaa se, jos tutkija on käyttänyt monia eri menetelmiä tiedonkeruussa. Kaikkea aineistoa ei pysty eikä tarvitse käyttää, eikä tarpeen analysoidakaan. (Hirsjärvi ym. 2014, 225.)

8 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

8.1 Kehittämishankkeen eteneminen

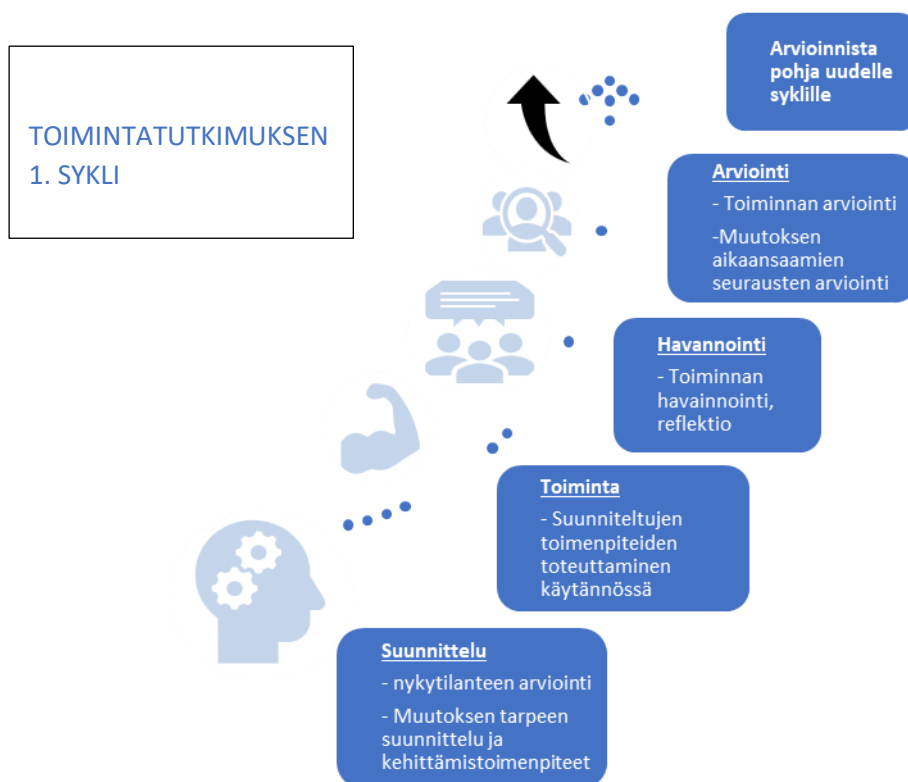
Kehittämishankkeessani mallinnetaan jo käytössä oleva toimintakäytäntö, omaohjaajuustyö, joka omaa pitkät juuret lastensuojeluyksiköiden toiminnassa. Omaohjaajuustyöhön kuuluu perustehtävien lisäksi usein myös kokemustiedosta syntynyttä hiljaista osaamista. Jotta Nikkilän toimintayksikön osaaminen ja käytössä olevat perustehtävät pystyttiin mallintamaan, tulivat ne ensin saada nostettua arjesta esiin. Oheisessa kaaviossa (Kuvio 8) kuvaan tarkemmin kehittämishankkeen etenemistä ja niitä vaiheita missä tätä osaamista valjastettiin käyttöön mallinnuksen aikaansaamiseksi.



KUVIO 8. Kehittämishankkeen etenemiskaavio

Tärkeä lähtökohta kehittämishankkeelleni oli se, että siihen pystyi osallistumaan koko työyhteisö. Alkuvaiheen suunnittelussa työryhmästä koostuneen ohjausryhmän ja esimiesten tuki kehittämishankkeelle oli arvokasta. Koko työryhmä valjastettiin yhteiseen kehittämiseen kyselyn avulla, jolloin jokainen sai tuoda ajatuksiaan esille niin omaohjaajuudesta kuin itse mallinnuksen rakentumisestakin. Nämä ajatukset konkretisoitiin yhteisessä kehittämisiltapäivässä, siirtäen ne Nikkilän omaohjaajuuden talo- malliin.

Kokonaisuudessaan kehittämishankeprosessi työssäni avataan tarkemmin toimintatutkimuksen spiraalimallin avulla. Prosessin eteneminen kuvataan spiraalin yhden syklin avulla. (Kuvio 9.) Hankeprosessin suunnitteluvaiheessa kartoitettiin omaohjaajuuden nykytilannetta (ohjausryhmä) sekä suuntaa mihin Nikkilän työntekijät toivoivat sen tulevaisuudessa kehittyvän (kysely). Suunnittelun jälkeen siirryttiin itse toimintaan, jolloin omaohjaajuuden malli koko työyhteisön voimin rakentui vastaamaan käytännön tarpeita (yhteinen kehittäminen). Tämän jälkeen mallia havainnointiin ja arvioitiin käytännön työssä. Seuraava prosessikuvaus (Kuvio 9) jäsentää kehittämishankkeeni kulun yhden syklin mukaisesti.



KUVIO 9. Prosessikuvaus yhden syklin mukaan. (mukaillen Heikkinen ym. 2019b)

8.2 Suunnittelu – yhteistä kehittämistä kohti



Suunnittelu

- nykytilanteen arviointi
- Muutoksen tarpeen suunnittelu ja kehittämistoimenpiteet

Kehittämishankkeen lähti liikkeelle **nykytilanteen arvioinnilla** ja tutkimuskysymysten hahmottelulla keväällä 2018. Tässä apuna toimi työyhteisöstä koottu ohjausryhmä, jonka tarkoituksena oli ohjata ja tukea kehittämishankkeen toimeksi panoa. Yhdessä ohjausryhmän kanssa pohdimme **muutoksen tarvetta ja kehittämistoimenpiteitä** siihen, miten omaohjaajuutta lähdetäisiin yhdessä kehittämään. Ohjausryhmän kanssa myös kartoitettiin toiveita kehittämiselle. Toiveena oli, että omaohjaajuustyö saataisiin mallinnettua selkeäksi prosessiksi, jossa käytössä olevat arjen toiminnot kytkeytyisivät mallinnukseen luontevasti näkyviksi. Yhdessä pohdittiin myös sitä, miten työntekijöiden osaaminen ja käytössä olevat menetelmät saataisiin yhteiseen käyttöön ja näkyviksi. Ohjausryhmän jälkeen kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus hahmottuivat, jonka jälkeen hain hyvinvointiyhtymältä tutkimusluvan aloittaakseni omaohjaajuusprosessin mallinnuksen kehittämisen.

Tämän kehittämistyön ajan olin poissa kenttätöystä perhe- ja opintovapaiden vuoksi. Näin ollen, vaikka kuuluinkin työyhteisöön en ollut arjen työssä läsnä aktiivisena jäsenenä. Tämä mielestäni toi kehittämistyöhöni tarpeellista etäisyyttä, jolloin pystyin helpommin havainnoimaan omaohjaajuutta myös tarkkailijan näkökulmasta. Samalla kuitenkin pystyin samaistumaan työyhteisöön ja osallistumaan prosessiin. Uskon, että prosessin rakentaminen oli helpompaa yhdessä, kun tutkijan roolini oli selkeämpi, mutta ei kuitenkaan yhteisöstä ulkopuolinen.

Tutkimusluvan saamisen jälkeen osallistuin työyhteisön kehittämispäivään. Vuonna 2018 PHHYKY toteutti lastensuojelulaitostensa profiloiteja LAPE-hengessä, jolloin kaikissa palvelumuodoissa kiinnitettiin erityistä huomiota vahvempaan työskentelyyn koko perheen kanssa. Palvelumuotoja suunniteltiin lapsen etu edellä niin, että eri palvelut tekisivät vielä perheystävällisemmin yhteistyötä myös keskenään. (Kallio & Suokas 2008.) Nikkilän toimenkuvaa tarkasteltiin tässä kohtaa myös tarkemmin ja asiakasprosessi avattiin vaiheittain terävöittäen sitä enemmän tarkoituksen mukaiseksi. Kehittämispäivän punaisena lankana oli pohtia Nikkilän tarjoamia palveluita monen eri toimijan näkökulmasta. Tärkeimpänä lapsen ja perheen näkökulma. Kehittämispäivässä Nikkilän vanhemmuustyöskentelyyn aloitettiin luomaan selkeämpää rakennetta ja myös omaohjaajuusprosessin

kehittämistarpeita pohdittiin. Tällöin kehittämisen sovittiin omaohjaajuuden osalta jatkuvan tarkemmin kehittämishankkeeni avulla.

Kehittämispäivän jälkeen tiedonkeruu jatkui, tarkoituksenaan saada omaohjaajina toimivilta ohjaajilta kerättyä spesifimpää tietoa siitä, mitä he omaohjaajuusprosessin mallinnukselta toivovat ja minkälaisia asioita mallinnuksessa tulisi heidän mielestään olla. Halusin myös kerätä tietoa siitä, miten he omaohjaajuuden kokevat niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Tarkoituksena kyseisessä oli saada kokemustietoa siitä mikä omaohjaajuudessa on Nikkilän kuntouttavan jakson aikana koettu toimivaksi ja mitä osa-alueita tulisi vielä kehittää. Kokemustiedonkeruulla halusin saada myös kuvan siitä minkälaiseksi omaohjaajuus koetaan ja onko kokemuksissa suuriakin eroja yksilöiden välillä. Tämän tiedon keräämisen välineeksi valitsin kyselyn, joka toteutettiin lomakkeen avulla.

Kyselylomake (LIITE 1) jaettiin ohjaajille sähköpostitse saatekirjeen kera alkukesästä 2018. Saatekirjeessä kerrottiin kyselyn tarkoitus sekä ohjeet sen täyttämiseen ja palauttamiseen. Ajankäytöllisistä syistä päädyin tekemään kyselynä kirjallisena, johon ohjaajat vastasivat sähköisesti ja nimettöminä. Kyselyssä oli avoimia kysymyksiä, omaohjaajuuden eri teemoista. Vastaamiseen annettiin runsaasti aikaa. Tämä osaltaan johtui siitä, että kysely jaettiin työntekijöille alkukesästä, lomien kynnyksellä. Koko kesän kestävä vastausajan tarkoituksena oli, että jokainen siihen lomistaan huolimatta ehtii vastata. Pitkän vastausajan puolesta puhui myös se ajatus, että kysymyksille haluttiin antaa aikaa ”muhia” arjen työssä. Tarkoituksena oli siis pohtia omaohjaajuutta työnlomassa, kiinnittäen työskentelyssä enemmän huomiota lomakkeessa kysyttäviin asioihin. Kyselyn ajankohtana Nikkilässä pohdittiin vanhemmuus- ja yksilötyössä käytettävän samoja toistuvia teemoja kaikille perheille. Tämän takia kyselyyn lisättiin myös osio, jossa näille teemoille toivottiin enemmän ”lihaa luitten ympärille” työntekijöiden näkökulmasta. Sittemmin teemojen käyttö työskentelyssä muokkaantui enemmän siihen suuntaan, että jokaiselle perheelle valittiin heidän tavoitteidensa mukaisia teemoja, eikä niitä kaikkien kanssa käsitelty systemaattisesti. Näin ollen ns. teemaosuus kyselyssä osoittautui hieman epäspesifiksi kehittämishankkeen tiedonkeruun kannalta. Kysely lähetettiin kaikille 14 omaohjaajuutta tekeväälle ohjaajalle, joista 11 vastasi.

Suunnitteluvaiheessa myös teoriapohja kehittämishankkeelle alkoi rakentumaan. Teorian halusin linkittyvän kehittämishankkeeseen erityisesti mallin syntymistä tukemaan. Näin ollen osallisuus monessa muodossaan on ollut kehittämishankkeen kantavana ajatuksena. Myös lastensuojelun ja omaohjaajuuden tarkempi tarkastelu teorian pohjalta sekä itselle tutkijana, että lukijalle oli tarpeellista.

8.3 Toiminta – toiveista ja tuloksista tositoimiin



Toiminta

- Suunniteltujen
toimenpiteiden
toteuttaminen
käytännössä

Suunniteltujen toimenpiteiden toteuttaminen käytännössä tapahtui kyselyn tulosten ja muun aineiston analysoinnin jälkeen yhteisessä kehittämispäivässä. Koska tässä kehittämishankkeessa haastattelu tehtiin kirjallisessa muodossa, aineiston litterointi tarkoitti vastausten kokoamista yhdelle Word alustalle suoraan alkuperäisessä muodossaan. Käytin eksaktia litterointia, jolloin kaikki puhuttu/kirjattu kirjataan puhekieltä noudattaen, eikä mitään jätetä pois. (Tietoarkisto 2020.) Kaikkien 11 vastaajan kommentit kokosin kyselylomakkeessa olleiden kysymysten alle. Tekstiä vastauksista kertyi 3403 sanaa, fonttikoolla 11. Kyselyn materiaali jakautui analysointivaiheessa kahteen teemaan; omaohjaajuustyöhön sekä toiveisiin omaohjaajuuden mallintamiselle. Koska kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä, olivat annetut vastaukset vastaajan mukaan joko useista lauseista koostuvia tarinoita, ranskalaisille viivoille tiivistettyjä tai tärkeintä asiaa kuvattiin vain yhdellä sanalla.

Muu toiminnan aikaisesti kerääntynyt materiaali istui hyvin myös näihin kahteen teemaan. Keskusteluissa, että aiemmissa kehittämispäivissäkin esiin nousi samankaltaisia asioita kuin henkilöstölle tehdystä kyselyssä. Näistä tehty muistiinpanot liitin aineistoon teemojen alle. Kyselyn tulosten ensimmäisessä teemassa käsitellään omaohjaajuutta. Mitä se on? Mikä siinä on hyvää ja toimivaa? Miten omaohjaajaparin sekä tiimin osaamista hyödynnetään? Mitä omaohjaajuustyössä tulisi hyödyntää enemmän? Toisessa teemassa käsitellään omaohjaajuuden kehittämistä. Mitä omaohjaajuuden mallinnukselta toivotaan?

Näistä teemoista nousseet tulokset esitellään seuraavaksi. Aineistoesimerkkejä materiaalista on nostettu kursivoituna esille. Esimerkit ovat siis tuottaneet Nikkilässä omaohjaajuutta tekevät ohjaajat.

Kyselyaineiston tulokset

1. Omaohjaajuustyö

Omaohjaajuus nähtiin lapsen ja perheen asioihin perehtymisenä, asioiden hoitamisena ja perheen tukena olemisena sekä voimavarojen ja vahvuuksien esille tuomisena. Toimiakseen omaohjaajuustyö vaatii luottamuksellisen suhteen luomista ja sen ylläpitämistä.

Työskentelyssä lapsi on aina keskiössä; lapsen asioita hoidetaan ja niistä huolehditaan. Lapsen mielipiteiden sekä edun esiin tuominen koettiin tärkeäksi. Lapsen ikätaso ja persoona on huomioitava työskentelyssä. Omaohjaajuus koettiin myös vanhempien

tukemisena ja auttamisena kohti heidän omien tavoitteidensa saavuttamista. Auttaminen nähtiin sekä henkisenä tukena olemisena, että käytännön avun tarjoamisena.

Turvallisen, vakaan ja luotettavan aikuissuhteen tarjoamista erityisesti lapselle, mutta tietysti myös koko perheelle. Se tarkoittaa kiireettömän ajan ja jakamattoman huomion antamista. Se tarkoittaa korvaavien ja korjaavien kokemusten tarjoamista. Kokemusta perheelle siitä, että he ovat arvokkaita, heitä kuunnellaan ja kuullaan, ja heitä yritetään auttaa.

Omaohjaajan tehtävänä nähtiin lapsen rinnalla kulkeminen sen ajan, jonka lapsi osastolla viettää. Omaohjaajan myötä lapsella on mahdollisuus kiinnittyä suuressa työyhteisössä helpommin yhteen/ kahteen henkilöön. Omaohjaajuus on kokoaikaista ja vuorovaikutuksellista työskentelyä ja jatkuvaa suhteen rakentamista lapseen ja perheeseen sijoituksen ajan. Jakson aikana perhettä tuetaan, ohjataan, neuvotaan ja kuunnellaan arjen eri toiminnoissa. Perhettä tuetaan arjen toimintojen hallitsemisessa sekä ongelmien ratkaisemisessa. Avohuollon sijoituksessa omaohjaajuuden tehtävänä nähtiin myös erilaisten perhettä tukevien asioiden tekemistä yhdessä; yhteistyössä vanhempien ja lapsen kanssa.

Olla jossain mukana (perheen tukena) jollain tavalla jonkin aikaa. Olla antamassa eteenpäin vieviä ja kannustavia ajatuksia, ideoita ja herätellä perhettä uusilla näkökulmilla esim. ongelmien ratkaisussa ja erilaisissa tilanteissa, joihin muutosta kaivataan.

Omaohjaajuus on mielestäni ihmisen rinnalla kulkemista, kuuntelemista, asioiden puheeksi ottoa, ymmärtämistä, ohjaamista, luotettavuutta, kasvatuskumppanuutta, lapselle turvallisena aikuisena olemista.

Kuntouttavan jakson aikana lapselle nimetty omaohjaaja/ohjaajat pääsääntöisesti osallistuvat lasta koskeviin tapaamisiin, neuvotteluihin, vanhemmuus- sekä yksilötyöskentelyyn. Omaohjaaja on se aikuinen, joka on erityisesti perehtynyt lapsen asioihin ja perheen tilanteeseen. Omaohjaajatyöskentely on kuntouttavalle jaksolle asetettujen tavoitteiden mukaista, vanhemmuustyöskentelyn kanssa käsi kädessä kulkevaa työtä. Omaohjaajatyössä koettiin tärkeänä, että se on etukäteen suunniteltua yksin ja/tai yhdessä omaohjaajaparin ja koko tiimin kanssa. Suunnitelmallisuuden tärkeys nousi esille useassa vastauksessa ja sen nähtiin olevan tärkeää, jotta asetetut tavoitteet etenevät jakson aikana.

Hyvä omaohjaajatyöskentely on lapsen ja perheen tarpeisiin aidosti vastaavaa. Omaohjaaja suunnittelee pidettävät omaohjaajatuokiot huolella lapsen jakson tarpeiden mukaisiksi ja pitää tuokioita kerran viikossa. Suunnitelmallisuus takaa myös

sen, että omaohjaajan ollessa poissa hän voi delegoida omaohjaajatuokiot, tapaamiset yms. jollekulle muulle. Näin työskentelyyn ei tule taukoja.

Vastauksissa koettiin, että omaohjaajan on oltava aidosti kiinnostunut lapsesta, hänellä on oltava aikaa lapselle ja mahdollisuus kuunnella lapsen toiveita ja tarpeita. Aidon läsnäolon ja vuorovaikutuksen koettiin välittyvän lapselle. Kuntouttavan jakson aikana työskennellessään tavoitteellisesti koko perheen kanssa. Lapsen tavoitteellisen yksilötyöskentelyn eli omaohjaajatuokioiden lisäksi erityisen tärkeänä nähtiin aikuisen antama kahdenkeskinen aika. Aikuisen tulee ensin luoda luottamuksellinen suhde lapseen, jolloin myös menetelmällinen tavoitteellinen työ on hedelmällisempää.

Yhteinen aika, huolenpito ja keskustelu on olennaisessa osassa, ei välttämättä aina ”kaiken maailman sirkustemput” tai menetelmät. Omaohjaajan luotettavuus ja turvallisuus, olla luja vaan ei kova aikuinen, on tärkeää työskentelyssä. Hyvä työskentely ei saa olla lasta pakottavaa johonkin, mieluummin joustavaa lapsen ”lukemista” ts. tietynlaista ”ongella olemista” ja tunteiden aistimista. Reilua ja suoraa asioiden puheeksi ottamista ikätaso huomioiden.

Vastauksissa huomioitiin, että työssä tulee muistaa olla aikuinen ja ammatillinen. Lapset tarvitsevat jakson aikana turvallisen aikuisen, johon nojata. Omaohjaajasuhde voi muodostua lyhyen kuntouttavan jaksonkin aikana tiiviiksi. Tällöin myös oma työssäjaksaminen ja itselleen sopivan rajan vetäminen suhteessa lapseen on myös tärkeää.

Omaohjaajatyöskentelyssä pitää muistaa ammatillisuus, ettei mene liian ”syvälle” perheen ja lapsen tilanteeseen. Asioiden havainnointi ulkopuolelta ja objektiivisesti on myös tärkeää.

Tavoitteellisen yksilötyön lisäksi lapsella on aina mahdollisuus keskustella jaksoon liittyvistä asioista myös arjen keskellä. Tärkeänä koettiin välittää lapselle tunne, että jonkun puoleen voi halutessaan kääntyä osastolla ollessaan. Koska osastolla on useita ohjaajia, voi nimetty omaohjaaja helpottaa osastolle sopeutumista ja keskusteluyhteyden syntymistä.

Omaohjaajuus on lapselle/nuorelle mahdollisuus kiinnittyä läheisemmin yhteen aikuiseen, joka on apuna ja tukena juuri häntä varten.

Omaohjaajuustyö nähtiin myös yhteistyön tekemisenä perheen verkostojen ja yhteistyötahojen kanssa. Työskentely sisältää monipuolisia työotteita ja menetelmiä asioiden eteenpäin saattamiseksi, asiakkaiden erilaisuus sekä yksilön tarpeet huomioiden.

Omaohjaajuus on asiakaslähtöistä yhteistyötä vanhempien sekä verkostojen / yhteistyötahojen kanssa.

Omaohjaajaparin sekä koko tiimin välinen yhteistyö koettiin tärkeäksi, työssäjaksamisenkin näkökulmasta. Omaohjaajaparin välillä työtehtäviä jaetaan tasapuolisesti ja omaan työpariin voi luottaa. Koska työtä Nikkilässä tehdään kolmessa vuorossa, saattaa mennä useampikin päivä, ettei omaohjaajapari näe toisiaan. Tällöin avainasemassa koettiin olevan suunnitelmallisen työn, jossa toinen jatkaa siitä mihin toinen jäi. Tämä edellyttää hyvää kommunikaatioyhteyttä ja yhteisen punaisen langan löytämistä. Omaohjaajaparin tulisi löytää arjesta niitä hetkiä, jolloin suunnittelua ja ajatustenvaihtoa voidaan tehdä. Myös tiedon siirtyminen nähtiin tärkeänä. Työskentelyssä, että lapsen elämässä saattaa omaohjaajan vapaapäivinä tapahtua merkittäviäkin asioita, joista on työhön saavuttaessa päästä mahdollisimman nopeasti kartalle. Tiedonkulun omaohjaajaparin sekä tiimin kesken on toimittava.

Kalenteriin olisi hyvä varata kiireetöntä aikaa omaohjaajaparille säännöllisesti, mahdollisuuksien mukaan viikoittain. Niissä tapaamisissa omaohjaajapari voisi keskustella siitä, missä sillä hetkellä mennään perheen asioissa; miten tavoitteissa on edetty ja mihin asioihin pitää vielä paneutua, eli 'punaisesta langasta' kiinni pitämistä tai siihen uudelleen tarttumista, jos focus on kadonnut 'tulipalojen' myötä. Niissä tapaamisissa omaohjaajapari voisi suunnitella seuraavia omaohjaajatuokioita, tai vähintäänkin jakaa ideoita.

Omaohjaajaparin työskentelyssä tärkeää on puhaltaa yhteen hiileen. Olisi tärkeää löytää aikaa yhteiselle suunnittelulle, jolloin kumpikin voisi tuoda esille näkemyksiään ja ideoitaan. Hyvin suunniteltu työskentely etenisi jouhevasti ja perheen ja lapsen tapaamisilla ja tuokioilla olisi selkeä fokus.

Useissa vastauksissa esiintyi omaohjaajaparin yhteisen suunnitteluajan tärkeys. Nähtiin, että aikaa tällaiselle suunnittelulle löytyy arjesta liian vähän, vaikka se koettiin sujuvan yhteistyön kannalta välttämättömäksi. Aikaa suunnittelulle ja työn reflektoinnille toivottiin niin ohjaajaparin kesken kuin perheenkin kanssa. Arjen hektisyys ja työvuorolliset pulmat aiheuttavat sen, että yhdessä omaohjaajaparin kanssa on haastavaa löytää aikaa tavata perhettä yhdessä, vaikka se koettiin tärkeäksi. Yhteistyö perheen ja omaohjaajaparin kanssa nähtiin olevan laadukkaampaa silloin kun suunnittelullekin voidaan varata aikaa. Tämä mahdollistaa myös ns. työrauhan, kun sekä työntekijät, että perhe tietävät mitä työskentely sisältää ja suunnitteluun saa käyttää aikaa. Reflektion toteutuminen nähtiin myös työn laadukkuuden osa-alueena. Reflektion tärkeys nostettiin esiin myös koko tiimin kesken tapahtuvana.

Mahdollisuus sopia työajalle joskus ”suunnitteluhetkiä”, jossa voi istahtaa alas suunnittelemaan työskentelyä. Resurssien mukaan myös yhteisiä hetkiä lapsen/nuoren/perheen kanssa, johon voi osallistua molemmat omaohjaajat. Työparin tuki ja mahdollisuus reflektoida työskentelyä on tärkeää (toki tukemista ja reflektointia tapahtuu myös koko tiimin työntekijöiden välillä).

Yhteistyö on hyvää kun on aikaa yhdessä pohtia ja miettiä lapsen tarpeita ja tavoitteita kohti tähtäävää toimintaa ja yhteistä tekemistä. Riittävästi aikaa keskustella ja suunnitella mitä tehdään ja miksi. Myös se, että voi luottaa omaohjaajapariin on tärkeää. Tietää toisen hoitavan ”oman” osuutensa esim. tuokioiden suhteen. Parilta voi saada uusia ajatuksia, ideoita ja näkökulmia työskentelyssä.

Työskentely on yhdessä suunniteltua, toteutettua ja sovitua työn jaoista kiinnipitämistä. Työskentelyn aikana ajatusten vaihtoa yhdessä, yhteisen suunnan hakemista ja toisille peilinä olemista. Yhteistä reflektiota lapsen/perheen asioista.

Koko tiimin laajan ja monipuolisen näkemyksen sekä kokemuksen jakamista pidettiin tärkeänä tukena omaohjaajuustyölle. Nikkilässä tehdään vahvaa tiimityötä omaohjaajuuden rinnalla. Viikoittaisissa tiimipalaverissa käydään läpi jaksolla olevien perheiden tilanteet. Tiimeissä suunnitellaan myös yhdessä vanhemmuus- sekä yksilötyöskentelyä. Asiakas-perheet ovat kaikkien työntekijöiden asiakkaita, vaikka omaohjaaja onkin se aikuinen, joka on erityisesti nimetty perhettä varten. Vastauksissa koettiin, että tiimin osaamista tulisi hyödyntää enemmän. Tiimien jäsenillä on paljon erilaista osaamista ja sen valjastamista laajempaan käyttöön toivottiin. Osaamisen hyödyntämistä myös omaohjaajasuhteen ulkopuolella olisi hyvä hyödyntää. Tiimeissä tapahtuvaa yhteistä työsuunnittelua myös toivottiin vastauksissa lisää. Tämän nähtiin edesauttavan sitä, että vanhemmuustyöskentely olisi enemmän yksilötyön rinnalla kulkevaa. Yksilö- ja vanhemmuustyön toivottiin olevan vielä enemmän toisiaan tukevaa ja sitä tulisi suunnitella yhdessä enemmän.

Viikoittaisessa tiimipalaverissa, jolloin yhdessä voitaisi miettiä mikä kunkin perheen/ lapsen kohdalla voisi toimia ja edesauttaisi tavoitteiden saavuttamista. Palaverissa mietittäisi vanhemmuustyöskentelyn ja lapsen kanssa tehtävän yksilötyöskentelyn etenemistä ja suuntaa.

Viikoittaisissa tiimeissä olisi hyvä pohtia myös yksilötyöskentelyn suuntaa, ei ainoastaan vanhemmuustyöskentelyn seuraavia vaiheita ja aiheita. Se edesauttaisi myös sitä, että omaohjaajuustyöskentely kulkisi käsi kädessä vanhemmuustyöskentelyn kanssa.

Mielestäni voi myös antaa jonkun muun kuin omaohjaajan ”vieraila” työskentelyssä omien taitojensa kanssa, ja pitämällä lapselle tuokion, silloin kun se on perusteltua.

Tiimipalavereissa yhteisesti mietitään millä keinoin, työmenetelmin omaohjaajat vievät työskentelyä kohti perheen tavoitteita

Yhteisen suunnittelun ja reflektoinnin toivottiin tuovan mukanaan erilaisia keinoja, miten perheen työskentelyn etenemiseen voidaan vaikuttaa myös tiiminä. Tiimipalavereissa sekä arjen keskellä ideoiden, kokemusten ja ajatusten jakamista avoimemmin pidettiin tärkeänä. Tällaiselle keskustelulle toivottiin lisää aikaa. Myös molempien osastojen Ahonlaidan ja Niksulan väliselle keskustelulle toivottiin enemmän mahdollisuuksia toteutua arjessa.

Minusta olisi myös hienoa kuulla kaikista erilaisista työskentelymetodeista, joita ihmiset ovat löytäneet ja kokeilleet. Toivoisin näiden keinojen kulkeutuvan myös osastolta toiselle.

Erilaisten työmenetelmien sekä osaamisen jakamista arjen työhön toivottiin lisää. Nikkilän työyhteisö käyttää työssään perhevalmennuksesta saamaansa osaamista. Myös SILTA-koulutuksen oppeja hyödynnetään SILTA-ohjaajien toimesta. SILTA-ohjaaja tukee lapsen ja tämän biologisen vanhemman/sijaisvanhemman välistä vuorovaikutusta, eheyttämällä lapsen elämäntarinaa. Kyselyn mukaan Nikkilässä on paljon osaamista ja sitä käytetään luovasti. Työ perustuu paljon keskustelulle, joten keskustelu- ja kuuntelutaidon tärkeys nousi esille monessa kohtaa kyselyä. Elämänkokemuksen ja ammattitaidon mukanaan tuomaa tietotaitoa hyödynnetään työssä. Työskentelyyn toivottiin lisää kokemusten jakamista käytetyistä metodeista ja lisää koulutusta uusien taitojen hankintaan. Vastauksista kävi ilmi, että moni toivoi lisää koulutusta eri menetelmien käytöstä, joita työssä voitaisiin hyödyntää. Myös erilaisen osaamisen jakaminen muulle työyhteisölle nähtiin tärkeänä, jolloin se saataisiin yksilötasolta koko työyhteisön käyttöön. Myös kirjallisia ohjeita käytetyistä työmuodoista toivottiin, jotta vieraampaankin metodiin olisi arjessa helpompi tarttua. Ohjaajat kokivat työssään saavansa käyttää omaa luovuuttaan sekä vahvuuksiaan hyödyksi.

Ihmistuntemusta, tilannetaajua, tunneälyä, mielikuvitusta, tarvittaessa laulua, tanssia, kädentaitoja kykyjeni mukaan ja huumoria.

Korttityöskentely ja erilaiset käsillä tekemistä, piirtämistä, maalausta yms. hyödyntävät menetelmät ovat minulle luontevia. Myös teatterillisen ilmaisun käyttäminen voisi olla joskus kokeilemisen arvoinen juttu. Rentoutusharjoituksia yms. kehollisia keinoja voisi kartuttaa vielä lisää.

Koulutuksista sai konkreettisia keinoja ja menetelmiä työskentelyssä. Esim. alkuhaastattelu, elämänjana, sukupuoli, vuorovaikutussuhteiden kartoitus yms. Myöskin työskentelyotteeseen ja asennoitumiseen erilaisten teoreettisten perusteiden myötä sai uutta näkemystä ja ajatuksia, miten olla suhteessa asiakkaaseen eli lapseen ja perheeseen. Perhevalmentaja-koulutus antoi myös samankaltaista osaamista ja tietämystä, jota hyödyntää.

Nikkilään jaksolle saapuvat lapset ovat usein myös samanaikaisesti psykiatrian asiakkuudessa. Ymmärtämystä ja osaamista psyykkisesti oireilevien lasten kanssa toivottiin enemmän. Erityisesti Nepsy- lasten (neuropsykiatria) kanssa työskentelyyn toivottiin lisää välineitä ja ammattitaitoa. Myös luovien menetelmien osaamista toivottiin lisää.

Tällä hetkellä ja varmasti jatkossakin lapset ovat aina haastavampia ja oireilevat psyykkisesti todella paljon. Siihen konkreettista osaamista menetelmin ja keinoin toivoisin lisää.

Haluaisin kehittyä vielä enemmän luovien menetelmien kanssa, ja monipuolistua niissä, haluaisin saada ihan teoriapohjaa työskentelyyn eri menetelmien käyttöön, kuten valokuvaus, draama, musiikki tms. eli koulutusta haluaisin.

2. Toiveet omaohjaajuuden mallintamiselle

Kyselyn tuloksissa omaohjaajuustyön mallintaminen herätti paljon ajatuksia ja toiveita vastaajien kesken. Työn suunnitelmallisuus nousi vahvasti esille tässäkin kohtaa kyselyä. Omaohjaajuuden mallintamiselta toivottiin työskentelyyn lisää suunnitelmallisuutta ja selkeyttä. Työn suunnitteluun toivottiin lisää aikaa, jolloin käytettäviin teemoihin ja työskentelymetodeihin ehtisi perehtyä kunnolla. Uusien työmetodien käytön lisääntyminen nähtiin suotavana. Omaohjaajuuden äärelle tulisi yhdessä työyhteisön kesken ajoittain pysähtyä. Pysähtymisellä taattaisiin työn yhteisten tavoitteiden ja suunnan pysyminen kurssissa.

Suunnitelmallisuutta ja selkeyttä lisää, niin, että kaikki tiimin työntekijät voivat tarvittaessa hoitaa homman ja perheelle on selvänä tavoitteet ja miten niitä kohti mennään.

Enemmän keskustelua ja reflektointia omaohjaajuustyöskentelystä työyhteisön kesken. Omaohjaaja-työparin yhteiseen suunnitteluun panostaminen.

Uudet työskentelymetodit ja niiden kokeileminen rikastuttaisivat työntekoa ja antaisivat uutta näkökulmaa

Omaohjaustyöskentelyn toivottiin kulkevan vahvemmin prosessin omaisesti, jolloin johdonmukaisuus on helpompaa säilyttää työskentelyssä. Omaohjaajuustyön mallintamisella

nähtiin saavutettavan selkeyttä myös kuntouttavan jakson koko asiakasprosessiin. Lasten ja perheiden tarpeita sekä toiveita tulisi kuulla vielä entistä vahvemmin. Omaohjaajuustyön prosessin toivottiin olevan yhdessä suunniteltua ja perheen tavoitteista lähtevää. Selkeitä teemoja työskentelylle haluttiin lisää ja sen tulisi olla enemmän vanhempaintyöskentelyn rinnalla kulkevaa. Arjen työ on kiireistä ja monesti omaohjaajatyön suunnittelulle tai toteuttamiselle ei löydy tarpeeksi aikaa. Omaohjaajatuokiot pidetään usein iltavuoron aikana arkena siitä syystä, että lapset ovat päivisin koulussa ja viikonloppuisin usein kotona. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilötyöskentelyä toteutetaan arjen toimintojen ohessa, eikä sille näin ollen voida varata paljon aikaa. Jotta yhdessä tekemiselle löydetään tarpeeksi aikaa, on sen oltava hyvissä ajoin ennakkoon suunniteltua. Kun työ on hyvin suunniteltua ei omaohjaajatuokioita tarvitse keksiä lennosta arjen kiireen keskellä. Työn luonteen vuoksi muuttujia arjessa on kuitenkin paljon, jotka vaikuttavat myös omaohjaajatuokioiden järjestämiseen. Kun yksilötyö on etukäteen suunniteltua, ei arjesta johtuvat heilahdukset kaada koko työskentelyä, vaan siihen on helpompi palata tilanteiden muuttuessakin.

Toivoisin omaohjaajuustyöskentelyn olevan enemmän työskentelyn omaista, eikä vain ex-tempore kaupassa käyntiä, toiveiltapalan leipomista, tms. Tai toki niitäkin voi tehdä, jos kaupassa käynti ja leipominen ovat esimerkiksi elämänhallinnan taitoja, joita harjoitellaan yhdessä itsenäistyvän nuoren kanssa. Toisaalta olen myös sitä mieltä, että välillä omaohjaajatuokioiden on syytä olla leppoista yhdessä oloa ilman sen suurempia vaatimuksia. Ne ovat arvokkaita hetkiä lapsille. Mutta näiden kahden tasapainon löytyminen sopivassa suhteessa.

Toivoisin, että omaohjaajatyöskentely olisi johdonmukaista, selkeästi teemasta toiseen siirtyvää ja vanhempaintyöskentelyä tukevaa.

Haluaisin sen kulkevan vanhempaintyöskentelyn kanssa rinnakkain teemojen suhteen. Haluaisin, että työskentelyllä olisi malli, jonka mukaan mennään ja teemoja, joita napata työskentelyyn asiakasperheen tilanteen ja tarpeen mukaan. Jotkut teemat varmasti hyvä olla kaikilla käsittelyssä.

Toivoisin omaohjaajatyöskentelyssä käsiteltävien teemojen liittyvän tietysti jakson tavoitteisiin, mutta lomittuvan myös vanhempien kanssa tehtävän vanhempaintyöskentelyn teemoihin. Nämä teemat siis ikätasoisesti ”räätelöiden”. Ajatuksella suunniteltuja ja johdonmukaisia omaohjaajatuokioita.

Kyselyn vastauksista näkyi, että kaikilla vastanneilla oli hyvin samankaltainen kuva siitä mitä omaohjaajuus Nikkilässä on ja mihin omaohjaajuustyöllä pyritään. Yhtenäisyys työtä tehdessä on ollut olemassa, mutta vielä enemmän kuitenkin toivottiin yhteisen punaisen langan löytymistä työskentelylle. Vastauksista kävi monessa kohtaa ilmi, että

omaohjaajuustyön toivottiin kulkevan vielä enemmän käsikädessä vanhemmuustyöskentelyn kanssa. Lasten kanssa haluttiin käsiteltävän samoja teemoja kuin vanhemmuustyöskentelyssäkin, silloin jos se nähdään tarkoituksenmukaisena. Tämän koettiin selkeyttävän koko kuntouttavan prosessin kulkua. Omaohjaajuusprosessin selkeyttäminen mallinnuksen avulla toisi myös tukea tähän. Mallin toivottiin palvelevan niin perheitä kuin omaohjaajiaakin. Työn räätälöinti perheiden erilaisten tarpeiden mukaan haluttiin säilyttää, mutta niin, että olisi kuitenkin yhteiset suuntaviivat ja raamit, joiden mukaan työskentely etenee. Tämä helpottaisi ja selkeyttäisi omaohjaajuustyön tekemistä. Tasalaatuisen palvelun saaminen kaikille perheille jakson aikana nähtiin myös tärkeänä. Jotta tasalaatuisuus kuntouttavalla jaksolla toteutuisi, koettiin sen saamiseksi tarvetta rakentaa yhteiset raamit.

Selkeää struktuuria, 'punaista lankaa', jonka myötä voidaan tarjota tasalaatuisempaa palvelua kaikille perheille. Kaikki perheet saavat saman palvelupaketin jakson aikana, toki perheen tarpeet huomioon ottaen ja niiden mukaisesti räätälöiden. Jotain 'kättä pidempää', konkreettisia menetelmiä ja keinoja.

Selkeyttä ja yhtenevyyttä omaohjaajatyöskentelyyn. Olisi tietty malli, jonka mukaan edetään (sitä tietenkin tarpeen mukaan varioiden). Tasalaatuista työskentelyä.

Antaa tietyn kaavan tai punaisen langan työskentelylle, mutta mahdollisuuden myös soveltaa lapsen tilanteen, iän ja kehitystason mukaisesti, miten edetään.

Toivon että omaohjaajatyön mallintaminen antaa työntekijöille yhteiset raamit, minkä sisältä voi valita omaan asiakastapaukseen sopivimmat tavat ja menetelmät toteuttaa omaohjaajuustyöskentelyä.

Perheiden omien verkostojen hyödyntäminen nähtiin yhtenä yleisenä kehittämisen kohteena tulevaisuudessa. Perheiden verkostot tulisi ottaa vielä vahvemmin mukaan työskentelyyn kuntouttavan jakson aikana. Omaohjaajuuden mallintamiselta toivottiin mahdollisuutta myös tämän huomioimiseen. Mallinnuksen toivottiin myös palvelevan Nikkilän kuntouttavaan työhön uusia työntekijöitä perehdytettäessä. Uusien työntekijöiden kanssa omaohjaajuutta olisi selkeämpää käydä läpi, jos sillä olisi ylös kirjatut raamit. Mallinnuksen toivottiin olevan sellainen, josta saa helposti käsityksen siitä mitä kaikkea Nikkilässä tehtävä omaohjaajuustyö sisältää. Tämä raamitus selkeyttäisi työtä myös perheille ja yhteistyötahoillekin.

Toivon selkeää "pakettia" omaohjaajuudesta, josta saa peruskäsityksen Nikkilässä tehtävästä omaohjaajuustyöskentelystä.

Vastauksissa huomioitiin myös omaohjaajuustyön tärkein olemus, jota ei voida mallintaa vaan se lähtee aidosta kohtaamisesta lasten ja perheiden kanssa. Pidettyjen omaohjaajatuokioiden määrä ei ole suorassa suhteessa laadukkaaseen omaohjaajatyöhön.

Omaohjaajan tärkein tehtävä pitäisi olla arjessa lapsen/nuoren tukena ja tärkeänä aikuisen oleminen. Yhteistyön arvo syntyy arjen lyhyissä hetkissä. Asiakkaiden haastavat elämäntilanteet, lapsen/nuoren yksilöllinen jaksaminen ja sairaudet vaikuttaa omaohjaajatuokioiden toteuttamisen määrään, onnistumiseen ja tarkoituksen mukaisuuteen. Toteutusten ja suoritusten määrä ei takaa työskentelyn merkityksellisyyttä asiakkaille, eikä se saisi olla ykkösprioriteetti omaohjaajan työn vaikuttavuutta arvioidessa.

Kyselyn tuloksista voidaan todeta, että Nikkilässä omaohjaajuutta tekevät työntekijät kokiivat omaohjaajuustyön tärkeäksi toimintakäytännöksi perheiden parissa työskenneltäessä. Vastauksista esiin nousi työn asiakaslähtöisyyden tärkeys. Vahvuuksina nähtiin tiimityö sekä erilaisten menetelmien ja osaamisen käyttäminen työssä. Omaohjaajat haluavat panostaa työhönsä ja tehdä sen laadukkaasti. Kehittämiskohteina nähtiin suunnitteluajan riittämättömyys arjen kuormittavissakin tilanteissa. Myös menetelmäosaamista toivottiin lisää.

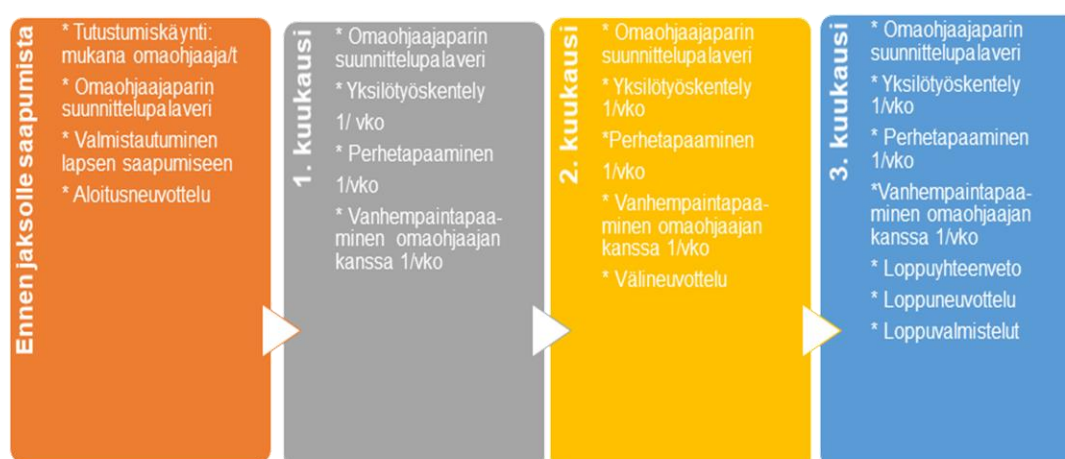
Kyselyn tulokset olivat tärkeitä avata tässä kohtaa kehittämishanketta, koska niiden pohjalta omaohjaajuuden mallinnusta ryhdyttiin tekemään. Kyselyn avulla nostettiin näkyviksi omaohjaajuustyössä piilevänä olleet kokemustieto ja osaaminen, sekä kartoitettiin työlle yhteistä raamitusta. Tästä johtuen poimin **toiveet omaohjaajuuden mallinnukselle- teemasta** vahvimmin esiin nousseet kohdat alateemoiksi, joiden pohjalta lähdin ensimmäistä mallihahmotelmaa suunnittelemaan. Näissä alateemoissa mallin toivottiin olevan:

- **Suunnitelmallisuutta lisäävä/vahvistava**
- **Omaohjaajuusprosessia selkeästi kuvaava → yhteiset raamit**
- **Työväline työn suunnitteluun**
- **Perheiden tavoitteisiin pohjautuva → oltava räätälöitävissä**
- **Vanhemmuustyöskentelyn kanssa keskusteleva**
- **Väline uusien työntekijöiden perehdyttämiseen**

Mallin rakentamista yhdessä

Kyselyn tulosten ja niistä nousseiden toiveiden pohjalta ensimmäinen versio omaohjaajuuden mallista alkoi hahmottua. Toiveena oli selkeä mallinnus kaikista niistä asioista mitä

omaohjaajuuksprosessi pitää sisällään. Mallinnuksessa tulisi olla omaohjaajuustyö kuvattuna niin, että sen avulla työtä pystyttäisiin myös säännönmukaisesti **suunnittelemaan** yhdessä niin omaohjaajaparin, tiimin, kuin lapsen ja koko perheenkin kanssa. Mallista toivottiin **konkreettista työvälinettä**, jossa ilmenisi myös **perheiden jaksolle asettamat tavoitteet**. Mallin tulisi myös **keskustella vanhemmuustyöskentelyn** kanssa. Myös **perheydyttämisen** tukena mallin toivottiin toimivan. Näistä lähtökohdista loin mallinnuksesta hahmotelman (Kuvio 10), jossa omaohjaajuuksprosessi on jaettu neljään eri "oveen", jotka kuvaavat jakson kulkua eli omaohjaajuuksprosessin kuukausittain. Oviin on kirjattu mitä kunkin kuukauden kohdalla omaohjaajuustyössä tapahtuu. Nikkilän kuntouttava jakso kestää pääsääntöisesti kolme kuukautta, jotka mallinnuksen ovien avulla avataan tarkemmin. Jos jakso jatkuu kolmen kuukauden jälkeen, voidaan mallinnusta myös jatkaa, käyttäen ovia uudelleen. Mallinnus kuvaa jakson alkaen siitä mitä omaohjaajan tehtäviin kuuluu jakson alussa, jo ennen kuin lapsi on osastolle saapunut, aina siihen asti, kun kuntouttavaa jaksoa päätetään.



KUVIO 10. Omaohjaajuuden ovet (ensimmäinen hahmotelma)

Omaohjaajuuden oviin on kirjattu omaohjaajuuksprosessin raamit. Ovien kääntöpuolella, takaovissa, nämä raamit avataan tarkemmin (Kuvio 11, Kuvio 12). Takaovet myös toimivat ohjaajien työvälineenä omaohjaajuustyötä suunniteltaessa. Ovien avulla työtä suunnitellaan yhdessä perhekuntoutusohjaajan, omaohjaajaparin, että perheen kanssa. Vanhemmuustyö kulkee myös omaohjaajuuksprosessin mukana, ollen osa sitä. Ovien taakse on myös kätketty Nikkilän työskentelyssä käytettävä kuukausikalenteri. Kuukausikalenteri on Nikkilässä ollut käytössä hoito- ja kasvatussuunnitelman kaltaisesti. Lastensuojelulain 30§ 1-2 momentin ja 74 § 1 momentin mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman yhdessä perheen kanssa. Tätä suunnitelmaa täydennetään sijaishuoltopaikassa tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Hoito- ja

kasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen ja perheen kanssa. Suunnitelma on toimitettava myös tiedoksi sosiaalityöntekijälle ja sen tarkoitus on havainnollistaa asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet. Suunnitelmaa myös seurataan ja päivitetään suhteessa tavoitteisiin. (Lastensuojelulaki L417/2007, 30§, 74§.) Nikkilän kuukausikalenteriin ja takaoviin (Kuvio 10) avataan mm. jaksolle asetetut tavoitteet, työskentelyn kulku sisältöineen sekä lapsen oman elämän tapahtumia. Kuukausikalenterista sekä takaovista on helposti nähtävissä, miten kunkin lapsen ja perheen työskentely etenee kuukausittain. Sekä ovet, että kuukausikalenteri on vapaasti muokattavissa lapsi/perhekohtaisesti. Työn suunnittelussa, sekä kalenterin täytössä, on lapsi ja perhe mukana mahdollisuuksien mukaan. Näin perhe pidetään osallisena prosessissa heti sen alettua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että perhe on mukana vaikuttamassa työskentelyn sisältöön ja tapaamisten ajankohtiin. Perheet saavat sovituista asioista mukaansa kaksipuoleisen tulosteen, jossa toisella puolella on kuukausikohtainen suunnitelma (takaovi) ja toisella kalenteri, johon sovitut tapaamiset ja tapahtumat ovat merkitty.

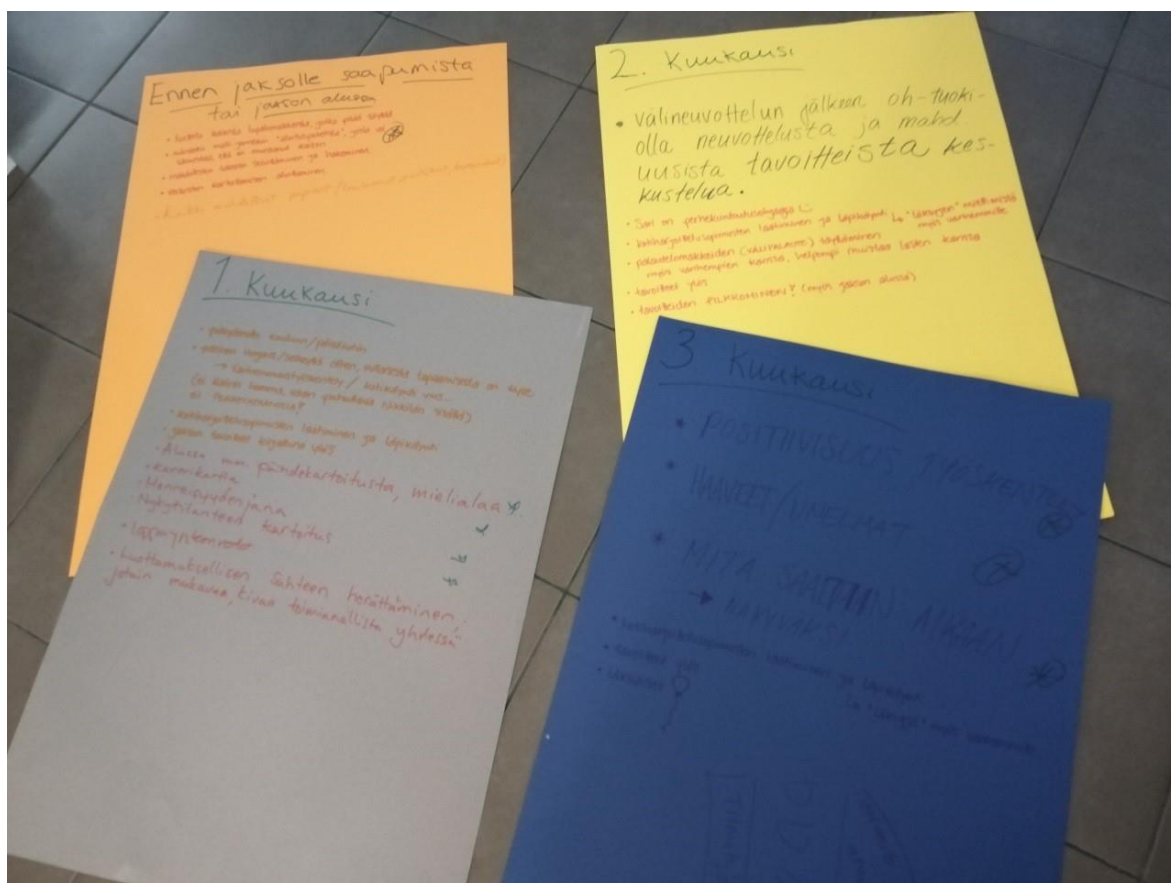


KUVIO 11. Kuukausikohtaisen suunnittelun työväline (takaovi ja kuukausikalenteri). Esimerkki 2. kuukaudesta.

Talon ovi- ja kuukausikalenterihahmotelmalla jatkettiin omaohjaajuuden mallintamista yhdessä työyhteisön kanssa. Syksyllä 2018 pidettiin kehittämisiltapäivä, johon osallistuivat Nikkilän omaohjaajuutta tekevät ohjaajat, perhekuntoutusohjaaja sekä esimiehet. Itse toimin päivän fasilitaattorina. Kehittämisiltapäivässä kävimme läpi kyselyn tulokset; mitä Nikkilässä omaohjaajuudesta ja sen kehittämisestä ajatellaan. Tämän jälkeen esittelin tulosten pohjalta tekemäni hahmotelman mallinnuksesta ja ajatuksen sen takaa. Tässä kohtaa pohdimme yhdessä, onko mallinnushahmotelma tarkoituksen mukainen ja voimmeko lähteä sitä yhdessä jatkokehittämään. Työyhteisö oli kanssani samaa mieltä siitä, että kuntouttavan jakson pilkkominen ”kuukausioviin” on selkeä tapa hahmottaa omaohjaajuusprosessia ja näin ollen päätimme jatkaa mallinnuksen kehittämistä yhdessä.

Työskentelimme aiheen parissa Learning cafe/oppimiskahvila- menetelmää käyttäen. Jaoin työyhteisön jäsenet kahteen eri pöytäryhmään. Pöytäryhmät olin jo etukäteen teemotellut omaohjaajuuden ovien mukaisesti eri kuukausiin; ensimmäisessä pöydässä oli mallinnuksen kaksi ensimmäistä kuukausiovea ja toisessa kaksi viimeistä. Toisessa pöydässä siis pohdittiin kuntouttavan jakson alku- ja toisessa jakson loppupuolta. Jokaiselle pöydälle olin vienyt ovien mukaan värikoodatut ison pahvit ja kyniä. Työskentelyyn ja sen purkuun oli varattu aikaa n. 2h. Tarkoituksena työskentelyssä oli pohtia mitkä omaohjaajuuteen liittyvät työtehtävät ja menetelmät mallinnuksesta tulisi löytyä ja asettaa ne oikeisiin kuukausioviin. Työskentelyn puolella välissä ryhmät vaihtoivat toiseen kahvilaan ja pohtivat edellisen ryhmän ideoita ja tuottivat uusia. Keskustelu aiheen parissa oli runsasta ja ryhmät saivatkin hyvin jaettua omaohjaajuusprosessia eri kuukausiin.

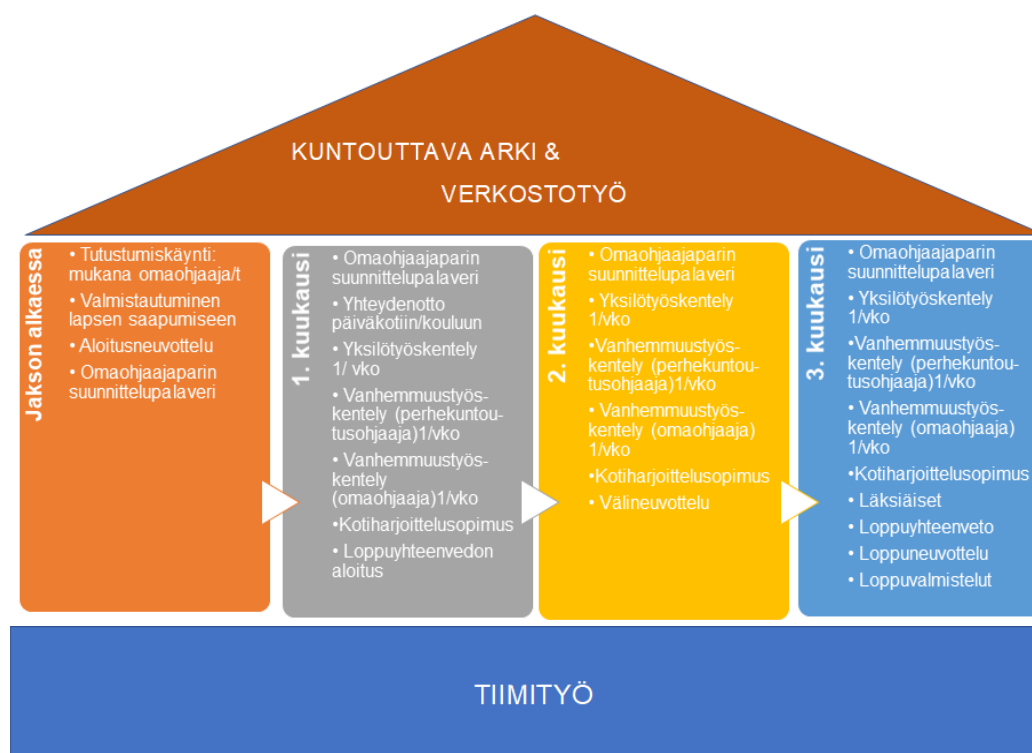
Oppimiskahvilan jälkeen purimme pöytäkuntien tuotokset yhdessä läpi (Kuva 1) ja hahmottelimme miten prosessi ja työtehtävät eri kuukausiin rakentuisi. Keskustelusta nousi esille myös kuntouttavan arjen, tiimi- ja verkostotyön tärkeys Nikkilän omaohjaajuustyön kantavina voimina. Yhdessä pohdimme sitä, miten myös ne saataisiin näkyviksi itse mallinnukseen. Työyhteisöstä nousi tällöin esille ajatus prosessin kuvaamisesta talon mallina, jolloin talon perustuksiksi ja kattoteemoiksi edellä mainitut asiat voitaisiin sijoittaa.



KUVA 1. Learning cafe- työskentelyn tuotokset

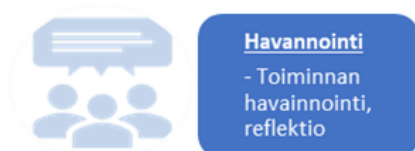
Päivän päätteeksi sovimme, että Learning cafeen tuotoksien pohjalta lähden varsinaista talomallia rakentamaan. Mallin valmistuttua lähetän sen sähköpostilla työyhteisön tarkistettavaksi ja kommentoitavaksi.

Henkilöstön yhteisestä kehittämispäivästä syntynyt aineisto oli Learning cafe- työskentelyssä isoille pahveille kirjatut kommentit. Nämä kommentit siirsin pahveilta suoraan mallipohjaan eli oviin. Tässä kohtaa malli sai siis myös talon muodon (Kuvio 12), kun siihen liisättiin tiimityö perustaksi ja kuntouttava arki ja verkostotyö katoksi.



KUVIO 12. Omaohjaajuuden talo- malli (ensimmäinen vedos)

8.4 Havainnointi – omaohjaajuuden talon käyttöönotto



Loppuvuodesta 2018 omaohjaajuusprosessin mallinnus eli omaohjaajuuden talo oli valmis koekäyttöön. Työyhteisössä sovittiin, että mallinnus otetaan käyttöön aina kun uusi asiakkuus alkaa, jolloin omaohjaajuuden talon toimivuus nähdään koko prosessin ajalta. Aikaa tähän varattiin reilusti, jotta uudet asiakkuudet ehtivät alkaa ja, että kuntouttavan työn prosessi saatiin heidän kanssaan kulkea myös loppuun saakka. Aikaa varattiin runsaasti myös siksi, että mahdollisimman moni omaohjaaja ehtisi mallinnukseen tutustua ja sen parissa työskennellä.

Koekäytön aikana ohjaajat samalla **havainnoivat ja reflektioivat** kokemuksiaan. Toiminnan ja kokemusten kautta alkoi syntyä kokonaiskuva mallinnuksesta ja sen käytöstä.

8.5 Arviointi – käyttöönoton seuranta ja palaute



Arviointi

- Toiminnan arviointi
- Muutoksen aikaansaamien seurausten arviointi

Alkusyksystä 2019 palasimme pitkän tauon jälkeen taas yhdessä työyhteisönä omaohjaajuuden talon äärelle. Tarkoitus tällä tapaamisella oli **arvioida**, miltä Talo-malli on **toiminnassa** näyttäytynyt ja onko **muutoksia tapahtunut käyttöönoton seurauksena**. Tapaaminen alkoi ”fiiliskierroksella”, jossa jokainen sai vapaamuotoisesti kertoa kokemuksiaan ja arvioida omaohjaajuuden talon käyttöä. Nauhoitin tämän keskustelun, jotta pääsin itsen keskusteluun osallistumaan ilman muistiinpano-velvoitetta. Lähiesimies toimi sihteerinä siltä osin, että kirjasi myös paperille keskustelusta nousseet keskeiset asiat. Keskustelusta esiin nousi, että omaohjaajuuden talo kuvaa hyvin sitä miten omaohjaajuusprosessin tulisi Nikkilässä toimia. Sen tulisi olla suunnitelmallista ja suunnittelulle tulisi olla aikaa. Monesti asiakkuudet alkavat kuitenkin nopeasti, jolloin lapsen tuloon ei ehditä valmistautua etukäteen, eikä jaksen alkua ehditä suunnitella. Tämä tuo mukanaan muun muassa sen, että omaohjaajat eivät välttämättä pääse tutustumiskäynnille mukaan, eivätkä ole työvuorossa silloin kun lapsi jaksen aloittaa. Omaohjaajat kokivat tärkeäksi sen, että voisivat olla paikalla jo heti lapsen saapuessa jaksolle. Haasteelliseksi koettiin myös omaohjaajaparin yhteisen suunnitteluajan vähyys jaksen edetessäkin. Tämän vuoksi erityisen tärkeäksi koettiin, että osastojen viikoittaisissa tiimitapaamisissa suunnittelua voitaisiin osiltaan tehdä yhdessä koko tiimin voimin ja tällöin olisi aikaa myös yhteiselle reflektiolle. Tiimipalaverien lyhyt aika ja kaikkien asiakkuuksien käsitteleminen ajan sisällä koettiin ajoittain haastavaksi. Yhteiselle pohdinnalle ja reflektiolle toivottiin lisää tilaa. Tämän takia omaohjaajuuden talon oviin päätettiin lisätä myös tiimipalaverit osaksi omaohjaajuusprosessia, jotta arjessa tämän tärkeys ei unohtuisi. Reflektion tärkeydestä puhuttiin myös jälkikäteen tapahtuvana. Tällä tarkoitettiin sitä, että reflektiota on hyvä myös tehdä toiminnan jälkeenkin, ei pelkästään suunnittelun yhteydessä tapahtuvana. Tärkeää olisi aina saada keskustella esimerkiksi omaohjaajatuokion jälkeen siitä, miten tapaaminen meni ja mitä asioita nousi esiin. Nämä esiin nousseet asiat nähtiin tärkeitä jatkotyöskentelyä suunniteltaessa.

Omaohjaajuuden talon takaovia oli käytetty kirjavasti (kukin omalla tyylillään) työtä suunniteltaessa, joka oli tarkoituskin. Talon oviin kirjatun työn suunnittelun vuoksi sen koettiin olevan toimiva työväline erityisesti silloin, kun jaksosta kirjoitetaan loppuyhteenvetoa. Talon suunnitteluovista on helppo katsoa mitä jakso on pitänyt sisällään, ilman, että tarvitsee

kahlata läpi kaikkia kirjauksia asiakastietojärjestelmästä muistia virkistämään. Suunnitteluovista löytyvät valmiit aiheet, esimerkiksi palautelomakkeen tekeminen koettiin hyväksi; kun yhteisesti tehtävät asiat ovat jo valmiina suunnitelmassa, eivät ne arjen kiireessä unohdu. Yhtä mieltä oltiin siitä, että niin suunnitteluovet kuin myös kuukausikalenteri ovat sellaisia välineitä, joista lapsi ja perhekin hyötyvät. Ovia oli käytetty myös yhdessä perheen kanssa tehtävään jakson suunnitteluun ja prosessin hahmottamiseen. Suunnitteluoven sekä kalenterin voi tulostaa mukaan annettaviksi ja näin tehden myös perhe on paremmin perillä ja osallisina prosessin kulussa. Näistä tulosteista voi perhe tarkistaa, koska seuraava tapaaminen on ja mitä aiheita tapaamisiin on yhdessä suunniteltu. Näin lapsi ja vanhemmat pystyvät tapaamisiin myös valmistautumaan etukäteen. Keskustelusta kävi siis ilmi, että Talo-mallia oli suunnittelussa hyödynnetty ja se oli todettu toimivaksi työtä ohjaavaksi työvälineeksi. Mutta omaohjaajuutta tekevä henkilöstö oli sitä mieltä, että suunnittelu-aika ei kuitenkaan ollut juurikaan alkutilanteesta lisääntynyt ja ajan puute koettiin edelleen haastavaksi. Asiakkuudet alkavat myös nopeasti, jolloin se vaikuttaa heti myös työn suunnitelmallisuuteen, varsinkin jakson alkuvaiheessa.

Kalenterin teknisistä ominaisuuksista keskusteltaessa esiin nousi, että kalenteria ei pysty Nikkilässä päivittämään kuin yhdeltä koneelta automaattisesti, jolloin kalenterin päivityksiä joudutaan päivittämään käsin. Tämä koettiin ajoittain työlääksi työn lomassa. Pohdimmekin yhdessä olisiko esimerkiksi PHHYKY:n palveluksessa joku, jonka apua voisi tässä teknisessä pulmassa hyödyntää. Osaisiko joku asiaan paremmin valveutunut tehdä toimivamman kalenterin? Ohjaajat toivoivat myös omaohjaajuuden talon väristystä muutettavan vaaleammaksi, jotta se toimisi paremmin myös mustavalkotulosteena. Kuukausikalenteria on työskentelyssä käytetty niin sähköisessä muodossa kuin tulostettuna käsin täytettävänäkin. Myös viikkokohtaisen kalenterin käytöstä puhuimme, koskien varsinkin nuorimpia asiakkaita. Viikko kerrallaan lapsen voi olla helpompaa hahmottaa ajan kulkua ja näin ollen se myös selkeyttää sitä mitä lähipäivinä tapahtuu. Sovimme, että omaohjaaja voi omaa harkintaa käyttäen käyttää kalenterista viikko- tai kuukausinäkyymää.

Tapaamisen päätteeksi sovimme, että teen omaohjaajuuden taloon sovitut muutokset, joiden jälkeen talomalli on valmiina käyttöönottoon. Tässä kohtaa myös vielä keskustelimme siitä, että talomallinnus on tehty muokattavaksi. Sekä talomallia, suunnitteluovia, että kuukausikalenteria pystyy jokainen muokata sellaisiksi, jotka palvelevat asiakasperheitä ja työskentelyä parhaiten. Nyt malliin on kirjattu näkyviin vain sellaiset asiat, jotka jokaisen asiakasperheen kohdalla toistuvat, joten omia lisäyksiä on erittäin sallittua malliin kirjata.

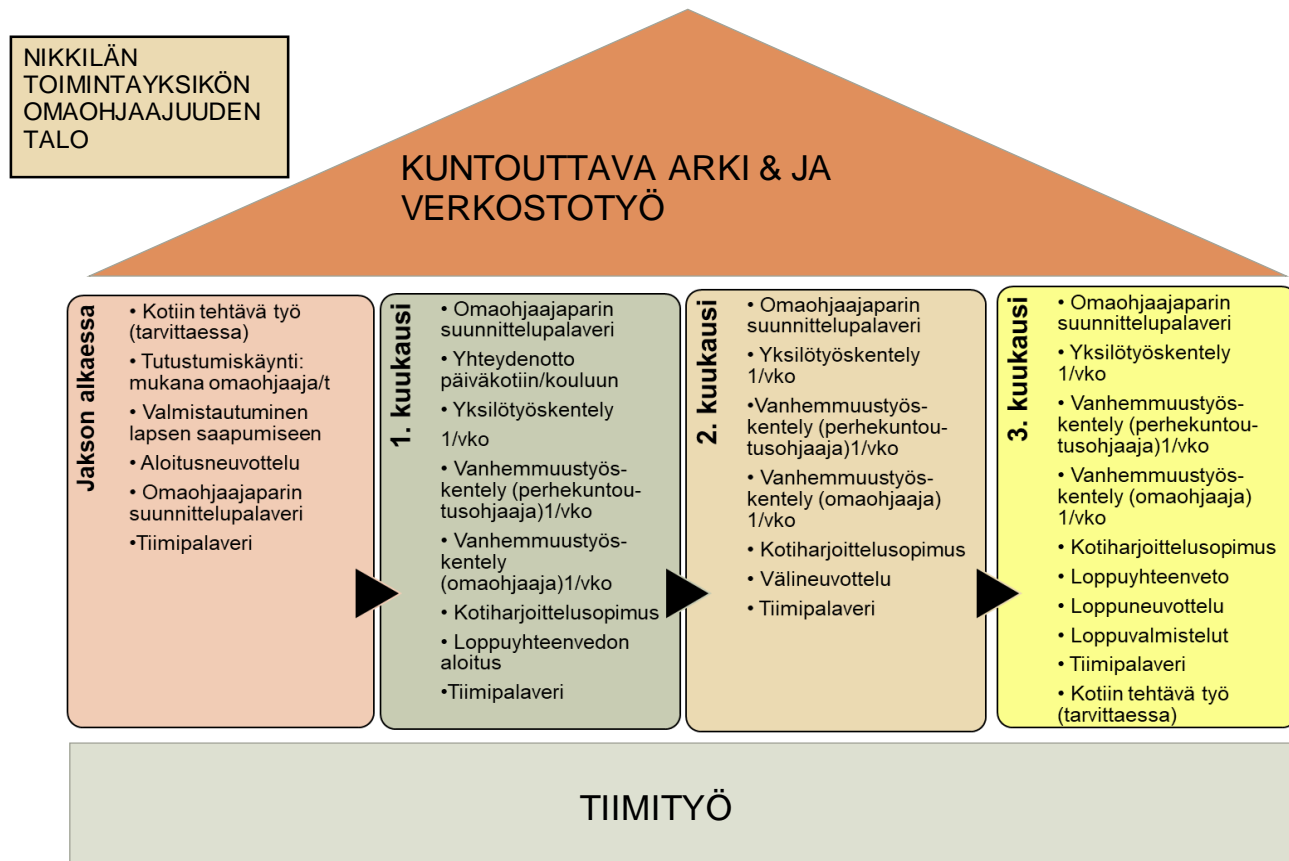
Kehittämispäivän jälkeen litteroin referoiden keskustelun nauhoitteen. Tämä tarkoitti sitä, että purin nauhoitteen word-pohjalle ranskalaisin viivoin. Tällöin poimin keskustelusta vain

satunnaisia osia, jotka olivat relevantteja mallinnuksen kehittämisen kannalta. Näiden poimintojen pohjalta tein mallinnukseen toivotut muutokset ja korjaukset. Oviin lisäsin keskustelusta esiin nousseet asiat ja koko mallin värityksen muutin vaaleammaksi. Näillä muutoksilla oli Talo-malli valmis ja se otettiin omaohjaajuustyöskentelyssä käyttöön.

9 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSENA OMAOHJAAJUUDEN TALO- MALLI

Kehittämispöcessin tuloksena syntyi omaohjaajuuden talo- malli (KUVIO 13, LIITE 2).

Tässä luvussa talon rakenteet eli omaohjaajuusprosessi avataan tarkemmin.



KUVIO 13. Nikkilän toimintayksikön Omaohjaajuuden talo- malli

Tiimityö

Omaohjaajuuden talon pohjana on **tiimityö**, jota tehdään kahdessa tiimissä, Niksulassa ja Ahonlaidassa. Nikkilässä tiimeihin kuuluvat osastojen ohjaajat, lähiesimies ja perhekuntoutusohjaaja. Tiimit kokoontuvat kerran viikossa omiin tiimipalaveriisiin, joissa työskentelyä käydään läpi yhdessä, sitä suunnitellen ja kehittäen. Tiimipalaveriissa käsitellään pääsääntöisesti asiakkaiden tavoitteita, kootaan tehtyä työtä ja pohditaan miten jatkossa olisi hyvä edetä. Tiimipalaverien pohdinnat kirjataan asiakastietojärjestelmään.

Kuntouttava arki ja verkostotyö

Omaohjaajuuden talon kattoteemoja ovat **kuntouttava arki ja verkostotyö**. Kuntouttavalla arjella Nikkilässä tarkoitetaan niitä kaikkia arjen toimintoja ja yhdessä oloa, mitkä elämään kuuluvat. Arki

rakentuu säännöllisestä vuorokausirytmistä, ruokailuista, levosta, koulu/päiväkotipäivästä, harrastuksista, vapaa-ajasta ja yhdessäolosta.

Nikkilässä tehdään paljon yhteistyötä perheen muun verkoston kanssa. Lastensuojelun lisäksi perheiden arjessa on mukana usein muitakin ammatillisia toimijoita, kuten terveydenhuollon palveluja tuottavat tahot, päiväkodit, koulut ja järjestöt.

Talon ovet

Talon ovet kuvaavat omaohjaajusprosessin etenemistä ja aktiivisen työskentelyn vaihetta. Ovet on jaettu työskentelyn etenemisjärjestykseen kuukausittain. (Kuvio 14)

Jakson alkaessa voidaan resurssien puitteissa tehdä kotiin tehtävää työtä. Esimerkiksi ennen jaksolle saapumista voidaan perheeseen tehdä kotikäynti ja näin saatella lapsi jaksolle. Ennen jaksolle saapumista toteutetaan aina tutustumiskäynti Nikkilään, jolloin lapsi/perhe pääsevät konkreettisesti näkemään Nikkilän toimintayksikön tilat ja toimintaa esitellään perheelle. Näin ollen myös perhe pääsee kysymään lisää jaksoon liittyvistä asioista jos/kun jokin askarruttaa. Tutustumiskäynnillä mukana on vastaavaohjaaja yhdessä omaohjaajan kanssa. Tutustumiskäynnillä käydään läpi perusasioita, kuten kuinka arki Nikkilässä rakentuu, miten koulunkäynti/harrastukset järjestyvät jakson aikana, mitä tavaroita ja vaatteita kotoa tuodaan jne. Tutustumiskäynnille on luotu oma muistilista työntekijöille tueksi siihen, ettei mitään tärkeää jäisi kertomatta. Käynniltä perheet saavat mukaansa Nikkilästä kertovan info- lapun yhteystietoineen, johon voi rauhassa tutustua kotona. Tutustumiskäynti on tärkeä osa yhteistyön aloittamisesessa, jonka jälkeen lapsen on helpompi jaksolle saapua.

Tutustumiskäynnin jälkeen omaohjaaja alkaa valmistella lapsen saapumiseen liittyviä asioita; lapsen huone laitetaan valmiiksi lasta odottamaan, lapsen asiapapereille valmistellaan kansio, johon tulostetaan valmiiksi lupakaavakkeet. Nikkilässä pyydetään vanhemmilta luvat esimerkiksi lapsen kyyditsemiseen jakson aikana, kouluasioiden (Wilma) hoitamiseen sekä suostumus tietojen vaihtamiseen (koulu, päiväkotit, perheneuvola jne.). Vanhemmille maksetaan lakisääteistä puheaikakorvausta jakson ajalta, jonka maksua varten pyydetään vanhemman tilitiedot. Lapset saavat itselleen käyttövaraa viikoittain. Tutustumiskäynnin jälkeen pidetään aloitusneuvottelu sosiaalityöntekijän johdolla, jossa keskustellaan jakson tavoitteista ja sovitaan jakson aloitus. Joskus aloitusneuvottelu pidetään aikataulusyistä lapsen jo saavuttua jaksolle. Tässä kohtaa työskentelyä myös omaohjaajat aloittavat kuntouttavan jakson suunnittelun esimerkiksi merkitsemällä omaohjaajatuokioiden ajankohtia kalenteriin ja hoitamalla muita jakson aloitukseen liittyviä asioita. Kouluun ja päiväkotiin ollaan yhteydessä ja mahdollisia koulukyytejä selvitetään.

Lapsen ja perheen kanssa työskentely alkaa heti lapsen saavuttua Nikkilään. **Ensimmäisen kuukauden** alussa omaohjaajat sopivat yhdessä perhekuntoutusohjaajan kanssa vanhemmille aikoja

vanhemmuustyöskentelyyn sekä suunnittelevat miten vanhemmuus- ja yksilötyöskentely lähtevät jäsentymään. Omaohjaaja on perheen kanssa viikoittain yhteydessä vanhemmuustyön lisäksi, joko heitä yksin tavaten tai puhelimesta keskustellen. Näiden tapaamisten tarkoitus on jättää arjen asioiden sopiminen pois perhekuntoutusohjaajan tapaamisilta, jotta työskentelyyn varattu aika voidaan kokonaisuudessaan käyttää tapaamiselle suunniteltuun aiheeseen. Näillä omilla tapaamisilla/keskusteluilla omaohjaaja käy vanhempien kanssa läpi lapsen arjen kuulumisia, sopivat käytännön hoidettavista asioista sekä tekevät kotiharjoittelusopimuksen kotona olemista varten. Vanhempia siis pyritään tapaamaan kaksi kertaa viikossa, omaohjaajan ja perhekuntoutusohjaajan toimesta. Tämän lisäksi vanhemmat voivat Nikkilässä vierailla ja soittaa saa milloin vain. Usein kotiin myös soitetaan päivittäin lapsen kanssa iltasoitto, jolloin päivän kulusta voivat lapsi ja ohjaaja keskustella. Vanhempia myös tavataan kotiharjoitteluun lähdetessä ja sieltä Nikkilään palatessa.

Suunnitelmallisia omaohjaajatuokioita lapsen kanssa pyritään järjestämään kerran viikossa. Jakson ensimmäisissä tapaamisissa niin lapsen kuin perheenkin kanssa työskennellään jaksolle asetettujen tavoitteiden parissa. Tavoitteita pohditaan ja niitä pilkotaan pienemmiksi osatavoitteiksi yhdessä perheen kanssa. Nikkilän jakson loppupuolella lapsen jaksosta kirjoitetaan loppuyhteenveto, jota tehdään yhdessä myös lapsen ja vanhempien kanssa. Yhteenvetoa aloitetaan jo ensimmäisen kuukauden aikana kirjoittamaan, jotta siihen voi jo työskentelyn edetessä kirjata tärkeitä kohtia. Tämä auttaa myös siihen, että yhteenveto valmistuu ajallaan lapsen jakson päättyessä. Yhteenveto kirjaan asiakastietojärjestelmään sosiaalityöntekijänkin nähtäväksi sekä perhe saa sen myös paperisena itselleen.

Jakson toisen kuukauden aikana aktiivinen työskentely lapsen ja perheen kanssa jatkuu. Perhe on jo tullut tutuksi koko tiimille, joten tiimipalaverien yhteinen pohdinta työskentelyn suunnista lisääntyy. Jakson puolivälissä pidetään myös sosiaalityöntekijän johdolla välineuvottelu, jossa arvioidaan yhdessä perheen kanssa jakson kulkua ja luodaan tarvittaessa uusia suuntaviivoja loppujakson työskentelyyn.

Jakson kolmannen kuukauden aikana työskentelyn suunta alkaa hiljalleen kääntyä kotiinpäin, kun lapsi alkaa viettämään enemmän aikaa kotona. Tällöin kotona harjoitellaan siellä ilmenneitä pulmallisia asioita työntekijöiden tuella. Esimerkiksi jos kouluun lähteminen on kotona vaikeaa, voi omaohjaaja mennä aamulla kotiin lähtemistä tukemaan. Sekä yksilö-, että vanhemmuustyöskentely jatkuvat myös lapsen ollessa kotona. Jakso päättyy loppuneuvotteluun, jossa yhdessä arvioidaan jakson kulkua. Jos perheen tilanne arvioidaan tässä kohtaa sellaiseksi, että he hyötyisivät jakson jatkamisesta, voi sosiaalityöntekijä jatkaa sijoituspäätöstä. Päätös tehdään aina perheen suostumuksella. Kuntouttavaa jaksoa voidaan siis räätälöidä työssä käytettävien menetelmien ja jakson pituuden suhteen kullekin perheelle omanlaisekseen. Myös kotiharjoittelun määrä räätälöityy eri lailla eri perheissä.

Jakson päättyessä lapselle järjestetään tämän toiveiden mukaiset läksiäiset ja kotiinlähtöä valmistellaan tavaroita pakaten sekä huonetta siivoten. Omaohjaaja myös hoitaa kansioon kertyneiden asiapapereiden arkistoinnin ja loppuyhteenveto saatetaan loppuun.



KUVIO 14. Omaohjaajuuden talon ovet (työväline suunnitteluun)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä kehittämishanke lähti liikkeelle tarpeesta mallintaa Nikkilän toimintayksikössä tehtävää omaohjaajuustyötä. Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda työskentelylle yhteinen toimintamalli, jonka tarkoituksena oli yhtenäistää toimintatapoja sekä edistää asiakkaiden osallisuutta ja tasalaatuisemman palvelun saantia. Työprosessin kuvaaminen selkeyttää sosiaalialan työtä ja lisää työntekijöiden suunnitelmallisuutta omassa työssään. Koska sosiaalialan työn mielletään perustuvan kokonaisvaltaiselle asiakkaan kohtaamiselle, työn suunnittelulle ja määrittelyille tavoitteille, on mallinnetun työprosessin kuvattava sitä mitä on tapahtumassa, milloin ja miksi. Työn mallintamisen hyödyksi nähdään, että sen avulla asiakkaat ymmärtävät paremmin palveluiden kokonaisuuden. Työn kuvaaminen on myös väline ammattilaiselle oman työn kehittämiseen, tutkimiseen ja arviointiin. Mallintamisen avulla myös paikallisia käytäntöjä voidaan selkeyttää ja jäsentää sekä tehostaa moniammatillista yhteistoimintaa. (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2020.)

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi Nikkilän toimintayksikön omaohjaajuuden talo-malli, jonka avulla Nikkilän omaohjaajuusprosessi avattiin ja kuvattiin. Talo-malli tehtiin yhteistyössä koko työyhteisön kanssa. Mallinnukseen siirrettiin omaohjaajuustyön tärkeimmät elementit, työtehtävät ja toimintatavat näkyviksi. Malli toimii myös ohjaajien työn suunnittelun työvälineenä. Mallin avulla myös voidaan perehdyttää asiakasperheitä kuin uusia työntekijöitäkin omaohjaajuustyöskentelyyn. Talo-malli on muunneltavissa jokaisen työntekijän omaan työtapaan sopivaksi sekä perheiden erilaisia tavoitteita tukevaksi.

Asiakasperheiden osallisuuden vahvistuminen oli yksi tärkeimmistä lähtökohdista mallin syntymisessä. Nikkilän kuntouttava työ on aina perheen yksilöllisistä tavoitteista lähtevää. Siksi on hyvin tärkeää, että perheet huomioidaan osallisina koko omaohjaajuusprosessin ajan. Talo-mallin avulla kuntouttavalla jaksolla olevat perheet saavat kokonaiskuvan siitä, mitä osa-alueita omaohjaajuustyö Nikkilässä sisältää. Mallia hyödyntäen perheet voidaan perehdyttää jakson sisältöön ja ottaa heidät vielä vahvemmin osallisiksi omaohjaajuustyötä suunniteltaessa ja toteuttaessa. Lähtökohta omaohjaajuustyössä on, että sitä suunnitellaan lapsen ja perheen kanssa yhdessä. Luhtaselän lisensiaatintutkimuksen mukaan, onnistunut osallisuus rakentuu kuntouttavassa toiminnassa seuraavanlaisista tekijöistä; Asiakkaiden kokemustieto on hyvä ottaa työn suunnittelun pohjaksi. Työntekijöiden ja asiakkaiden tulisi käyttää jaettua valtaa toiminnan kehittämisessä. Kohtaamisen tulisi olla aina ihmisarvoa kunnioittavaa ja oikeudenmukaista. Yhdessä asiakkaiden kanssa tulisi luoda sellaisia rakenteita työskentelyyn, joilla voidaan lisätä heidän tietoisuuttaan omasta tilanteestaan. (Luhtaselä 2009, 128.) Talo-mallin avulla Nikkilän asiakasperheiden tietoisuus omaohjaajuusprosessista lisääntyy ja yhteisen suunnittelun avulla myös

vaikuttaminen sen kulkuun vahvistuu. Yhteisen suunnittelun avulla asiakasperheet jakavat päätösvallan kuntouttavan jakson kehittämisestä yhdessä työntekijän kanssa.

Vuorenmaan tutkimuksen mukaan vanhempien osallisuus tukee perheiden arkea ja vanhempana selviytymistä. Vanhempien osallisuutta vahvistamalla koko perheen hyvinvointia on mahdollista tukea. Vuorenmaan tutkimuksen tulokset viittaavat myös siihen, että haastavissa elämäntilanteissa osallisuuden tukeminen parantaa koko perheen selviytymistä. Osallisuuden tukeminen myös vähentää pitkäaikaisia kielteisiä vaikutuksia perheenjäsenen hyvinvoinnille. Näin toimien voidaan myös ehkäistä heikon osallisuuden tunteen siirtymistä lapsille. Osallisuutta on mahdollista tukea vanhemmuutta vahvistamalla, perheiden arkea tukemalla sekä sosiaalisen tuen saannin turvaamisella. Riittävät mahdollisuudet vaikuttaa ja osallistua päätöksentekoon sekä saada tietoa palveluista vahvistavat osallisuutta. (Vuorenmaa 2009, 75, 83-84.) Talo-mallin avulla perheet saavat tietoa Nikkilän omaohjaajuustyöstä ja pääsevät vaikuttamaan jakson kulkuun, kun työskentelyä suunnitellaan yhdessä.

Osallisuuden lisäksi perheiden saaman palvelun tasalaatuisuus on tärkeää. Yksi keskeisimmistä sosiaali- ja terveydenhuollon laatuksikriteereistä onkin oikeudenmukaisuus. Oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan, että samanlaisessa tilanteessa olevat asiakkaat saavat yhdenmukaista palvelua (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2020e). Yhdenmukaisen palvelun on oltava kaikille perheille myös tasalaatuista. Omaohjaajuuden talo-mallin avulla pyritään siihen, että jokainen perhe saa kuntouttavan jakson aikana tasavertaista palvelua, riippumatta siitä kuka työntekijä heidän kanssaan työskentelee. Kun työntekijöillä on yhteiset toimintaa ohjaavat raamit ja yhdessä sovitut työtavat, varmistaa tämä yhdenmukaisuuden toteutumisen. Jokaista perhettä pyritään tapaamaan ja jokaisen lapsen kanssa pyritään pitämään omaohjaajatuokioita yhtä paljon, riippumatta siitä kuka perheen omaohjaaja on. Tapaamisten sisältö toki määräytyy aina perheiden omien tavoitteiden pohjalta. Kun työllä on selkeä yhteinen punainen lanka, auttaa se pitämään työn laadukkaana ja yhdenmukaisena. LAPE-hankkeen mukaisesti myös omaohjaajuustyössä tavoitellaan lapsi- ja perhelähtöistä palvelua, jossa yhtenäisellä palvelurakenteella pyritään estämään eriarvoisuutta. (Aula 2020).

Lastensuojelulaitoksissa tehtävän omaohjaajuustyön perustana on aina lapsilähtöisyys ja lapsen edun huomioiminen. Tässä kehittämishankkeessa tehdyn kyselynkin mukaan omaohjaajat työssään toimivat aina lapsen rinnalla tätä tukien ja tämän puolia pitäen. Tämä työ on ensisijaisen tärkeää, koska jokainen lapsi ansaitsee elämänsä läheisiä ja turvallisia aikuisia, jotka toimivat lapsen parhaaksi. Osallistavan ja tasalaatuisen palvelun saamisen lisäksi nostaisin tämän kehittämishankkeen johtopäätökseksi myös omaohjaajuustyön

tärkeyden. Talo- mallin avulla luodut raamit tuovat omaohjaajuustyölle selkeyttä, joka näkyy lapselle avoimena, määrätietoisena ja turvallisena aikuisuutena. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040- visio korostaa lasten omien aloitteiden, ideoiden, ja heille luontaisten toimintamuotojen hyödyntämistä sekä aidon osallisuuden kokemista asioissaan. Työ lasten kanssa tulisi olla avointa ja tulevaisuussuuntautunutta. Mahdollisuuksien löytäminen ja dialoginen vuorovaikutus lasten ja heidän perheidensä parissa on ensiarvoista. (Valtioneuvosto 2020b, 8, 9,19.) On myös todettu, että lapsen kokemusta osallisuudesta voidaan vahvistaa jo työn suunnitteluvaiheessa, kuten asiakassuunnitelmaa tehdessä (Nurmi 2019). Osallisuuden vahvistamiseen pyritään myös Nikkilän toimintayksikön omaohjaajuustyöllä, jonka vuoksi sitä haluttiin kehittää ja selkiyttää vastaamaan paremmin perheiden palvelutarpeisiin- ja toiveisiin.

Omaohjaajuuden talo- malli on hyödynnettävissä myös muissa lastensuojelun yksiköissä, niin Päijät- Hämeen hyvinvointiyhtymässä kuin muissakin maakunnissa. Talo-mallia voidaan työyhteisöissä hyödyntää esimerkiksi vertaisopillisesti työn kehittämisessä. Omaohjaajuuden erilaisia käytäntöjä olisi hyvä jakaa, jotta niitä voitaisiin enemmän hyödyntää joko suoraan tai omaan työhön soveltaen.

11 POHDINTA

11.1 Kehittämishankkeen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on määritellyt tieteelliselle tutkimukselle eettisiä lähtökohtia, joita noudattamalla tutkimus on eettisesti hyväksyttävä ja luotettava. Tutkimus ja sen tulokset voivat olla uskottavia vain, jos tutkimus on tehty hyvän tieteellisen käytännön ohjaamana. Tutkimuksessa on noudatettava rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta niin itse tutkimustyössä kuin tulosten tallentamisessa, säilyttämisessä, esittämisessä, että tulosten arvioinnissa. Tutkimusta tulee suunnitella ja toteuttaa, sekä raportoida vastuullisesti. Tutkimukselle on hankittu tarvittava tutkimuslupa ja eettinen ennakoarviointi on tehty kullekin alalle vaaditulla tavalla. Tutkimuksessa käytettävien tiedonhankinta-, tutkimus ja arviointimenetelmien tulee olla tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä. Tutkimusorganisaation tietosuojaa on noudatettava. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Laadullisessa tutkimuksessa on olennaista arvioida sen luotettavuutta ja uskottavuutta. Tutkimuksen tulokset eivät voi olla sattumanvaraisia ja käytettävillä tutkimusmenetelmillä on pystyttävä tutkimaan sitä mitä tutkimuksella on tarkoitus tutkia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida eri tavoin. Yksi näistä on yleistämisen ja siirrettävyyden näkökulma. Voidaanko tutkimuksen tuloksia yleistää tai ovatko ne siirrettävissä myös muihin kohteisiin tai tilanteisiin? (Jyväskylän yliopisto 2020.) Eettisesti tehdyssä tutkimuksessa myös tuodaan esille se, miten tuloksiin on päästy, pelkkä tulosten esittely ei riitä. Tutkimusprosessista on pyrittävä tekemään ”läpinäkyvä”, jolloin myös sen eettinen arvioiminen mahdollistuu. (Saaranen- Kauppinen & Puusniekka 2020c.)

Kehittämishankkeessa tavoiteltiin prosessin läpinäkyvyyttä, johdonmukaisuutta ja rehellisyyttä sen jokaisessa vaiheessa. Tämän laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida sen tarkalla selostuksella tutkimuksen eri vaiheista ja aineiston syntymiseen vaikuttavista olosuhteista. Koska kyselyn muodossa kerätty aineisto perustui työntekijöiden omiin ainutlaatuisiin ajatuksiin ja tulkintoihin omaohjaajuudesta, ei perinteisiä luotettavuuden ja pätevyyden arviointeja voida tässä yhteydessä käyttää. (Hirsjärvi ym. 2014, 232.) Tämän kehittämishankkeen lopputulosta eli omaohjaajuuden taloa, voidaan käyttää yleisettävyyden ja siirrettävyyden näkökulmasta myös kohdeorganisaation ulkopuolella, joka omasta puolestaan myös tukee tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimusaineistoa on käsitelty vastuullisesti, keräten sitä anonymisti, sekä säilyttäen sitä luotettavasti vain hankkeen tekijän omassa hallussa. Kehittämishankkeelle hankittiin asianmukainen tutkimuslupa ja tietosuojaohjeita on noudatettu koko prosessin ajan. Tutkimusaineisto nauhoitteineen tuhoetaan asianmukaisesti hankkeen valmistuttua

11.2 Kehittämishankkeen arviointi sekä hyödynnettävyys

Heikkinen ym. (2006, 149) ehdottavat toimintatutkimuksen arvioinnin välineiksi viittä validoinnin periaatetta, jotka ovat **historiallinen jatkuvuuden-, reflektiivisyys-, dialektisuus-, toimivuus-, ja havahduttavuusperiaate**. Näiden periaatteiden pohjalta arvioin kehittämishankettani sekä pohdin sen hyödynnettävyyttä.

Heikkisen ym. (2006, 150) mukaan **historiallinen jatkuvuus** tarkoittaa sitä, että toiminta ei ala tyhjästä, eikä myöskään pääty koskaan. Tutkijan on tällöin myös otettava tutkimuksessaan huomioon tutkimuskohteensa historia. Tutkimusprosessi sijoittuu omaan kohtansa toiminnan kehittämisessä. Sitä voidaan tarkastella yleisesti yhteiskunnallisena ilmiönä tai mikrotasolla yhteisön toimintahistorian jatkumon näkökulmasta työpaikalla. Yksilöllisten kertomusten taustalla on kulttuurinen kertomusvaranto, jonka pohjalta tuotetaan uusia kertomuksia. Kehittämishankkeessani on otettu historiallinen jatkuvuus huomioon taustoittamalla Nikkilän toimintayksikössä tehtävää työtä sekä omaohjaajuuden lähtökoh-tia. Myös teoriatasolla omaohjaajuustyötä on avattu laajemmassakin mittakaavassa. Myös lastensuojelua tarkastellaan teoriassa muun muassa lakien kautta, jotka avaavat Nikkilässä tehtävän työn tarkoitusta. Henkilöstölle tehdyn kyselyn avulla jokainen työntekijä pystyy lisäämään oman kertomuksensa Nikkilän omaohjaajuustarinaa, ollen näin osana jatkumoa. Kehittämishanke on siis oma kohtansa omaohjaajuuden aikajanalla, kooten tällä hetkellä Nikkilässä tehtävän työn mallinnukseksi huomioiden sen historian ja antaen sille tilaa kehittyä vielä tulevaisuudessakin. Historiallisen jatkuvuuden periaatetta noudattaen lukijalla on mahdollista hahmottaa tutkimuksen tapahtumien syy-seuraussuhdetta. Kehittämisaikojen ajankohtaisuus LAPE-hankkeen ja osallisuuden näkökulmista nivoutuu sen historiallisiin juuriin, pitkäaikaisesti tehtyyn omaohjaajuustyöhön.

Reflektiivisyys periaatteessa tutkija reflektoi omaa rooliaan tutkimuksessa, mahdollisuuksia, ehtoja ja rajoituksia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija pyrkii tulkitsemaan sosiaalista todellisuutta, jolloin myös oman suhteensa rakentumista tutkimuskohteeseensa on tarpeellista tarkastella. Reflektiivisyys tuo myös tutkimukseen läpinäkyvyyttä tutkijan kuvattaessa aineistoaan, menetelmiään ja tutkimuksen etenemistä. Reflektiivisyys on myös tärkeää toimintatutkimuksen syklisen muodostamisessa. Uuden kehittäminen perustuu aieman toiminnan reflektioon. (Heikkinen ym. 2006, 152-153.) Kehittämishankkeen aikana olin poissa arjentyöstä, ollen kuitenkin osa työyhteisöä. On vaikea sanoa, olisiko näkökulma työhön ollut erilainen, jos olisin ollut työssä koko kehittämisen ajan. Näen kuitenkin tässä kohtaa pohdintaa hyvänä sen, että tutkijana sain olla hieman irrallinen muusta työyhteisöstä, jolloin reflektointi oli myös seuraajan näkökulman takia monipuolisempaa.

Yhdessä, työyhteisönä rakensimme omaohjaajuuden mallinnusta sen eri vaiheissa, jolloin kehittämishankkeen läpinäkyvyys säilyi läpi koko prosessin.

Oma kiinnostus aiheeseen oli mielestäni ainoa lähtökohta kehittämishankkeen aloittamiselle. Työn aihe lähti omasta kiinnostuksestani tarkastella omaohjaajuutta lähemmin ja koin, että myös koko työyhteisö hyötyisi omaohjaajuuden mallintamisesta arjen työssä. Tiesin myös, että arjen työssä näin syvään kehittämiseen ei olisi resursseja, joten kehittämishankkeen tekeminen opinnäytetyönä oli ratkaisu tähän haasteeseen. Kehittämishankkeen tutkimusprosessi oli selkeä jäsentää ja rakentaa toimintatutkimuksen spiraalimallin avulla. Avaamalla prosessi yhden syklin mukaan selkeytti kehittämishankkeen vaiheita ja helpotti pysymään etenemisessä mukana. Alun perin kehittämishankkeen oli määrä valmistua tiiviissä aikataulussa, jolloin teoria ja käytäntö lomittuisivat työtä tehdessä tiiviimin. Mutta elämän tullessa suunnitelmien väliin työn vaiheet vuorottelivat vahvasti teorian kirjoittamisen ja käytännön tekemisen välillä. Toimintatutkimuksen sykli antoi työlle rungon, jonka vuoksi sen pariin oli helppo palata tauonkin jälkeen. Perhevapaan ajoittuminen opintojen väliin pitkitti kehittämishankkeen valmistumista alkuperäisestä suunnitelmasta, mutta toi mukanaan tarpeellista välimatkaa työntekijä/tutkija- suhteeseen.

Heikkisen (2018, 216) mukaan toimintatutkimuksessa ei teoriaa eroteta käytännöstä vaan se lähtee liikkeelle ajatuksesta, että teoria on kiinni käytännöissä ja toisinpäin. Lähdekirjallisuutta omaohjaajuudesta olisin toivonut löytäväni enemmän. Erityisesti kokemuksia omaohjaajuudesta lyhytaikaisten avohuollon sijoituksien parista olisi ollut mielenkiintoista lukea, myös benchmarking- ajatuksellakin. Apua tähän pulmaan hain Lab-ammattikorkeakoulun kirjaston tiedonhankintaklinikaltakin, jossa todettiin sama tiedonpuute. Lastensuojelun omaohjaajuudesta löytyi joitakin tutkimuksia ja kirjoituksia koskien pitkäaikaisesti sijoitettuja lapsia, jotka eivät suoranaisesti istu lyhyeen kuntouttavaan jaksoon. Omaohjaajuustyö on tällöin osiltaan erimuotoista, koska omaohjaajasuhde on usein pitkäaikainen ja sillä on tilaa rakentua ajan saatossa.

Dialektisuusperiaatteella Heikkinen ym. (2006, 154-155) tarkoittavat totuuden rakentumista väitteiden ja vastaväitteiden avulla lopputulokseksi. Dialektisuus ilmenee esimerkiksi siten, että yksi tapa ajatella saa vastapainokseen toisen, jonka lopputuloksena voidaan käsittää sosiaalisen toiminnan rakentuminen toimintatutkimuksessa. Tutkimus ei ole siis tutkijan monologi vaan siinä ilmenee monen eri ihmisen näkökulmia. Ne voivat olla keskenään ristiriidassakin, tärkeintä on, että tilaa eri ajatuksille löytyy. Koko kehittämishankkeen ajan pyrin siihen, että työyhteisö saa tuoda ajatuksensa esille koskien koko kehittämishanketta. Jo työn ollessa vasta ideavaiheessa kävimme kahvipöytäkeskusteluja kollegoiden kanssa omaohjaajuuden mahdollisesta kehittämisestä ja onko sille heidän

näkökulmastaan tarvetta. En usko, että aiheeseen olisin syventynyt, jos henkilöstö ei olisi tarvetta mallinnukselle nähnyt. Keskustelua ja ajatuksenvaihtoa jatkettiin koko kehittämisprosessin läpi ja työssä ne pääsevät näkyviksi muun muassa kyselyn muodossa sekä yhteisessä kehittämispäivässä. Kyselyn tuloksissa henkilöstön ajatukset pääsivät esille muuntelemattominakin, aineistoesimerkein. Alun perin suunnittelin tekeväni henkilöstölle henkilökohtaiset haastattelut, mutta elämäntilanteen tuoman ajankäytön pulman vuoksi päädyin kyselyyn. Jälkikäteen ajateltuna kasvotusten tehty haastattelu olisi varmasti ollut antoisampi tapa kerätä tietoa. Näin tehden olisin pystynyt joitakin vastauksia tarkentamaan ja avaamaan paremmin.

Kehittämishankkeen ajankohta oli kehittämiseen osallistuvalla työyhteisöllä haasteellinen. Organisaatiossa tapahtui muutoksia ja toimintaa kehitettiin monella eri osa-alueella. Kehittämishankkeesta huolimatta työyhteisö jaksoi kuitenkin osallistua omaohjaajuuden kehittämiseen ja kertoa ajatuksistaan niin kyselyssä kuin kehittämispäivissäkin. Ajankohdan haasteellisuus näkyi ehken myös vastauksissa niin, että aikaa työn suunnitteluun ja reflektioon toivottiin paljon. Työn arki on ajoittain hektistä ja sekavaakin, jolloin reflektiolle ei ole tarpeeksi aikaa, mikä voi näkyä työn kuormittavuutena. Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi omaohjaajuuden mallinnukselta toivottiin konkretiaa, selkeyttä ja arjen työtä tukevaa työvälinettä. Uskon, että yhteisesti talo- mallia rakennettaessa arvostus omaa työtä kohtaan nousi entisestään. Omaohjaajuus on Nikkilässä ollut ”näkyviin piilotettua”, mutta mallin avulla se saatiin nostettua kokonaan näkyväksi, arvoisekseen työmuodoksi.

Toimivuuksiperiaatteen näkökulmasta tutkimusta arvioidaan sen käytännön vaikutuksien, kuten hyödynnettävyyden kannalta. Toimivuuksiperiaatteen mukaan hyväkin tutkimus voi osoittautua toimimattomaksi, eikä se ole tällöin kuitenkaan epäonnistunut. Periaatteen ydin on siinä, että tutkimuksessa kuvataan sen vahvuudet, että heikkoudet totuudenmukaisina. Parhaimmillaan tutkimus saa osallistujat uskomaan omiin kykyihinsä ja taitoihinsa ja voimaannuttaa parantamaan omia mahdollisuuksiaan. Parhaimmillaan se myös vapauttaa syntyneistä uskomuksista tehdä asioita jollakin tapaa ja ajatella asioista uusin tavoin. Toimivuuksiperiaate myös syventää pohtimaan tutkimuksen käytännöllisiä seuraamuksia eettisestäkin näkökulmasta. (Heikkinen ym. 2006, 156-157.) Osallistavan kehittämistyön uskon voimaannuttaneen työyhteisöä sitoutumaan yhteiseen asiaan, koska jokainen haluaa olla mukana kehittämässä omaa työtään. Omaohjaajuuden mallintaminen antoi itselleni uusia näkökantoja omaan työhöni sekä auttoi huomaamaan, kuinka monimuotoisesti sitä voidaan tehdä. Toimivuuksiperiaatteen mukaisesti uskon, että yhdessä tehty talo- malli on monimuotoisesti hyödynnettävissä muissakin lastensuojeluyksiköissä. Malli kuvaa kuitenkin omaohjaajuuden yleisesti käytössä olevia elementtejä ja se on muokattavissa kunkin organisaation omaan tarpeeseen. PHHYKY:n muut lastensuojeluyksikötkin voivat

taloa hyödyntää omassa työssään. Talo- malli on yksi esimerkki siitä, miten omaohjaajuutta voidaan lastensuojeluyksiköissä mallintaa.

Tärkeää talo- mallin kehittämisessä itselleni oli, että Nikkilän omaohjaajuus pystyttiin kuvaamaan suunnitelmallisena ja tavoitteellisena työnä. Erityisenä vahvuutena kehittämyksessäni näen, että sen avulla Nikkilässä tehtävä omaohjaajuustyö, saatiin näkyväksi ja esille tärkeänä toimintakäytäntönä. Tämän vuoksi se myös tukee uusia työntekijöitä perehdytettäessä sekä toimii heille muistilistana uuden työn äärellä. Mallin avulla Nikkilän omaohjaajuusprosessiin voidaan tarvittaessa perehdyttää myös asiakkaat ja yhteistyötohotkin. Nikkilän työtä ulkopuolisille esimerkiksi sosiaalialan opiskelijoille esiteltäessä, voidaan mallia myös hyödyntää. Vahvuutena, että ehken myös heikkoutena näen talomallin monipuolisuuden. Talo kuvaa omaohjaajuutta, sen prosessin sekä toimii työvälineenä arjen työssä ja perehdyttämisessä. Talon monipuolisuuden vuoksi se voi jäädä ulkopuolisen lukijan silmissä vaikeaselkoiseksi. Omaohjaajuuden talon avulla perheille annettavat palvelut ovat tasalaatuisempia, kun työllä on yhteiset raamit. Tasalaatuisuuden lisäksi myös perheen osallisuus omaohjaajuusprosessissa on nyt helpompaa mallin avulla taata.

Hyvä tutkimus **havahduttaa** ajattelemaan ja tuntemaan asioita uudella tavalla. Tutkimusta voidaan arvioida taiteellisillakin kriteereillä, miten tutkimus koskettaa ja vaikuttaa. Tiede lähenee taidetta ja sitä enenevissä määrin arvioidaan myös sen herättämien kokemusten, ajatusten ja tunteenkin perusteella. Esteettiset kriteerit eivät ole koskaan olleetkaan täysin laadun arvioinnista erillään. Tutkimusraporteissa muun muassa kirjoitustapaa tai ulkoasua säädelään säännöissä. Tutkimuksen tekijän on yritettävä kirjoittaa tutkimuksensa todentuntuiseksi ja ”eläväksi”. (Heikkinen ym. 2006, 159-160.) Tässä kehittämishankkeessa aineiston elävyyteen ja työn havainnointiin pyrittiin vaikuttamaan esittämällä runsaasti aineistoesimerkkejä, joissa ohjaajat omin sanoin kuvaavat työtään. Tämä tuo esiin työn konkretiaa ohjaajien äänellä. Lukijaa on pyritty myös auttamaan ymmärtämään omaohjaajuustyöhön kuuluvia osa-alueita erilaisin kaavioin, jotka myös katkaisevat kirjoitettua tekstiä. Itse talomallista pyrin tekemään värityksen ja rakenteen avulla visuaalisesti helposti lähestyttävän. Mallin rakentuminen yksinkertaiseen talon muotoon oli mielestäni tärkeä osa tätä kehittämistyötä. Omaohjaajuus itsessään on niin monimuotoista, joten työyhteisöstä noussut idea sen esittämisestä kaikille tutulla talokuviolla, oli mielestäni onnistunut.

11.3 Kehittämishankkeen jatkokehittämisehdotuksia

Talo- mallin (LIITE 2) valmistuminen oli tämän kehittämishankkeen päätepiste. Kehittämistyö kuitenkin jatkuu yhteiskunnassa, organisaatioissa ja yksiköissä. Kuten sosiaali- ja terveysministeriö julkaisussaan toteaa, niin työn muoto, sisältö, merkitys, työnjako sekä työnantaja-työntekijäsuhde muuttuvat jatkuvasti, ja muutos jatkuu yli sukupolvien. (Sosiaali- ja

terveysministeriö 2018, 11). Myös Nikkilässä tehtävä työ kehittyy ja sitä kehitetään jatkuvasti. Toivon, että tämänkaltaisia kehittämishankkeita pystyttäisiin jatkossakin hyödyntämään työn kehittämisessä. Aiheita seuraaviin kehittämishankkeisiin löytyy varmasti.

Tämän hankkeen aikana omaohjaajien puheenvuoroissa esiin nousi Nikkilässä tehtävän yksilö- ja vanhemmuustyön vuoropuhelun lisääminen sekä tiimipalaverien sisällön terävöittäminen. Tiimipalaverin sisällön tarkastelu ja uudistaminen voisi tuoda mukanaan toivottua reflektiota työlle ja lisätä yhteistä työn suunnittelua. Henkilöstö tuntui kaipaavan jotakin yhteistä foorumia missä ajatukset saavat lentää ja työtä voidaan yhdessä ideoida. Nikkilässä on opinnäytetyönä uudistettu koko asiakasprosessi, jonka seuraamona omaohjaajuusprosessikin on nyt saanut uudet näkyvät raamit. Looginen jatkumo tälle kehittämistyölle voisi olla vanhemmuustyöskentelyyn syventyminen niin, että se nivoutuisi yksilötyön kanssa enemmän yhteen suunnitelmallisena kokonaisuutena. Uskoisin, että vanhemmuustyön mallintaminen yksistäänkin toisi kentälle kaivattua tietoa lastensuojelun avoimuuden sijoituksen aikana tehtävästä perhetyöstä. Lastensuojelulaitoksissa perheiden kanssa tehtävästä työstä on kovin vähän kirjallisuutta, joten yksittäisenkin yksikön työtaavan avaaminen myös muille tahoille olisi varmasti tervetullutta. Kokemustiedon ja toimintakäytänteiden jakamista lastensuojelun kentällä tarvitaan työn kehittämiseen. Uskon, että kehittämishankkeen kaltaiset erilaiset toimintakäytänteiden kuvaukset ja mallinnukset edesauttaisivat monipuolistamaan ja rikastuttamaan lastensuojelun arjen työtä. Myös Sosiaali- ja terveysministeriön strategian 2030 tavoitteenakin on taata yhteiskunnassa paremmin yhteen toimivat palvelut ja aktiivinen osallisuus tähän pyrkiessä. LAPE- hankkeen hengessä tällaiset kehittämishankkeet auttavat osaltaan yhteensovittamaan palveluita, sekä kehittämään monitoimijaisempaa toimintakulttuuria lastensuojelun laitostyön osalta. Tässä hankkeessa omaohjaajuutta pohdittiin työntekijänäkökulmasta, joten lasten ja perheiden kokemusasiantuntijuuden esille pääseminen kehittämisessä olisi jatkossa tärkeää.

LÄHTEET

- Aula, M-K. 2020. LAPE 2019 askelmerkit. Lapsi keskiöön – tuki arkeen. Sosiaali- ja terveysministeriö. [viitattu 22.1.2020]. Saatavissa: https://stm.fi/documents/1271139/1953486/LAPE+2019+toimintasuunnitelma+mka+14012019_.pdf/8fcbffa2-1ee8-8c07-925c-7ab2380c8c20/LAPE+2019+toimintasuunnitelma+mka+14012019_.pdf
- Aula, M-K., Juurikkala, V., Kalmari, H., Kaukonen, P., Lavikainen, M. & Pelkonen, M. 2020. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. [viitattu 22.1.2020]. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74904/Rap_ ja_ muist_ 29_ 2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Autti-Rämö, I. 2008. Lasten ja nuorten kuntoutus. Teoksessa: Kuntoutus. Rissanen, P., Kallanranta, T. & Suikkanen, A (toim.) 2. Painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 480-481
- Borg, S. 2020. KvantiMOTV – kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Postikyselyaineiston kokoaminen. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [viitattu 12.3.2020]. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/postikysely/postikysely.html>
- Cameron, C., Reimer, D. & Smith, M. (2016) Towards a theory of upbringing in foster care in Europe. European Journal of Social work vol 19. [viitattu 31.1.2020]. Saatavissa: https://www.research.ed.ac.uk/portal/files/19326475/Towards_a_theory_of_upbringing.pdf
- Ervast, S-A. & Tulensalo, H. 2006. Kohtaavaa lastensuojelua. Sosiaalityötä lapsen kanssa. Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. Raportti. SOCCA:n ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 8/2006. [viitattu 4.4.2020]. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/87/Sosiaalityota_lapsen_kanssa.pdf
- Eskola, J. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Aaltola, J & Valli, R (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus. 143,148.
- Gretschel, A. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Studies in sport, physical education and health 85. [viitattu 19.3.2020]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13503/9513912868.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Grönfors, M. 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Halme, N., Perälä, M-L. & Vuorisalmi, M. 2004. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten- ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Raportti 4/2014. Tampere: Juvenes Print. [viitattu 12.3.2020]. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114954/URN_ISBN_978-952-302-110-5.pdf?sequence=1
- Hipp, T. & Palsanen, K. 2020a. Lasten osallistumisen etiikka. Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu. [viitattu 30.1.2020]. Saatavissa: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lasten_osallistumisen_etiikka1.pdf
- Hipp, T., Pollari, K. & Luoma, S. 2020b. Lastensuojelun Keskusliiton selvitys. Nuorten äänenpitää kuulua! Nuorten osallisuus päätöksenteossa. Lastensuojelun verkkojulkaisu 6/2018. [viitattu 30.1.2020]. Saatavissa: <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Nuorten-aanen-pitaa-kuulua-final.pdf>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Tammi.
- Heikkinen, H.L.T. 2018. Toimintatutkimus: kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L (toim.). 2010; 2019a. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, H.L.T, Rovio. E & Syrjälä. L. 2019b. Toimintatutkimuksen menetelmäopas. Tutkimusprosessi [viitattu 4.9.2019]. Saatavissa: <https://toimintatutkimus.wordpress.com/tutkimusprosessi/>
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämis ehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpäpöri 9/2008. [viitattu 9.1.2020]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75318/T9-2008VERKKO.pdf?sequence=1>
- Humalto, J. 2020. Finfami, laatublogi. Toimiva tiimityö. [viitattu 4.3.2020]. Saatavissa: <https://finfamilaatu.fi/toimiva-tiimityo/>
- Huotari, A. & Tamski, E-L. 2019. Tammenterhon tarinoita. Kirja valmennuksesta. Mikkeli: Mikkelin Kopiopiste Ky.
- Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Innokylä. 2002. Avoin innovaatioyhteisö. Learning cafe-toimintamalli. [viitattu 19.2.2020]. Saatavissa: <https://www.innokyla.fi/web/malli2825539>

Isoherranen, K. 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. [viitattu 4.3.2020]. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf

Jyväskylän yliopisto. Koppa. 2019. Aineiston analyysimenetelmät. [viitattu 22.8.2019]. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/laadullinen-analyysi>

Jyväskylän yliopisto. Koppa. 2020. Tutkimuksen toteuttaminen. [viitattu 11.3.2020]. Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen>

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kallinen, K., Laitinen, M., Lantela, L., Leinonen, J., Nikupeteri, A., Nurmi, T & Turunen, T. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus monitoimijaisen yhteistyön mahdollisuuksina ja haasteina. Teoksessa: Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Petrelius, P & Eriksson, P (toim.). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 3/2018. Helsinki: Punamusta Oy. [viitattu: 12.4.2020]. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kallio, E. & Suokas, A. 2018. Laitosprofiilit. (Diat PHHYKY:n tiedotustilaisuudesta 9.1.2018.)

Kananoja, A. & Ruuskanen, K. 2020. Selvityshenkilön ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tiekartaksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 31/2018. Väliraportti. [viitattu 22.1.2020]. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160996/R_31_18_Selvityshenkilön_ehdotus_lastensuojelun_laatu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kanth, J. 2016. ”Mitä ne siellä laitoksessa häääävät”? Kyselytutkimus sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelystä lastensuojelulaitoksessa. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. [viitattu: 24.3.2020]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100313/GRADU-1481637912.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Studies in education, psychology and social research 283. [viitattu 19.3.2020]. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13311/9513924009.pdf?sequence=1>

Kontio, M. 2010. Moniammatillinen yhteistyö. TUKEVA-hankkeen julkaisu. [viitattu 4.3.2020]. Saatavissa: <http://oulu.ouka.fi/seutu/tukeva/moniammatillinen-julkaisu.pdf>

Kuparinen, M. 2020. Kohtaamisia ja kohtaamatta jäämisiä lastensuojelun asiakkaana. Opinnäytetyö YAMK. Diakonia ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. [viitattu 4.4.2020]. Saatavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/300547/Kuparinen_Marja.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Laitinen, M. 2017. Asiakasprosessin uudistaminen asiakaslähtöisyyden ja asiakkaiden osallisuuden lisäämiseksi Nikkilän perhepalvelukeskuksessa. Opinnäytetyö YAMK. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. [viitattu 21.1.2020]. Saatavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/138929/Laitinen_Mari.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Finlex. [viitattu 21.3.2020]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>

Lastensuojelu.info 2020a. Lastensuojelutoimet perustuvat lakiin. [viitattu 9.1.2020].

Saatavissa: <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lastensuojelutoimet-perustuvat-lakiin/>

Lastensuojelu.info 2020b. Lastensuojelu- ja sosiaalipalvelut. [viitattu 13.1.2020].

Saatavissa: <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu-ja-sosiaalipalvelut/>

Lastensuojelulaki 417/2017. Finlex. [viitattu 9.1.2020]. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajattasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2018-2021. Päijät-Häme. [viitattu 15.1.2020].

Saatavissa: https://www.lahti.fi/PaatoksentekoSite/strategia-ja-talousSite/Documents/lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma.pdf

Luhtasela, L. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa.

Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto.

Yhteiskuntapolitiikan laitos. Kuntouttavan sosiaalialan erikoisala. [viitattu: 11.4.2020].

Saatavissa: <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>

Matikka, J. 2015. Osallisuudella ei ole ikärajaa. Teoksessa: Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 2. [viitattu 4.4.2020].

Saatavissa: https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/osallisuus_osallisuuden_kokemusasi

Mcleod, C & Sherwin, S. 2000. Relational autonomy, self-trust and health care for patients who are oppressed. Philosophy publications 345. Western university. Philosophy department. [viitattu 12.3.2020]. Saatavissa:

<https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1348&context=philosophypub>

Merilä, T & Marila-Penttinen, L. 2015. Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus?

Teoksessa: Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 2. [viitattu 4.4.2020]. Saatavissa:

https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/osallisuus_osallisuuden_kokemusasi

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia- sarja 4. Viro: Jaabes OÜ.

Nikkilän kuntouttava palvelu 2020. Nikkilän toimintayksikön esittelydiat.

Nurmi, T. 2019. Lastensuojelun asiakkaiden osallisuus asiakassuunnitelmissa.

Maisteritutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Humanistis- yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. [viitattu: 12.4.2020]. Saatavissa:

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/65811/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201910114388.pdf>

Perhehoitokumppanit 2020. Lapsen tai nuoren kuntouttava sijoitus. [viitattu 9.1.2020].

Saatavissa: <https://www.perhehoitokumppanit.fi/palvelumme/lapsen-tai-nuoren-kuntouttava-sijoitus/>

Perttula, M. 2020. Tehy-lehti. Tiimityössä jokainen saa loistaa. Kuinka se onnistuu

hoitotyössä. [viitattu 4.3.2020]. Saatavissa: <https://www.tehylehti.fi/fi/tyoelama/hyvassa-tiimissa-jokainen-saa-loistaa-kuinka-se-onnistuu-hoitotyossa>

Pitkänen, P. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa.

Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. [Viitattu 24.3.2020]. Saatavissa:

http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaa_notossa.pdf

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2020. Työskentelymallit. [viitattu 1.4.2020].
Saataavissa: <http://www.sosiaalikallega.fi/mallit/>

Pohjolainen, A. 2019. Julkista lastensuojelun perhetyötä yksityiskodissa. Väitöskirja.
Jyväskylän yliopisto. Humanistis- yhteiskunnallinen tiedekunta. [viitattu 4.4.2020].
Saataavissa:
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60843/Pohjolainen_Auli_screen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pulkinen, L. 2020. Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Sosiaali- ja terveysministeriön työpäpöri
12/2018. [viitattu 22.1.2020]. Saataavissa:
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136124/URN_ISBN_978-952-343-086-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä 2018a. Tietoja yhtymästä. [viitattu 15.1.2020].
Saataavissa: <https://www.phhyky.fi/fi/yhtyma/tietoja-yhtymasta/>

Routio, P. 2020a. Kyselevät tutkimustavat. Kysely ja lomakehaastattelu. Tuotetiede.
Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto. [viitattu 5.2.2020]. Saataavissa:
http://www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1364_emiir.html#kysely

Routio, P. 2020b. Kyselevät tutkimustavat. Kysely ja lomakehaastattelu. Tuotetiede.
Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto. [viitattu 5.2.2020]. Saataavissa:
<http://www2.uiah.fi/projects/metodi/064.htm#kysely>

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2020a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen
tietovaranto, verkkojulkaisu. Osalistuva havainnointi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen
tietoarkisto [viitattu 1.4.2020) Saataavissa:
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_2.html

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2020b. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen
tietovaranto, verkkojulkaisu. Teemoittelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
[viitattu 6.2.2020) Saataavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2020c. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen
tietovaranto, verkkojulkaisu. Hyvä tutkimuskäytäntö. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen
tietoarkisto [viitattu 11.3.2020) Saataavissa:
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K.(toim.). 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa
sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 342.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Lastensuojelun laatusuosituksat. Julkaisuja 2019/8. [viitattu 20.3.2020]. Saatavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. Eheä yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston julkaisusarja 22/2018. [viitattu: 24.3.2020]. Saatavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160904/22_TUKA_STM_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Suojanen, U. 2019. Metodix. Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä.

[viitattu 4.9.2019]. Saatavissa: <https://metodix.fi/2014/05/19/suojanen-toimintatutkimus/>

Suomen ympäristöopisto. 2020. Ryhmätyöt ja keskustelut. [viitattu 19.3.2020]. Saatavissa:

<https://sykli.etapahtuma.fi/portals/5/draivi/sivu/124.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020a. Lastensuojelutyön laatu vahvistuu uuden tiimityön mallin avulla. [viitattu 4.3.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/-/lastensuojelutyon-laatu-vahvistuu-uuden-tiimityon-mallin-avulla>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020b. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Lastensuojelun kehittäminen. [viitattu 21.1.2020]. Saatavissa:

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-/erityis-ja-vaativan-tason-palvelut/lastensuojelun-kehittaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020c. Tutkimukset ja hankkeet. Systemisen lastensuojelun levittäminen ja juurruttaminen. [viitattu 21.1.2020]. Saatavissa:

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/systemisen-lastensuojelun-levittaminen-ja-juurruttaminen-syty->

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020d. Tilastoraportti 23/2019. Lastensuojelu 2018.

[viitattu 9.1.2020]. Saatavissa:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020e. Sote-uudistus. Palvelujen tuottaminen, laatu. [viitattu 11.4.2020]. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottaminen/laatu>

Tietoarkisto. Aineistohallinnan käsikirja. Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. [viitattu 20.2.2020]. Saatavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/aineistohallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>

Timonen-Kallio, E. 2019. Professional residential child care practice. Empirical investigations and theoretical conceptualization as social pedagogy informed expertise. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 207. Väitöskirja. Kuopion Yliopisto. [viitattu 21.3.2020]. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-3227-3/urn_isbn_978-952-61-3227-3.pdf

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, T. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospalvelun mallinnus. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. Työpöytä 23/2017. [viitattu 20.3.2020]. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%cc%88paperi_2017_23_net%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Toimintatutkimuksen menetelmäopas 2019. Tutkimusprosessi. [viitattu 4.9.2019]. Saatavissa: <https://toimintatutkimus.wordpress.com/tutkimusprosessi/>

Tuominen, J. & Sarajärvi, A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [viitattu 11.3.2020]. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) 2010. Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy.

Valtioneuvosto 2020a. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma jatkuu – valtionavustukset kehittämistyön tueksi ovat nyt haettavissa. Tiedote 6/ 2020. [viitattu 11.3.2020]. Saatavissa: https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-jatkuu-valtionavustukset-kehittamistyon-tueksi-ovat-nyt-haettavissa

Valtioneuvosto 2020b. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040- LAPSEN AIKA. Valtioneuvoston julkaisu 2019:4. [viitattu: 12.4.2020]. Saatavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161441/VN_2019_4_Lapsen_aika.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Vilkka, H. 2020. Tutkimusmetodeja ammatilliselle kentälle. [viitattu 1.4.2020]. Saatavissa: <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehita.pdf>

Vuorenmaa, M. 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö. [viitattu: 11.4.2020]. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98335/978-952-03-0019-7.pdf?sequence=1>

LIITTEET**LIITE 1****KYSELYLOMAKE****kesäkuu-elokuu 2018****Omaohjaajuustyöskentely Nikkilän perhepalvelukeskuksessa- kysely****OMAOHJAAJUUSTYÖSKENTELY**

Mitä omaohjaajuus mielestäsi on?

Minkälaista on hyvä omaohjaajuustyöskentely?

Minkälaista on hyvä omaohjaajatyöskentely ja yhteistyö omaohjaajaparin kanssa?

Miten koko työ tiimin osaamista voisi hyödyntää omaohjaustyöskentelyssä?

Minkälaista omaa osaamistasi hyödynnät omaohjaajatyöskentelyssä?

Mitä osaamistasi et pysty omaohjaajatyössä hyödyntämään? Miksi?

Mitä osaamista toivoisit lisää?

TEEMAT**Elämänhallinta**

Mitä osaamistasi voisit hyödyntää tämän teeman kanssa työskenneltäessä?

Mitä aiemmin käyttämäsi työvälinettä/työskentelyä voisi tässä teemassa hyödyntää?

Minkälaista osaamista mielestäsi tähän teemaan kaivataan?

Vuorovaikutus

Mitä osaamistasi voisit hyödyntää tämän teeman kanssa työskenneltäessä?

Mitä aiemmin käyttämäsi työvälinettä/työskentelyä voisi tässä teemassa hyödyntää?

Minkälaista osaamista mielestäsi tähän teemaan kaivataan?

Verkostotyö

Mitä osaamistasi voisit hyödyntää tämän teeman kanssa työskenneltäessä?

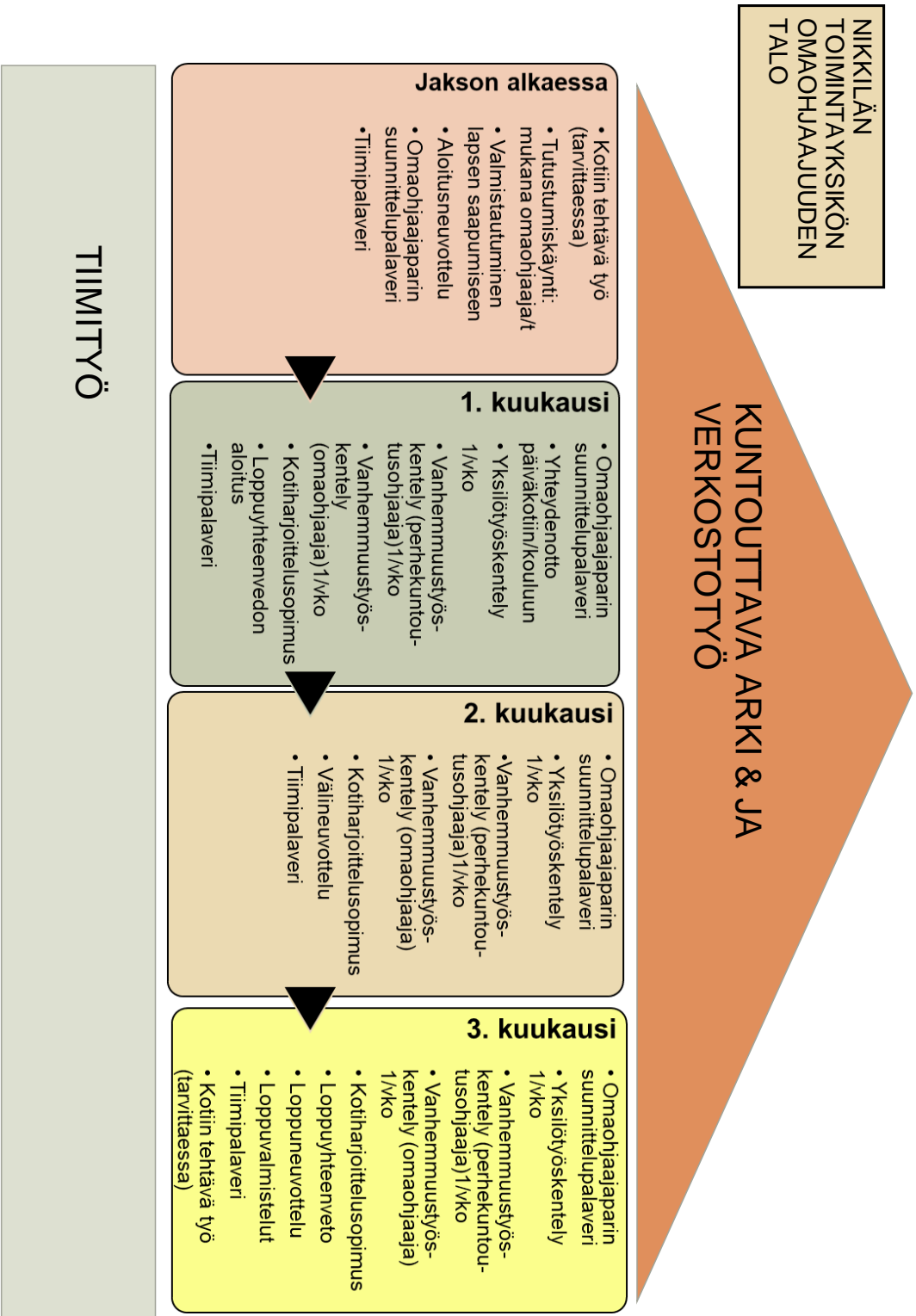
Mitä aiemmin käyttämäsi työvälinettä/työskentelyä voisi tässä teemassa hyödyntää?

Minkälaista osaamista mielestäsi tähän teemaan kaivataan?

TOIVEET

Mitä omaohjaajuustyöskentelyssä tulisi mielestäsi muuttaa/kehittää?

Mitä toivot omaohjaajuuden mallintamiselta?



Jakson alkaessa

- Kotiint tehtävä työ (tarvittaessa)
- Tutustumiskäynti, omaohjaaja/t mukana
 - omaohjaaja valitaan hyvissä ajoin
 - tutustumiskäynnin muistilista mukaan
- Valmistautuminen lapsen saapumiseen
 - lapsen huone valmiiksi
 - lapsen kansio valmiiksi
 - kaavakkeiden tulostus:
 - lupalomake käytännön asioihin
 - suostumus tietojen vaihtamiseen
 - wilma-lupa
 - vanhemman tilitiedot
- Aloitusneuvottelu
 - kaavakkeet allekirjoitettavaksi (kts.yllä)
- Omaohjaajaparin suunnittelupalaveri
 - työnjakoa ja ajatusten vaihtoa
 - lapsen tietojen kartoitus ja mahdollisten asiapapereiden pyytäminen
 - päiväkotikoulu kyytien selvittäminen
 - omaohjaajatuokioiden sopiminen kalenteriin
 - verkoston kartoittamisen aloittaminen
- Tiimipalaveri
 - tiimin yhteinen pohdinta ja suunnittelu

1. kuukausi

- Omaohjaajaparin suunnittelupalaveri
 - mukana tarvittaessa perhekuntoutusohjaaja
 - teemojen yhteensovittaminen vanhemmuus- ja yksilötyöskentelyn kanssa
 - omaohjaajatuokioiden sopiminen ja suunnittelu
 - tapaamisten sopiminen
 - työnjakoa ja ajatusten vaihtoa
- Yhteydenotto päiväkotiin/ kouluun
 - tullaan tutuiksi
 - wilma-tunnukset, koulu/päiväkotikyytien sopiminen jne.
- Yksilötyöskentely
 Alussa luottamuksellisen suhteen herättämistä, mukavaa yhdessäoloa, jakson tavoitteiden läpikäyntiä, pilkkomista ja ylös kirjaamista...
 - 1 viikko:
 - 2 viikko: (palautelomake osa 1)
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Vanhemmuustyöskentely (perhekuntoutusohjaaja)
 - 1 viikko:
 - 2 viikko:
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Vanhemmuustyöskentely (omaohjaaja)
 Alussa luottamuksellisen suhteen herättämistä, mukavaa yhdessäoloa, jakson tavoitteiden läpikäyntiä, pilkkomista ja ylös kirjaamista...
 - 1 viikko:
 - 2 viikko:
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Kotiharjoittelusopimus
 - Sopimuksen laatiminen ja läpikäynti (mahdolliset läksyt koko perheelle)
- Loppuyhteenvedon aloitus
- Tiimipalaveri
 - tiimin yhteinen pohdinta ja suunnittelu

2. kuukausi

- Omaohjaajaparin suunnittelupalaveri
 - ennen/jälkeen välineuvottelun
 - mukana tarvittaessa perhepalveluohjaaja
 - teemojen yhteensovittaminen vanhempaintyöskentelyn kanssa
 - omaohjaajatuokioiden sopiminen ja suunnittelu
 - tapaamisten sopiminen
 - työnjakoa ja ajatusten vaihtoa
- Yksilötyöskentely
 - 1 viikko: (palautelomake osa 2)
 - 2 viikko:
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Vanhemmuustyöskentely (perhekuntoutusohjaaja)
 - 1 viikko: (palautelomake)
 - 2 viikko:
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Vanhemmuustyöskentely (omaohjaaja)
 - 1 viikko:
 - 2 viikko:
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Kotiharjoittelusopimus
 - Sopimuksen laatiminen ja läpikäynti (mahdolliset ”läksyt” koko perheelle)
- Välineuvottelu
- Tiimipalaveri
 - tiimin yhteinen pohdinta ja suunnittelu

3. kuukausi

- Omaohjaajaparin suunnittelupalaveri
 - mukana tarvittaessa perhepalveluohjaaja
 - teemojen yhteensovittaminen vanhempainpsykologian kanssa
 - omaohjaajatuokioiden sopiminen ja suunnittelu
 - tapaamisten sopiminen
 - työnjakoa ja ajatusten vaihtoa
- Yksilöpsykologian
 - 1 viikko: (palautelomake osa 3)
 - 2 viikko:
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Vanhemmuuspsykologian (perhekuntoutusohjaaja)
 - 1 viikko:
 - 2 viikko:
 - 3 viikko:
 - 4 viikko:
- Vanhemmuuspsykologian (omaohjaaja)
 - 1 viikko:
 - 2 viikko:
 - 3 viikko: (palautelomake)
 - 4 viikko:
- Kotiharjoittelusopimus
 - Sopimuksen laatiminen ja läpikäynti
- Loppuyhteenveto
 - työnjako ja aikataulutus
- Loppuneuvottelu
- Loppuvalmistelut
 - muuttopäivän sopiminen
 - läksiäisten järjestäminen
 - pakkaaminen (lapsen huone+kanslia)
 - huoneen siivous
 - asiakirjojen lähettäminen arkistoon/sosiaalipsykologian tekijälle
 - kirjausten lukitseminen
- Tiimipalaveri
 - yhteinen pohdinta ja suunnittelu
- Kotitehtävä työ (tarvittaessa)